

Universaliteit in een diverse Europese Unie

Een cultuurgeschiedenis van het
mensenrechtenvertoog in Europese
omgang met Poolse identiteitspolitiek

Corianne Nieuwenhuis
6008658
MA Scriptie, Cultuurgeschiedenis van Modern Europa
Universiteit Utrecht
Begeleider dr. G.J.F. Plets

25 juni 2018

Op de voorkant ziet u Rue de la Loi, ofwel Wetstraat in Brussel. Dit is de straat die vanaf het Jubelpark, dwars door het Europese district in de Koningswijk uitkomt. De straat verbindt verschillende oude en nieuwe wijken in Brussel en loopt dwars door het hart van de Europese Unie. De weg symboliseert de Unie waarin verleden, heden en toekomst samenkomen.

Woorden: 17.144

Woord vooraf

Voor u ligt mijn scriptie: *Universaliteit in een diverse Unie, cultuurgeschiedenis van het mensenrechtenvertoog in de Europese omgang met Polen*. Deze scriptie schreef ik in het kader van mijn afstuderen voor de masterstudie Cultuurgeschiedenis van Modern Europa en in navolging van de stage die ik liep in Brussel begin 2018. Het onderzoek was complex en leverde vaak meer vragen dan antwoorden. Toch vond ik het interessant en al miste ik vaak de gezelligheid van collega's, heb ik genoten.

Gezien de geschrokken reacties die ik vaak krijg bij het uitleggen van mijn visie op universaliteit is een kleine uitleg nodig. Ik ben een voorstander van mensenrechten en streef ook naar de implementatie van universele mensenrechten. Ik realiseer mij echter, mede dankzij mijn werkervaring bij internationale mensenrechtenorganisaties en mijn academische achtergrond als cultuurhistoricus, dat universele mensenrechten historisch en cultureel veranderlijk zijn. Zoals deze scriptie ook zal laten zien, universaliteit is niet vast en onwrikbaar. Het veranderde in de loop van de tijd en het verandert nog steeds, in en tussen culturen. Mijn zoektocht was daarom niet naar de Poolse mensenrechtenschendingen of het gelijk van Polen of van de EU. Mijn primaire zoektocht was naar de verandering van de visie op universele mensenrechten in relatie tot de verhouding tussen de Unie en één van haar lidstaten.

Bij deze wil ik graag mijn begeleider Gertjan Plets bedanken voor de fijne samenwerking. De feedback die ik kreeg was opbouwend en nuttig. Daarbij wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun en afleiding die zij mij boden. Speciaal bedank ik mijn zwager die zijn kantoor deelde en mij gezelligheid en koffiepauzes bood.

Ik wens u veel leesplezier.

Corianne Nieuwenhuis

Utrecht, 25 juni 2018

Samenvatting Nederlands

Dit onderzoek schrijft een cultuurgeschiedenis van de manier waarop de EU mensenrechten benaderde in haar omgang met Poolse identiteitspolitieke processen en beschouwt deze geschiedenis in het licht van de Europese identiteit. Omdat deze benaderingen een uiting zijn van een gedachtegoed en dit tegelijk ook vormen, heten ze 'vertogen'. Globaal kunnen we drie mensenrechtenvertogen onderscheiden: ten eerste het juridische vertoog welke universele mensenrechten ziet als één gegeven, inherent verbonden aan het mens-zijn. Ten tweede een historisch vertoog, welke universele mensenrechten ziet als het logische resultaat van een moderniseringsproces. Ten derde een cultureel vertoog welke mensenrechten niet ziet als universeel, maar stelt dat de betekenis en inhoud van mensenrechten afhankelijk zijn van de waarde die een persoon of groep eraan hecht.

De EU hanteerde in de jaren 90 een historisch mensenrechtenvertoog. In deze jaren zocht Polen toenadering tot de Unie, die dit zag als een logisch verloop van de geschiedenis: alles stond in het licht van de Westerse overwinning op de Sovjet Unie. Vanwege de verdeeldheid van de geschiedenis zocht de EU 'een steeds hechter wordend verbond' waar Polen deel van uitmaakte. Voordat het land lid kon worden moest zij echter eerst mensenrechten respecteren. Opvallend is dat de Unie in deze periode mensenrechten zag als een vanzelfsprekende basis van haar economische Unie omdat kernlidstaten zich hierop baseerden. Nog interessanter is wellicht dat de Unie alleen maar positief was over mensenrechten in Polen: het land zou vanzelf bij het vastgestelde einddoel komen: volledig respect voor universele mensenrechten. Ook zag de Unie Pools lidmaatschap in het licht van de Westerse overwinning: er was maar één eindresultaat mogelijk, daarom vond zij het goed dat Polen nog niet helemaal op één lijn lag met de Unie. Het zou vanzelf komen.

Na verloop van jaren stonden veel lidstaten negatiever tegenover de Unie en hadden ze andere perspectieven op mensenrechten. Zo ook Polen. Vanaf november 2015 was de Unie daarom in gesprek met Polen over de waarborging van juridische onafhankelijkheid, welke waarborgen onderdeel zijn van universele mensenrechten. In december 2017 concludeerde de Unie dat Polen mensenrechten schond. Deze mensenrechten benaderde de Unie echter anders dan de rechten die Polen in de jaren 90 respecteerde. In deze tweede periode hanteerde zij een juridisch vertoog. Daarbij koppelde de Unie zich los van haar lidstaten. Zij nam in plaats daarvan zichzelf als uitgangspunt en de lidstaten moesten hierbij aansluiten. Omdat dit niet het geval was werd ze een heel exclusieve Unie. Het was niet meer vanzelfsprekend dat alle lidstaten mensenrechten respecteerde, maar de Unie eiste wel dat alle lidstaten dit deden en zei dat mensenrechten een kernpunt van haar identiteit vormden. De Unie gaf geen ruimte meer voor verschil, Polen moest exact op één lijn liggen met de Unie. Kortom aangaande mensenrechten vergat de Unie de diversiteit in 'eenheid in diversiteit'. De discussie met Polen was weliswaar het directe gevolg van Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen, maar alleen mogelijk omdat de Unie zelf ook veranderde.

Summary English

This research writes a cultural history of the European treatment of human rights while dealing with Polish political changes. It views this history in the perspective of European identity. The treatments are called discourses because it both shows someones ideas and at the same time it shapes those ideas. There are three human rights discourses. The first one is a juridical discourse. This discourse considers universal human rights as a right directly linked to the human being. In this view, there are one kind of human rights which is same for everybody, always and everywhere. At second the historical discourse, which discourse views universal human rights as a result of a modernization process. When a person or a group modernizes, they will for sure respect human rights. The third discourse is called the cultural discourse, this approach says that the meaning of human rights depends on the values that a person or a group connects to the rights.

During the 1990's the EU approached human rights with a historical discourse. In this period Poland wanted to join the European Union and this was viewed as a logical result of the history since the Western ruled the world after the Sovjet Union collapsed. The EU wanted to cooperate with all European states because the devision in the past had only resulted in war. Repetition had to be avoided and Poland simply had to be part of an 'ever closer union among the peoples of Europe'. However, prior to membership, Poland had to respect human rights because the EU Member States were based on human rights themselves. It is striking that the Union viewed human rights as a matter of course. Even more interesting is that the Union reflected merely positive on human rights approaches in Poland. In European eyes Poland would naturally reach the ultimate goal: full respect for human rights. This positive view was due to the Western victory of history. Since Poland was expected to be on 'Western level' after a while, diversity was accepted.

Over the years several Member States changed their perspective on the EU and experienced it as something negative. They also had conflicting views on human rights. From November 2015 on, the EU had a long during conversation with Poland on Polish human rights approaches. In December 2017 the Union concluded that Poland violated universal human rights. These rights however, were treated differently by the EU compared to the 1990's. In this period she viewed the rights from a juridical discourse. Every Member State simply had to respect human rights in a strikt manner. Besides, the EU disconnected herself from the Member States. Her values were no longer a direct result of the values from Member States. Instead, the Union herself decided what she considered to be her values. That is why the EU turned out to be a very exclusive Union. In this respect the EU did not accept any difference and she did not give any attention to diversity in her slogan: 'united in diversity'. To conclude, the discussion between Poland and the EU on human rights was a direct result of Polish political developments, however this was only possible because the EU herself changed too.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Samenvatting Nederlands	4
Summary English	5
Inhoudsopgave	6
Afkortingen	8
Inleiding	9
I Academisch debat: Europese Identiteit en mensenrechten	
II Onderzoeksvraag	
III Case study	
IV Methode en bronnen	
V Valorisatie	
Hoofdstuk 1.	19
Eén universaliteit, drie vertogen	19
1.1 De vraag naar waarheid	
1.2 Juridische vertoog	
1.3 Historische vertoog	
1.4 Cultureel vertoog	
1.5 Conclusie	
Hoofdstuk 2.	26
Methode en theorie	26
2.1 Achtergrond	26
2.2 Bronnen	
2.3 Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens	
2.4 Conclusie	
Hoofdstuk 3.	31
Universele mensenrechten volgens de Unie in jaren 90	31

3.1 Van Gemeenschap naar Unie	
3.2 Logische universele mensenrechten	
3.3 Kopenhagen Criteria	
3.4 Behandeling Poolse toetredingsvraag en de positie van mensenrechten	
3.5 Hulp van kernlidstaten	
3.6 In debat	
Hoofdstuk 4.	45
Europees perspectief op universele mensenrechten, 2015-2018	45
4.1 Europese identiteitscrisis	
4.2 Een vanzelfsprekende basis	
4.3 Een veranderde Unie	
4.4 Een strikte waarden-unie	
4.5 Legitimatie en exclusiviteit	
4.6 In debat met academici	
Hoofdstuk 5.	58
Conclusie	58
5.1 Bevindingen	
5.2 Het academische debat	
5.3 Slotwoorden	
Bibliografie	65
Primaire bronnen met betrekking tot jaren 90	65
Primaire bronnen met betrekking tot periode 2015-2018	66
Primaire bronnen overig	68
Secundaire bronnen	69
Nieuwsitems	73
Bijlage	75

Afkortingen

ASEAN	Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (Association of Southeast Asian Nations)
EC	Europese Commissie
EG	Europese Gemeenschap
EP	Europees Parlement
EU	Europese Unie
EVRM	Europese Verklaring van de Rechten van de Mens
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
PiS	Partij Recht en Rechtvaardigheid (Pools: Prawo i Sprawiedliwość)
Raad	Europese Raad
UVRM	Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
VEU	Verdrag betreffende de Europese Unie
VN	Verenigde Naties

Inleiding

The European Union views all human rights as universal, indivisible and interdependent. It actively promotes and defends them both within its borders and when engaging in relations with non-EU countries. [...] The EU is adamant about protecting the universal nature of human rights when this is questioned on grounds of cultural or political differences. The EU furthermore believes that democracy is the only political system which can fully realize all human rights.¹

De Europese Unie (EU) ziet mensenrechten zoals hierboven geciteerd als een universeel gegeven, ondeelbaar en onderling afhankelijk. Daarom beschermt de EU deze rechten.

Tegelijkertijd luidt de slogan van de Unie: 'In verscheidenheid verenigd'.² De grens van deze verscheidenheid zijn universele mensenrechten, zo laat de Europese reactie op identiteitspolitieke processen in Polen zien.

Op 20 december 2017 waarschuwde de Europese Commissie (EC) de Poolse overheid namelijk voor het in werking stellen van artikel 7 van het Verdrag Betreffende de Europese Unie.³ Tenzij de Poolse overheid binnen drie maanden haar beleid zou hervormen kon Polen haar stemrecht in de EU verliezen.⁴ De reden voor deze ingrijpende uitspraak was het beschermen van het rechtsbestel in een EU-lidstaat, een essentieel onderdeel van de *Europese identiteit*, aldus de EC.⁵ De Poolse overheid, onder leiding van de partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS), voerde namelijk hervormingen door in het juridische systeem. Hierdoor werd de rechterlijke macht afhankelijk van de wetgevende macht. De scheiding tussen de wetgevende, rechterlijke en uitvoerende machten, de trias politica, werd dus niet meer gehandhaafd.⁶ Dit was onacceptabel omdat de trias politica aan de basis ligt van een moderne rechtstaat.⁷ Een rechtstaat is nodig voor

¹ European Union, 'Human rights & Democracy' (15-06-2016) https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/414/human-rights-democracy_en.

Deze masterscriptie gebruikt de termen EU en de Unie naast elkaar. 'EU' wordt vaak door externe actoren gebruikt, zichzelf gebruikt met name 'de Unie' in haar documenten.

² Europese Unie, 'Algemene informatie over de Europese Unie' (n.d.) https://europa.eu/european-union/about-eu_nl.

³ Dit verdrag staat beter bekend als het 'Verdrag van Maastricht'. Het inwerking stellen van artikel 7 is in dit geval nauw verbonden aan artikel 2 van het VEU. Doordat media en het door de Unie uitgegeven persbericht spreken van artikel 7 wordt dit ook hier gebezigd.

⁴ European Commission, 'Rule of Law: European Commission acts to defend judicial independence in Poland' (20-12-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5367_en.htm (18-01-2017).

De drie maanden zijn op moment van schrijven, juni 2018 verstreken, op dit moment is er van beide kanten nog geen actie ondernomen.

⁵ European Commission, 'Rule of Law'.

⁶ European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland' (20-12-2017) <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/NL/COM-2017-835-F1-NL-MAIN-PART-1.PDF>. Dit werd bijvoorbeeld uitgelegd door het tijdschrift Elsevier, 'EU op ramkoers met Polen: 'Geldkraan dicht'' (19-7-2017) <https://www.elsevierweekblad.nl/buitenland/achtergrond/2017/07/eu-geen-subsidies-voor-de-poolse-dictatuur-524163/> (18-1-2017).

⁷ European Commission, 'Rule of Law'.

de handhaving van universele mensenrechten wat weer aan de grondslag ligt van de Europese identiteit, aldus de EU.⁸ Daarbij is een rechtstaat op zichzelf ook een mensenrecht.⁹

Hoewel de EU interne verscheidenheid en diversiteit onderschrijft zit er dus een grens aan diversiteit. Er zijn door de Unie kernwaarden omschreven die onderdeel zijn van de Europese identiteit. Hiervan wordt gesteld dat iedere lidstaat ze moet onderschrijven. Mensenrechten zijn een onderdeel van deze kernwaarden. De waarden ziet de Unie als universele waarden en zijn een noodzakelijk voorwaarde om lidmaatschap te *krijgen* en te *houden*. De kernwaarden zijn omschreven in een aantal verdragen. Denk hierbij aan het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) dat volgde op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) en het Verdrag Betreffende de Europese Unie (VEU).¹⁰ Deze beschreven en door lidstaten ondertekende kernwaarden gaven de EC grond om in december 2017 Polen te waarschuwen voor het in werking stellen van artikel 7.

Het Pools-Europese conflict relateert dus aan de spanning tussen universaliteit en diversiteit in de Europese relatie met haar lidstaten en de betekenis hiervan voor de Europese identiteit. Hier richt dit onderzoek zich op.

I Academisch debat: Europese Identiteit en mensenrechten

Binnen dit hoofdthema debatteren theoretici over drie subthema's: ten eerste over de Europese identiteit; ten tweede over de universaliteit van mensenrechten; ten derde over de relatie tussen Europa en haar lidstaten, in dit geval specifiek Polen.

De Unie construeert haar identiteit en creëert hiermee een politieke eenheid. Deze constructie zien academici als een beperking van diversiteit, al dan niet met een legitieme reden. Hun algemene consensus is dat de Unie naar één Europa streeft omdat het continent gedurende de 20e eeuw de gevolgen van verdeeldheid ervoer.¹¹ Volgens academici is er geen eindresultaat van deze creatie, zij zien het als een doorgaand proces en spreken daarom over het 'Europese project'.¹² Volgens Cris Shore was de Unie Europese identiteit in eerste instantie een politiek

⁸ European Union, 'Human rights & Democracy'.

⁹ United Nations, *Universal Declaration of Human Rights* (Brussel, 2014) passim.

¹⁰ Het EVRM is geen verklaring van de Europese Unie zelf, het toezicht op de naleving van de EVRM ligt bij de Raad van Europa. Wel moeten Europese lidstaten wanneer zij lid worden van de EU deze verklaring tekenen. Daarom ziet dit onderzoek het EVRM als onderdeel van de EU.

United Nations, 'Universal Declaration of Human Rights' (n.d.) http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (28-10-2017); Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 'Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens' (2010) pdf; , EUR-Lex, 'Verdrag van Lissabon', *Publicatieblad van de Europese Unie* 306 (2007) 1-202, 13.

¹¹ Ole Jensen en Tim Richardson, *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity* (Londen 2004) 25-26; Yoeri Albrecht en Mathieu Segers eds., *Rethinking Europe: thoughts on Europe, past, present, future* (Amsterdam 2011) passim; Cris Shore, *Building Europe* (New York 2000) passim.

¹² Marc Abélés, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions' *Twinty-First Century Papers: On-Line Working Papers from the Center for 21st Century Studies* 4 (2004) 2-26, passim.

bijproduct welke via de Europese elite de burgers moest bereiken.¹³ Omdat het politieke bijproduct niet afdoende bleek, creëerde de Unie de Europese identiteit zoals ook een natiestaat dit deed, namelijk met symbolen.¹⁴ Andere theoretici benadrukken dat de Unie vooral woordelijk vastlegde wat zij inhield, bijvoorbeeld in het VEU.¹⁵ Hiermee gaf de Unie uitdrukking aan wat zij wilde zijn en vormde zij de Unie. Vaststaat in ieder geval dat de Unie zelf in 2017 vond dat er een Europese identiteit was en dat Polen deze verachtte.

Steeds terugkomende debatten rondom Europese identiteit laten zien dat deze identiteit echter niet vastligt, want wat is Europa nu in de kern? Sommige theoretici stellen dat Europa zo divers is dat eenheid niet bestaat, ondanks dat de Unie de Europese identiteit creëert.¹⁶ Toch vinden verschillende theoretici uiteindelijk een gemeenschappelijke basis. Sommigen vinden deze in een gedeelde economie, anderen in een Europese geschiedenis.¹⁷ Hoewel deze onduidelijkheid een probleem lijkt, is dit het niet per definitie. Want, zo stelt historicus Mathieu Segers: 'de Europese schittering komt van de twijfel, en de honger naar kennis en inzicht die daarbij past; [...] De dag dat Europa lui of zelfgenoegzaam wordt in deze zaken, zal de catastrofe opnieuw dichterbij brengen.'¹⁸ De Unie floreert dus in diversiteit en in haar onduidelijke identiteit.¹⁹

Ook de Unie zelf wijst in eerste instantie op haar diversiteit als essentie van haar identiteit, maar vindt toch uiteindelijk een gemeenschappelijke basis in universele mensenrechten. Dit is problematisch, want ook universaliteit is niet vanzelfsprekend. Globaal zijn er een drietal benaderingen van universele mensenrechten. Omdat deze benaderingen een uiting zijn van een gedachtegoed en dit tegelijk ook vormen heten ze 'vertogen'.²⁰ Allereerst het juridische vertoog:

¹³ Cris Shore, *Building Europe* (New York 2000) 18-19.

¹⁴ Cris Shore, *Building Europe* (New York 2000) 40-64; Marc Abélès, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions' *Twinty-First Century Papers: On-Line Working Papers from the Center for 21st Century Studies* 4 (2004) 2-26, passim.

¹⁵ Luuk van Middelaar, 'De passage naar Europa: geschiedenis van een begin' *UvA-Dare (Digital Academic Repository)* (2009) <http://hdl.handle.net/11245/1.319514>, 11; Ole Jensen en Tim Richardson, *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity* (Londen 2004) 41-68.

¹⁶ Norman Davies, 'Introduction,' in: Norman Davies, *Europe: A History* (Londen 1997) 1-46. Andere voorbeelden zijn: Monica Sassatelli, 'Imagined Europe: The Shaping of a European Cultural Identity Through EU Cultural Policy', *European Journal of Social Theory* 4 (2002) 435-51; Tuuli Lähdesmäki, 'Rhetoric of Unity and Cultural Diversity in the Making of European Cultural Identity', *International Journal of Cultural Policy* 1 (2012) 59-75.

¹⁷ Anthony Pagden, 'Europe: Conceptualizing a Continent.' in: Anthony Pagden (ed.) *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union* (Washington 2006) 33-71; George Steiner, 'The Idea of Europe,' (2003) <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/george-steiner-benjamin-ramm/idea-of-europe>; Andrea Mork, 'Constructing the House of European History' in: Edgar Wolfrum eds., *European commemoration. Locating World War I* (Stuttgart 2016) 218-235.

¹⁸ Mathieu Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis* (Vlaardingen 2016) 137.

¹⁹ Yasemin Nuhoglu Soysal, 'Locating Europe' *European Societies* 3 (2002) 265-284, passim; Sionaidh Douglas-Scott, 'Human rights as a basis for justice in the European Union' *Transnational Legal Theory* 8, 1 (2017) 59-78 passim; Grainne de Burca, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit* (Oxford 2015) passim; Ivan Krastev, *After Europe*, (Philadelphia 2017) passim.

²⁰ Michel Foucault, 'The Discourse on Language,' trans. Rupert Sawyer in *Social Science Information* (April 1971), pp. 7-30.

deze benadering zet universele verklaringen zoals de UVRM en internationale wetgeving centraal. Voor aanhangers van dit vertoog zijn universele mensenrechten simpelweg een gegeven, inherent verbonden aan het mens-zijn.²¹ Ten tweede het historische vertoog waarin de historische ontwikkeling van de huidige positie van universele mensenrechten centraal staan. Mensenrechten zijn hierin voornamelijk een teken van modernisering en beschaving, zoals bijvoorbeeld politiek wetenschapper Jack Donnelly schrijft.²² Het derde, culturele vertoog, botst met de eerste twee omdat het zich richt op de culturele verschillen en universaliteit problematiseert. Academics zoals professor Diana Brydon stellen namelijk dat mensenrechten bestaan bij de gratie van de waarde die een persoon of groep eraan hecht.²³

Kortom de Unie stelde in conflict met Polen dat universele mensenrechten een kernelement in de Europese identiteit waren. Academics zijn het echter niet eens wat nu precies de Europese identiteit inhoudt, maar ook niet wat universele mensenrechten inhouden. Hieraan verbonden is de vraag wat precies de relatie is tussen de Unie en haar lidstaten. De Unie wilde Polen namelijk haar stemrecht ontnemen omdat zij zich niet gedroeg conform de Europese identiteit doordat zij mensenrechten op het spel zette. Het is daarom onduidelijk welke invloed de Poolse identiteit heeft op de brede Europese identiteit. De Unie zou immers een optelsom van alle lidstaten moeten zijn.

Pools - Europese betrekkingen

Academics zien Polen, samen met Hongarije, vaak als trendsetters onder Oost-Europese landen. Na de val van de Muur transformeerde Polen namelijk razendsnel tot een land dat *bijna gelijk* was aan West-Europa.²⁴ Academics zoals Ivan Krastev stellen echter dat de Unie zich te veel richt op het Westen. Zij benadrukken daarentegen de kracht van nationale actoren in het Europese

²¹ United Nations, 'Universal Declaration of Human Rights'; Council of Europe, *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zoals gewijzigd door Protocolen Nrs. 11 en 14 met de aanvullende Protocolen Nrs. 1,4,6,7,12 en 13* (Straatsburg 2010); Koen de Feyter, 'Towards a Framework Convention on the Right to Development' *The Friedrich-Ebert-Stiftung International Policy Analysis Dialogue on Globalization* (2013) 1-18. International Court of Justice, 'Publications' (n.d.) <http://www.icj-cij.org/en/>; Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Mensenhandel, Tiende rapportage van de nationaal Rapporteur* (Den-Haag 2017) passim.

²² Jack Donnelly, 'The Relative Universality of Human Rights' *Human Rights Quarterly* 29, 2 (2007) 281-306, passim; Jack Donnelly, 'Human rights: a new standard of civilization?' *International Affairs* 74, 1 (1998) 1-24, passim; Gordon Brown, 'the Long and influential life of the Universal Declaration of Human Rights' in: *The universal declaration of Human Rights in the 21st Century* (Cambridge 2016) 29-38, passim.

²³ Diana Brydon, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights' (9-1-2012) <https://dianabrydon.com/2012/01/09/postcolonial-and-global-approaches-to-human-rights/>.

²⁴ Debra Johnson, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe' *Journal of European Integration* 27, 1 (2005) 111-131, passim; Frank Schimmelfennig en Ulrich Sedelmeier, 'Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe' *Journal of European Public Policy* 4 (2004) 661-679, passim; Attila Agh, 'Cultural War and Reinventing the Past in Poland and Hungary: The Politics of Historical Memory in East-Central Europe' *Polish Political Science Yearbook* 45 (2016) 32-44, 34; Janina Frentzel-Zagorska, 'Civil Society in Poland and Hungary' *Soviet Studies* 4 (1990) 759-777, 759.

integratieproces van Polen.²⁵ Volgens hen is de Poolse geschiedenis, met name de Sovjet-periode en de Tweede Wereldoorlog, belangrijk voor het huidige Poolse politieke beleid.²⁶

Vast staat voor deze theoretici dat Europa een realiteit is welke in meer of mindere mate macht uitoefent op Polen als één van haar lidstaten. Andersom klopt het ook dat Polen de EU beïnvloedt, want de Unie is immers de som van haar lidstaten.²⁷ Machtsuitoefening speelt dus een rol in de relatie tussen Polen en de Unie.²⁸ Het dreigement van de Unie om artikel 7 in werking te stellen is een voorbeeld van deze machtsuitoefening. De hierop volgende uitleg van de Poolse regering waarom zij koos voor deze radicale veranderingen is ook een vorm van machtsuitoefening. Zij belichtte deze veranderingen namelijk vanuit de Poolse geschiedenis.²⁹

Opvallend is dat theoretici de drie debatten: Europese identiteit, universele mensenrechten en de verhouding tussen de EU en haar lidstaten, niet allemaal met elkaar verbinden. Tegelijkertijd vraagt de huidige discussie tussen Polen en Europa juist op dit punt om opheldering. De spanningen met Polen rond de waarborging van universele mensenrechten laten namelijk zien hoe moeilijk het is 'eenheid in diversiteit' te handhaven, wanneer landen afwijken van Europese kernwaarden en dus de Unie *nog diverser* maken. Daarom onderzoek ik hoe de Unie in de loop van de afgelopen decennia haar beeld van mensenrechten veranderde in haar communicatie met Polen. Aan de hand hiervan kan ik uitspraak doen over de verhouding tussen eenheid en diversiteit in de Europese identiteit.

II Onderzoeksvraag

De Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen in de periode november 1989 tot en met mei 2018 geven de mogelijkheid en kenmerken tegelijk de noodzakelijkheid om het historiografisch tekort op te vullen. Om meer inzicht te creëren in de onderlinge verbondenheid tussen de Europese identiteit, de universaliteit van mensenrechten en de verhouding tussen de EU en haar lidstaten,

²⁵ Ivan Krastev, *After Europe* (Philadelphia, 2017) 47-48; Melanie Feakings en Luiza Białasiewicz, "'Trouble in the East': The New Entrants and Challenges to the European Ideal' *Eurasian Geography and Economics* 6 (2006) 647-661, 647; Peter Vermeersch, 'Nationalism and political competition in Central Europe: the case of Poland', *Nationalities papers* 41 1 (2013), 128-145, passim; Maria Mälksoo, 'The Memory of Politics of Becoming European: The East European Subalterns and the Collective Memory of Europe' *International Centre for Defence Studies* 15, 4 (2009) 653-680, 672; Magdalena Góra en Zdzisław Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union' in: Tea Sindbæk Andersen en Barbara Törnquist-Plewa, *The Twentieth Century in European Memory. Transcultural Mediation and Reception* (Leiden 2017) 56-82, passim.

²⁶ Aleks Szczerbiak, 'Dealing with the Communist Past or the Politics of the Present? Lustration in Post-Communist Poland' *Europe-Asia Studies* 4 (2002) 553-572, 554; Henry Foy, 'Poland's New Majoritarians,' *The American Interest* 12 (June 7, 2016) <https://www.the-american-interest.com/2016/06/07/polands-new-majoritarians/>; Gardner Hall, 'The Russian annexation of Crimea: regional and global ramifications' *European Politics and Society*, 17,4 (2016) 490-505, 494; Marco Siddi, 'The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War' *European Politics and Society* 18, 4 (2017) 465-479, passim; Ivan Krastev, *After Europe* (Philadelphia, 2017) 11.

²⁷ Feakings en Białasiewicz, "'Trouble in the East': The New Entrants and Challenges to the European Ideal', 647.

²⁸ Mathieu Segers en Yoeri Albrecht eds. *Re:thinking Europe: thoughts on Europe: past, present and future* (Amsterdam 2016) 13-37.

²⁹ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary' (7-3-2018) https://www.premier.gov.pl/files/files/white_paper_en_full.pdf.

hanteert dit onderzoek daarom een concrete vraag: *Hoe veranderde het mensenrechtenvertoog in de Europese reactie op Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen tussen 1989 en 2018?* Het onderzoek heeft speciale aandacht voor de betekenis van deze cultuurgeschiedenis voor de Europese identiteit.

Opzoek naar antwoorden behandel ik achtereenvolgens in de verschillende hoofdstukken een aantal subvragen.

1. Het eerste hoofdstuk zoekt antwoord op de vraag: *wat zijn de verschillende benaderingen van universele mensenrechten?* Hiermee gaat dit onderzoek verder in op de drie mensenrechtenvertoegen: juridisch, historisch en cultureel. Het antwoord op de vraag geeft achtergrondinformatie van de drie benaderingen. Hierdoor is het mogelijk om te onderzoeken wat het Europese vertoog precies was en hoe deze veranderde. Dit hoofdstuk ligt samen met hoofdstuk twee, 'Methodologie en Theorie', aan de basis van deze masterscriptie.
2. Het derde hoofdstuk behandelt de tweede subvraag: *hoe behandelde de Unie universele mensenrechten in de Poolse toelatingsprocedure tot de Unie?* Al in 1989 was er het eerste contact tussen Polen en de Unie en in 2004 trad Polen toe tot de Unie. Daarom vormt dit de eerste periode.
3. Het vierde hoofdstuk gaat in op de derde subvraag: *hoe behandelde de Unie universele mensenrechten in haar procedure ten aanzien van Poolse juridische hervormingen in de periode van november 2015 tot en met mei 2018?* In deze vraag liggen twee andere vragen besloten: hoe verschilde deze behandeling van de jaren 90 en wat zegt dit over de Europese identiteitspolitiek?

Antwoorden op deze vragen laten zien wat de invloed was van mensenrechten op de Europese identiteit. Ze laten namelijk zien welke positie de rechten hadden binnen de Unie, hoe de Unie de rechten benaderde en hoe dit in de loop van de decennia veranderde. Het concluderende hoofdstuk beantwoordt daarom tot slot de hoofdvraag, plaatst deze in het brede academische debat zoals hierboven geschetst en evalueert het onderzoek.

III Case study

Dit onderzoek gebruikt de Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen als casus. Voordat ik inga op de methode en de bronnen die dit onderzoek hanteert, geef ik een achtergrondschemt van de gebeurtenissen en een uitleg waarom ik kies voor een case study.

Een casestudy biedt de mogelijkheid om gedetailleerd te onderzoeken, specifiek gericht op de Poolse situatie. Natuurlijk liggen de Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen in een brede Europese context. Het land is immers lid van de Unie. Ook ligt het in een brede historische context, namelijk Sovjet overheersing en historische verdeeldheid. Veel academici schrijven daarom over de Oost-Europese geschiedenis in zijn geheel en de invloed hiervan op de huidige betrekkingen tot

de Unie.³⁰ Ik geloof dat dit belangrijk is, gedurende het onderzoek verwijs ik dan ook herhaaldelijk naar de brede context. Tegelijk is Polen ook uniek, zoals ieder land dit is. Daarom biedt juist deze case study specifiek inzicht in Polen in relatie tot de Unie. Desondanks verliest dit onderzoek de brede context niet uit het oog. Ten eerste vanwege de al genoemde literatuur. Daarbij verwees de Unie in haar discussie met Polen naar haar algemene beleid. Daarom geeft het onderzoek, inzicht in een specifieke casus, gebied in brede context. De doe ik aan de hand van de onderstaande casestudy, welke ik fundeer op het algemene Europese beleid en brede literatuur,

Na de val van de Muur in november 1989 ontpopte Polen zich als een veelbelovende, jonge democratie.³¹ Samen met andere Oost-Europese landen streefde ze in de jaren 90 naar EU-lidmaatschap welke ze in 2004 officieel kreeg. Er was duidelijk één ideologie over, Westers kapitalisme en democratie.³² Gericht op een Europese toekomst zette Polen zich daarom in om voorbij het oorlogs- en Sovjetverleden te bewegen.³³ Deze pro-Europese houding draaide in de loop van de jaren naar een nationalistische, anti-Europese houding. Men ervoer nog steeds de gevolgen van de wereldoorlogen, het communistische regime en een lange negentiende eeuw waarin Polen als land niet bestond.³⁴ De pro-Europese houding had niet genoeg toegevoegd voor Polen om het verleden achter zich te laten.³⁵ Het land zocht daarom een ander, een *proactiever*, beleid.³⁶

In dit licht kwam in 2015 de nationalistische partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS) aan de macht. PiS had het alleenrecht om te heersen omdat het zowel de parlementaire als presidentiële verkiezingen had gewonnen. Ook onder deze regering streefde Polen ernaar het verleden achter

³⁰ Krastev, *After Europe*, passim. Ander voorbeelden zijn: Siddi, 'The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War', passim; Mälksoo, 'The Memory of Politics of Becoming European', passim.

³¹ Johnson, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe', passim; W. Sadurski, 'Accession's Democracy Dividend: The Impact of the EU Enlargement upon Democracy in the New Member States of Central and Eastern Europe', *Yearbook of Polish European Studies* 7 (2003).

³² Francis Fukuyama, 'The End of History?', *The National Interest* 16 (1998) 3-18.

³³ Hierin moet men niet voorbij de Poolse visie op een Euro-Atlantische toekomst gaan, deze is namelijk van groot belang voor Polen zoals blijkt uit hun contacten met de NAVO en het recente bezoek van de Amerikaanse president Trump aan het land. The New York Times, 'Trump, in Poland, Asks if the West Has the 'Will to Survive' (6-7-2017) <https://www.nytimes.com/2017/07/06/world/europe/donald-trump-poland-speech.html>.

³⁴ In de periode 1795 tot en met 1918 was Polen verdeeld onder Rusland, Pruisen en Oostenrijk-Hongarije. Daarna stond het onder Nazi-bewind waarbij zij zich in de steek gelaten voelden door de geallieerden. Na de Tweede Wereldoorlog kwam het land direct onder Sovjet-bewind. Deze geschiedenis, welke complexer ligt dan deze scriptie kan aanduiden heeft veel invloed op het huidige politieke bestuur. Een klein inkijkje geeft de huidige Poolse minister President Mateusz Morawiecki in: The Chancellery of the Prime Minister, 'Prime Minister Mateusz Morawiecki: the President Lech Kaczyński Prize is a great obligation for me'.

³⁵ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary', passim.

³⁶ Polen is niet één groep met één mening, net zo min als de EU dit is: Jan Rovny, 'Party Competition Structure in Eastern Europe: Aggregate Uniformity versus Idiosyncratic Diversity?' *East European Politics and Societies and Cultures* 10 (2015) 1-21, passim.

zich te laten.³⁷ Een belangrijke reden waarom dit niet lukte was de botsing van verschillende herinneringen van dit verleden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een botsing met de Joodse herinnering aan de Tweede Wereldoorlog, maar ook aan het Westerse perspectief op het einde van deze oorlog. In Oost-Europa duurde deze oorlog langer, ook kreeg de regio na die tijd nog veel leed te verduren.³⁸ Polen zat muurvast in herinneringen aan een gruwelijk verleden waar het land in eigen opzicht enkel slachtoffer van was.³⁹

Vanaf 2015 voerde de nieuwe regering daarom veel juridische wijzigingen door welke de Unie zorgen baarden.⁴⁰ Zo nam het Poolse parlement, de Sejm, na aantreden een wet aan welke het mogelijk maakte om de benoeming van rechters onder de vorige regering ongedaan te maken. Vervolgens benoemde de Sejm zelf nieuwe rechters. Het Poolse Constitutionele Hof veroordeelde deze gang van zaken.⁴¹ In de periode hierna nam de Sejm een wet aan die invloed had op de onafhankelijkheid van de rechters van het Constitutioneel Hof. Deze wet trad op 28 december 2015 in werking.⁴² Hoewel ook wetten werden aangenomen die de onafhankelijkheid van andere sectoren aantastte, bleef de onafhankelijkheid van het juridische bestel de grootste zorg van de Unie.⁴³

In de loop van de jaren 2016 en 2017 was er een discussie gaande tussen de Poolse regering en de EU die betrekking had op deze Poolse juridische hervormingen en de zorgen van de Unie aangaande de onafhankelijkheid van het juridische systeem. In deze zelfde periode nam de Sejm meer wetten aan die betrekking hadden op de onafhankelijke werking van het Constitutioneel Hof, het Hooggerechtshof en de gewone rechtbanken. Als gevolg was het EC in december 2017 van mening dat artikel 2 van Polen het VEU niet langer kon waarborgen. Want,

de waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een

³⁷ O'Neal, 'The European 'Other' in Poland's Conservative Identity Project', 28-45; Góra en Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union', passim.

³⁸ Zo werd in januari 2018 de zogenaamde Holocaust wet aangenomen, hiermee werd verboden om te spreken van Poolse vernietigingskampen. In Polen werd dit ontvangen als een bescherming van de waarheid. In Israël daarentegen als een zeer antisemitische daad: Politico, 'Polish senate approves Holocaust law' (2-1-2018) <https://www.politico.eu/article/polish-senate-approves-holocaust-law/>; Polska, 'New law defends Poland's honor during World War' (22-2-2018) <https://www.polska.pl/politics/opinions/new-law-defends-polands-honor-during-world-war/>.

³⁹ David Ost, 'Stuck in the past and the Future: Class Analysis in Postcommunist Poland' *East European Politics and Societies and Cultures* 29, 3 (2015) 610-624, passim; Aleks Szczerbiak, 'Dealing with the Communist Past or the Politics of the Present?', passim; Marco Siddi, 'The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War', passim.

⁴⁰ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary', passim.

⁴¹ European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7', 4.

⁴² Ibidem, 4.

⁴³ Ibidem, 4.

samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, nondiscriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.⁴⁴

Daarom besloot zij tot een voorstel voor de Europese Raad om artikel 7 van het VEU in werking te zetten.⁴⁵ Door de Poolse hervormingen was de onafhankelijkheid van het rechtssysteem niet langer gewaarborgd. Volgens de Unie ging dit in tegen de universele mensenrechten.⁴⁶

IV Methode en bronnen

Aan de hand van officiële documenten van de EU uit de twee periodes: november 1989 tot en met mei 2004 en november 2015 tot en met mei 2018, analyseert dit onderzoek veranderingen in de mensenrechtenvertoegen van de Unie. Ik kies deze tijdsafbakening omdat in 1989 de Poolse republiek ontstond en zij in mei 2004 een Europese lidstaat werd. De documenten uit de eerste periode hebben daarom betrekking op de Poolse toetredingsprocedure tot de Unie. In november 2015 kwam de nationalistische en anti-Europese partij PiS aan de macht in Polen en de politieke ontwikkelingen gingen door tot in de loop van 2018. De exacte politieke gevolgen zijn nog niet duidelijk. Documenten uit de tweede periode hebben daarom betrekking op de Europese zorgen rond de juridische veranderingen in Polen.

Dit onderzoek analyseert de documenten die de EC en de Nederlandse Tweede Kamer aanwijzen als de belangrijkste documenten. In 2003 schreven de verantwoordelijke ministers aan de Nederlandse Tweede Kamer dat zij akkoord waren dat Polen toetrad. In dit document gaven zij een exact overzicht van de belangrijkste Europese documenten in het toetredingsproces.⁴⁷ Veertien jaar later gaf de EC haar oordeel over de Poolse ontwikkelingen. Voorafgaand hieraan publiceerde zij een factsheet waarin ze stapsgewijs alle belangrijke documenten beschreef die de Unie in de loop van de jaren had gepubliceerd met betrekking tot de Poolse ontwikkelingen tussen 2015 en 2017.⁴⁸ Deze documenten uit beide periodes zijn niet de enige, maar voor beide beslissingen wel de belangrijkste, daarom zijn zij het uitgangspunt van dit onderzoek. Omdat de Unie deze documenten verwees naar haar algemene VEU analyseert dit onderzoek ook

⁴⁴ Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992' (1-7-2013) <http://wetten.overheid.nl/BWBV0001507/2013-07-01>

⁴⁵ Ibidem, 45-47.

⁴⁶ Hoewel de documenten stellen dat een onafhankelijk rechtssysteem een essentieel onderdeel is voor het waarborgen van de rechten is het zelf ook een mensenrecht. Zie artikel 8, 10, 11 en 28 van de UVRM. Meer hierover is te lezen in het hoofdstuk 'Methode en Theorie'.

⁴⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, met Toetredingsakte, Bijlagen en Protocollen (Trb. 2003, 74)' (2003) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28972/kst-28972-3?resultIndex=32&sorttype=1&sortorder=4>.

⁴⁸ European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers' (20-12-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-5368_en.htm.

veranderingen in dit document.⁴⁹ Deze scriptie analyseert de mensenrechtenvertoegen in de genoemde bronnen en onderzoekt hoe mensenrechten werden benaderd, in welke context universele mensenrechten werden geplaatst en hoe dit zich verhield tot andere onderwerpen zoals economie.

De documenten werden beïnvloedt door gebeurtenissen van buitenaf die niet per se betrekking hadden op Polen. Denk bijvoorbeeld aan de Joegoslavië-oorlog in de jaren 90, of recent de Vluchtelingen crisis en de Brexit. De verandering in beeldvorming meet dit onderzoek daarom wel aan de hand van de documenten. Ze zijn niet per definitie ook de *enige reden* voor de veranderde beeldvorming. Ook is dit geen onderzoek naar een afgesloten onderwerp. Op dit moment is de discussie tussen Polen en de Unie nog gaande. Toch lenen deze bronnen zich het best voor het beantwoorden van de hoofdvraag omdat zij de officiële Europese politieke visie uit een specifieke periode weergeven. Daarom is het mogelijk om conclusies te trekken over de ontwikkelingen van de afgelopen jaren, de genoemde periode 1989 tot en met mei 2018.⁵⁰

V Valorisatie

Dit onderzoek is niet in de minste plaats een persoonlijke interesse. Toch dient het ook een publiek belang. Deze masterscriptie geeft inzicht in de genoemde academische debatten. Allereerst de Europese identiteit en de rol die mensenrechten hierin spelen. Ten tweede de relatie tussen de Unie en haar lidstaten. Dit geeft inzicht in de positie van een nationale identiteit van een Europese lidstaat binnen het kader van de brede Europese identiteit. Ten derde richt dit onderzoek zich op de universaliteit van mensenrechten in het algemeen.

Dit onderzoek laat daarbij zien hoe de EU in haar eigen identiteit omgaat met de spanning tussen universaliteit en diversiteit. Het laat namelijk de veranderlijkheid zien van de Europese kernwaarden. Ook geeft het onderzoek inzicht in het mechanisme waarmee dit soort fundamentele debatten worden gevoerd tussen de Unie en de lidstaten. In dit verband plaatst dit onderzoek een kritische noot bij het beleid van de Unie. Dit is moeilijk, want de discussie is verhit en mensenrechten zijn in het geding. Door kritisch te kijken naar de Unie lijkt het dat ik de Poolse ontwikkelingen goedkeur, wat niet het geval is. Tegelijk denk ik dat deze kritiek nodig is omdat de EU geen recht doet aan haar diversiteit en dat zij de Poolse ontwikkelingen en kritiek serieus moet nemen. Dit onderzoek is daarbij belangrijk omdat het laat zien dat niet alleen Polen veranderde, maar ook de Unie en dat zij door haar veranderingen niet kan anticiperen op de Poolse belangen.

⁴⁹ De eerste versie was: Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf, passim. De laatste versie is van kracht sinds 2013: Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'.

⁵⁰ Zoals bijvoorbeeld ook historicus Luuk van Middelaar doet in zijn dissertatie: 'De passage naar Europa: geschiedenis van een begin' UvA-Dare (Digital Academic Repository) (2009) <http://hdl.handle.net/11245/1.319514>.

Hoofdstuk 1.

Eén universaliteit, drie vertogen

‘We will continue to defend an international rules-based multilateral system. The EU will always be at the heart of the global agenda for jobs and growth, fair and open trade, climate and the environment, gender equality and development aid.’⁵¹ Aldus de EC voorzitter, Jean-Claude Juncker, naar aanleiding van de G7-top in Canada, juni 2018. De Unie staat volgens hem voor vooruitgang en economische groei, gegrond op universele mensenrechten. Deze is beschreven in de zogenoemde ‘Kopenhagen Criteria’ welke kandidaat-lidstaten moeten onderschrijven en naleven voordat zij lid kunnen worden van de Unie.⁵² Het volgende hoofdstuk gaat verder door op deze criteria. Voor nu is het belangrijk dat respect voor mensenrechten een criterium is.⁵³ Universele mensenrechten vormen dus een basis in de Europese identiteit. Dit mensenrechten criterium lijkt vast en ondeelbaar en hierdoor zo vanzelfsprekend, dat de betekenis of inhoud niet verder uitgewerkt of uitgelegd hoeft te worden.⁵⁴ Deze vanzelfsprekendheid ligt aan de grond van het besluit van de EC op 20 december 2017: ‘overeenkomstig artikel 7, lid 1, VEU [red. moet] worden vastgesteld dat er een duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending, door de Republiek Polen, van de rechtsstaat als een van de waarden als bedoeld in artikel 2 VEU.’⁵⁵

Onwrikbare universele mensenrechten aan de basis van Europese identiteit blijkt echter niet vanzelfsprekend. Verschillende theoretici houden zich impliciet of expliciet bezig met de vraag naar de betekenis van universaliteit. Dit hoofdstuk diept deze vraag verder uit. Vervolgens gaat het in op de drie benaderingen van universaliteit aan de hand van wat de Franse socioloog en filosoof Michel Foucault *vertogen* noemt. Het onderscheid drie mensenrechtenvertogen: juridisch, historisch en cultureel.

⁵¹ Twitter, ‘Jean Claude Juncker’ (9-6-2018) <https://twitter.com/JunckerEU/status/1005530980457897985>.

⁵² European Commission, ‘Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993’ (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_nl.htm; European Council, ‘Madrid European Council, 15 and 16 december 1995’ (16-12-1995) <http://www.consilium.europa.eu/media/21179/madrid-european-council.pdf>.

Een belangrijk onderdeel van deze grondwaarden zijn de UVRM zoals omschreven door de VN: United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, ‘Vienna Declaration and Programme of Action’ (1993) <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>; United Nations, ‘Charter of the United Nations’ (1945) <http://www.un.org/en/charters-united-nations/>.

⁵³ European Commission, ‘European Council in Copenhagen’.

⁵⁴ Het volgende hoofdstuk gaat hier verder op door, geen van de geanalyseerde bronnen specificeren de term ‘mensenrechten’.

⁵⁵ European Commission, ‘Reasoned Proposal in Accordance with Article 7’, 47.

1.1 De vraag naar waarheid

De vraag naar universaliteit is in de kern een vraag of waarheid eigenlijk wel bestaat. Foucault zegt hierover:

'Truth' is to be understood as a system of ordered procedures for the production, regulation, distribution, circulation and operation of statements. 'Truth' is linked in a circular relation with systems of power which produce and sustain it, and to effects of power which it induces and which extend it. A 'régime' of truth.⁵⁶

Waarheid bestaat dus bij de gratie van de creatie en circulatie van stellingnames die deze waarheid beschrijven, verspreiden en vormen. Dat niet iedereen dezelfde visie heeft op een 'waarheid' maakt deze voor de onderschrijvers niet minder waar. Universele mensenrechten zijn een voorbeeld van zo een waarheid: deze zijn werkelijkheid, niet omdat ze er zijn als een natuurlijk gegeven, maar als 'iets' wat in iemands gedachten zit en zijn of haar normen en waarden vormt. Foucault stelt hiermee dat achter woorden en stellingnames allerlei impliciete theorieën verborgen zijn. Het gedachtegoed van een persoon of een instantie komt naar voren in zijn of haar gesproken en geschreven woorden en handelen. Tegelijk creëert dit spreken en handelen ook een werkelijkheid omdat het gedachtegoed bestaat dankzij de uiting die men eraan geeft. Een werkelijkheid zit dus altijd gevangen in een theorie en opvatting van de wereld waar de spreker of schrijver al dan niet bewust van is.⁵⁷ Ook politiek taalgebruik is gelinkt aan een voor politici gerelateerde waarheid. Dus de Europese documenten zijn niet gebaseerd op een natuurlijk gegeven. In tegendeel, zij laten zien wat het politieke gedachtegoed was op een bepaald moment in de tijd. Door deze te publiceren creëerde, vormde en circuleerde de Unie een werkelijkheid.⁵⁸

Foucault noemde de structuur van waaruit een persoon of instantie spreekt een *vertoog*.⁵⁹ Het vertoog bepaalt wat voor iemand waarheid is en vormt deze waarheid ook. Dit geldt ook voor taalgebruik rond universele mensenrechten. Aangaande universele mensenrechten kunnen we drie verschillende waarheden onderscheiden die dit hoofdstuk achtereenvolgens behandelt: een juridisch vertoog, een historisch vertoog en een cultureel vertoog. De drie vertogen hebben allen een eigen visie op de veranderlijkheid van universele mensenrechten en dus op de Europese identiteit.

⁵⁶ Michel Foucault, 'The Discourse on Language,' trans. Rupert Sawyer in *Social Science Information* (April 1971), pp. 7–30.

⁵⁷ Michiel Leezenberg en Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor Geesteswetenschappen* (Amsterdam, 2012) 257-258.

⁵⁸ Luuk van Middelaar, *De passage naar Europa: geschiedenis van een begin* (Amsterdam, 2009) 6.

⁵⁹ Michel Foucault, 'The Discourse on Language and 'Truth and Power', in: José Medina en David Wood, *Truth: Engagements Across Philosophical Traditions* (Hoboken, 2008) 315-335, passim.

1.2 Juridische vertoog

Allereerst het juridische vertoog welke stelt dat universele mensenrechten er simpelweg zijn, inherent verbonden aan de mens. Vanuit het juridische vertoog zijn mensenrechten een universele werkelijkheid die iedereen in beginsel in zich heeft en dit altijd al heeft gehad. Theoretici en organisaties richten zich daarom enkel op de implementatie van de rechten. Een voorbeeld van deze opvatting zijn verhandelingen rond het recht op ontwikkeling.⁶⁰ De rechten zelf staan vast en internationaal moet men ze accepteren. Dat de rechten niet overal worden nageleefd doet niets af van de universaliteit, het betekent alleen dat mensen en instanties de rechten schenden. Kenmerkend aan het juridische vertoog is dus de strikte benadering van de mensenrechten. Een afwijkende visie is onjuist. Legitimatie van de rechten vindt zij in de rechten zelf. De meest voorkomende verwijzing is de UVRM, welke zelf al gezien haar naam, impliceert dat zij een universeel gegeven is.⁶¹

Deze richten zich op de moeilijkheid die mensen en instanties ondervinden bij het implementeren van de rechten. Dit doen zij zonder te vragen naar de legitimatie van de mensenrechten.⁶² Het juridische vertoog komt duidelijk naar voren in verklaringen van de verschillende supranationale organisaties zoals de Afrikaanse Unie, de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN) en de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) en hulporganisaties zoals Amnesty International.⁶³ Ook de beleidsdocumenten van de EU uit 2015-2018 getuigden van een juridisch vertoog. Deze documenten legden namelijk de betekenis van universele mensenrechten niet uit, maar verwezen steeds naar de rechten als iets dat er gewoon *was*, er ook altijd al *was geweest* en voor altijd *zou zijn*.⁶⁴ Wanneer de Unie uitleg gaf, volstond voor haar een doorverwijzing naar het VN-handvest, de UVRM en de Verklaring van Wenen.⁶⁵ Typerend aan

⁶⁰ Zie bijvoorbeeld Bonny Ibhawoh, 'The Right to Development: The Politics and Polemics of Power and Resistance' *Human Rights Quarterly*, 33, 1 (2011) 76-104, 83; Feyter, de, 'Towards a Framework Convention on the Right to Development', *The Friedrich-Ebert-Stiftung International Policy Analysis Dialogue on Globalization* (2013).

⁶¹ United Nations, *Universal Declaration of Human Rights*, passim.

⁶² Zie bijvoorbeeld de hierboven genoemde theoretici: Ibhawoh, 'The Right to Development', 83; Feyter, de, 'Towards a Framework Convention on the Right to Development'.

⁶³ Allen baseren zich weer op de UVRM, zie bijvoorbeeld: de preambule van: African Commission on Human and Peoples' Rights, 'African Charter on Human and Peoples Rights' (27-6-1981) <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>; Amnesty International, 'Report 2017/2018, The State of The World's Human Rights' (2018) <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2018/02/annual-report-201718/>, ii.

⁶⁴ In het vierde hoofdstuk gaat dit onderzoek hier diep op in. Belangrijke voorbeelden van documenten zijn: Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'; Europees Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement van 13 april 2016 over de situatie in Polen (2015/3031(RSP))' (13-4-2016) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0123+0+DOC+XML+V0//NL>, passim; Europese Commissie, 'Poland, Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal' (14-10-2016) <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282016%29026-e>, passim.

⁶⁵ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 'Vienna Declaration and Programme of Action' (1993) <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>; United Nations, 'Charter of the United Nations' (1945) <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>.

deze verklaringen is dat ze altijd worden aangehaald om te benadrukken dat mensenrechten er simpelweg zijn, los van tijd en cultuur. Deze verklaringen gebruiken mensen en instanties om hun universele gelijk te bewijzen.⁶⁶

1.3 Historische vertoog

In tegenstelling tot het juridische vertoog benadrukt het historische vertoog de ontwikkeling van mensenrechten. Mensen en instanties die vanuit dit vertoog redeneren zien universele mensenrechten als een soort bouw pakket waar in de loop van de eeuwen stukjes aan toegevoegd zijn en waarvan de Westerse wereld nu het eindresultaat heeft. Hedendaags belang en de superioriteit staan ook in dit geval buiten discussie.⁶⁷ De grondslag van de mensenrechten liggen in het Westerse Christendom en de rechten zijn vervolgens uitgewerkt door de verlichtingsidealen.⁶⁸ Hoewel nog niet iedereen er volledig gebruik van kan maken en ook nog niet iedereen ze erkent, komt dit vanzelf wanneer samenlevingen moderniseren. Uiteindelijk erkennen moderne mensen universele mensenrechten omdat deze beantwoorden aan een intrinsieke drang naar recht.⁶⁹ Universele mensenrechten zijn dus het resultaat van een moderniseringsproces.⁷⁰

Volgens het historische vertoog zijn universele mensenrechten, de juiste basis voor de Europese identiteit.⁷¹ De EU was vroeger een handelsunie, maar veranderde terecht naar een waarden-unie, aldus professor Europees recht Dimitry Kochenov en professor internationale relaties Andrew Williams.⁷² Volgens theoretici uit het historisch vertoog moet de EU daarom onderzoeken hoe zij universele mensenrechten het best implementeert in haar beleid.⁷³

Fukuyama

Dit vertoog is nauw verwant aan het gedachtegoed van socioloog en politicoloog Francis Fukuyama. In 1989 schreef Fukuyama zijn artikel 'End of History'. Hij stelt hierin dat de val van de

⁶⁶ Zie bijvoorbeeld rapportages van mensenrechtenorganisaties: Amnesty International, 'Report 2017/2018, The State of The World's Human Rights'; Pax Netherlands, 'Don't Bank on The Bomb' (2018) <https://www.paxvoorvrede.nl/publicaties/alle-publicaties/dont-bank-on-the-bomb-2018>, passim.

⁶⁷ Zie bijvoorbeeld Donnelly, 'The Relative Universality', passim; en Douglas-Scott, 'Human rights as a basis for justice in the European Union', passim.

Hoewel Richard Rorty een meer culturele benadering heeft stelt ook hij het hedendaags belang en superioriteit voorop: Richard Rorty, *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers* (Cambridge 1991) 24.

⁶⁸ Donnelly, 'The Relative Universality', passim; Jack Donnelly, 'Human rights: a new standard of civilization?' passim.

⁶⁹ Lynn Hunt, *Inventing Human Rights: A history* (New York 2008) passim.

⁷⁰ Donnelly, 'The Relative Universality of Human Rights', 287.

⁷¹ Douglas-Scott, 'Human rights as a basis for justice', passim.

⁷² Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit introduces*, in: Grainne de Burca, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit* (Oxford 2015) 1. Een auteur die ditzelfde stelt is Cris Shore in: Shore, *Building Europe*, 2.

⁷³ Andrew Williams, 'Promoting Justice after Lisbon: Groundwork for a New Philosophy of EU Law', *Oxford Journal of Legal Studies* 30, 4 (2010) 663-693, passim.

Sovjet Unie, gesymboliseerd in de val van de Berlijnse Muur, het einde betekende van de communistische ideologie. Het Westerse democratische systeem met de kapitalistische ideologie had overwonnen. Volgens Fukuyama betekent dit het einde van grote ideologische strijd, zoals de Koude Oorlog, en het einde van iedere andere ideologie dan de Westerse.⁷⁴

Het artikel is nog steeds wereldberoemd en verwoordt ook opvattingen van ver buiten de academische kringen.⁷⁵ In de jaren 90 getuigde de Unie ook van dit gedachtegoed.⁷⁶ Typerend voor de jaren 90 was daarom het positieve en, met de wijsheid die men heeft wanneer je ergens op terug kijkt, haast simplistische ideeën van democratie, kapitalisme en vooral ook mensenrechten.⁷⁷ De Koude Oorlog was voorbij, de Berlijnse Muur gevallen en het Westerse systeem van democratie en kapitalisme leidde de wereld. In dit licht werd Polen lid van de Unie.⁷⁸

1.4 Cultureel vertoog

In commentaar op het idee dat er één soort mensenrechten is, schrijven verschillende academici over de invloed van culturele verschillen op universele waarden. Deze commentaren kunnen we samenbrengen in een 'cultureel vertoog'. Dit vertoog problematiseert universaliteit van mensenrechten omdat het de dynamiek van mensenrechten centraal zet. Belangrijke vertegenwoordigers van het culturele vertoog zijn postkoloniale studies. Sinds deze studies is een uitsluitend juridisch of historisch vertoog van universele mensenrechten redelijkerwijs niet meer mogelijk. Deze studies laten namelijk zien dat het Westen mensenrechten ontwikkelde en via kolonisatie verspreidde als *exclusieve* rechten. Ze waren uitsluitend bedoeld voor blanke, ontwikkelde, westerse mannen en zeker niet universeel.⁷⁹ De culturele benadering stelt daarom dat universaliteit vaak een verkapt westers ethnocentrisme is.⁸⁰

Theoretici vanuit het culturele vertoog stellen daarbij dat men zich vanuit een juridisch en historisch vertoog richt op de letterlijke woorden van de verklaringen en die als universeel zien, zonder hierbij te letten op de wensen van de individuele slachtoffers wiens rechten geschonden

⁷⁴ Francis Fukuyama, 'The End of History?', passim.

⁷⁵ Zoals beschreven in een recent artikel uit de Groene Amsterdammer: Mathieu Segers en Rutger van der Hoeven, 'Herwaardering van de jaren 90' (2-5-2018) <https://www.groene.nl/artikel/de-betere-wereld-van-toen>.

⁷⁶ European Commission 'Agenda 2000 - Commission Opinion on Poland's Application for Membership of the European Union' *DOC/97/16* (July 1997) online available at: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hug0Yud51XwJ:europa.eu/rapid/press-release_DOC-97-16_en.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=nl, 5

⁷⁷ Segers en Rutger van der Hoeven, 'Herwaardering van de jaren 90'.

⁷⁸ Zie bijvoorbeeld; European Council, 'Madrid European Council'; Office for Official Publication of the European Communities, 'Treaty on European Union' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf; European Council, 'European Council in Copenhagen 21-22-juni 1993, Conclusions of the Presidency' (1993) <http://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

⁷⁹ Owen Brown, 'Rights from the Other Side of the Line: Postcolonial perspectives on human rights' *Politikon: IAPSS Political Science Journal* 25 (2014) 5-26, aldaar 12.

⁸⁰ Xiong Jie, 'Universalism: Ideality? Hegemonism? Analysis Based on the Golden Rule' *Canadian Social Science* 11, 5 (2015) 30-35, passim.

worden, of de beweegredenen van de daders wie de rechten schendt. De mensenrechten hebben echter een westerse grondslag en houden niet genoeg rekening met culturele diversiteit. Dit heeft als gevolg dat mensenrechten slachtoffer tot slachtoffer en een dader tot dader maken terwijl dit niet per definitie overeenkomt met zijn of haar ideeën van slachtoffer- en daderschap. Dit gebeurt enkel omdat de verklaringen stellen dat iemand slachtoffer is.⁸¹

Het culturele vertoog daarentegen stelt dat universele mensenrechten bestaan bij de gratie van het beeld dat een groep mensen heeft van mensenrechten. Deze rechten veranderen als het beeld ervan verandert. Ze zijn dus niet los te zien van de betekenis die men eraan geeft en zijn dus geen gegeven, maar een cultureel concept. Theoretici stellen dit omdat universele mensenrechten vandaag de dag voor supranationale organisaties zoals de EU gelden voor ieder mens als recht waar het op terug kan grijpen. Echter men gebruikt nog altijd dezelfde woorden als in de periode dat dit nog niet het geval was.⁸² Dus hoewel de woorden niet veranderde, veranderde dankzij politieke en culturele hervormingen de betekenis wel. Hierdoor veranderden universele mensenrechten als geheel. Dit betekent dat mensenrechten bestaan bij de gratie van de dominante betekenisgeving aan deze rechten.⁸³

Kortom, het culturele vertoog stelt de dynamiek van mensenrechten centraal. Het laat dus bij uitstek zien dat de mensenrechten gevormd worden door het perspectief dat een persoon of een groep heeft. De essentie van dit vertoog is dat er niet één waarheid is aangaande universele mensenrechten.

Kritiek en nut

Het culturele vertoog krijgt een belangrijk kritiek vanuit de voorgaande vertogen. Het juridische en historische vertoog stellen namelijk dat het culturele vertoog iedere grond tot oordeel wegneemt. Mensenrechtenschendingen worden hierdoor afgedaan als *een cultureel fenomeen*.⁸⁴

In reactie op dit kritiekpunt zoeken theoretici naar een compromis tussen enerzijds culturele verscheidenheid en anderzijds universele mensenrechten. Zij stellen daarom dat 'de ander' als

⁸¹ De postkoloniale studies zijn veel uitgebreider dan wat hier omschreven staat. Ook zijn er onderlinge theoretische verschillen. Onderstaande literatuur geeft een overzicht van postkoloniale standpunten ten aanzien van universaliteit, met een focus op universele mensenrechten. Dit onderzoek behandelt wat interessant is voor het beantwoorden van de vraag of universele mensenrechten veranderlijk zijn. Hierin staan de postkoloniale theoretici wel op één lijn. Brown, 'Rights from the Other Side of the Line', passim; Brydon, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights'; Walter Mignolo, 'Who speaks for the human in human rights?' *Human Rights in Latin American and Iberian Cultures, Hispanic Issues On Line* 5, 1 (2009) 7-24, passim; Gayatri Chakravorty Spivak, 'Use and Abuse human rights', in: *Addressing Human Rights, Duke University Press* 2 (2005) 131-189, passim.

⁸² Walter Mignolo, 'Delinking - The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality' *Cultural Studies* 21 (2007) 449-514, aldaar 457 en Brydon, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights'.

⁸³ Brydon, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights'.

⁸⁴ Een academicus die ingaat op deze discussie is Jack Donnelly, 'The Relative Universality of Human Rights' *Human Rights Quarterly* 29, 2 (2007) 281-306 een ander voorbeeld is de ook al eerder genoemde Richard Rorty in bijvoorbeeld Rorty, *Objectivity, Relativism, and Truth*, passim.

uitgangspunt genomen moet worden in plaats van de mensenrechten of de eigen cultuur.⁸⁵ Daarbij laat juist het culturele vertoog zien dat de betekenis van universele mensenrechten niet vastligt hoewel de gekozen woorden hetzelfde zijn. De betekenis van de woorden is dus bepalend. Het culturele vertoog maakt duidelijk dat universaliteit geen vast en onwrikbaar begrip *kan* zijn, want mensen verschillen nu eenmaal van denken, in en tussen culturen. Dat maakt echte diversiteit mogelijk. Het is dan ook vanuit het culturele vertoog dat theoretici zoals Mathieu Segers en Ivan Krastev kunnen pleiten voor de Europese waardering van diversiteit.⁸⁶

1.5 Conclusie

Dit hoofdstuk ging in op de vraag *wat zijn de verschillende benaderingen van universele mensenrechten?* Concluderend kunnen we stellen dat de vraag naar universele mensenrechten in de kern een vraag is of waarheid wel bestaat. Foucault schrijft hierover dat waarheid bestaat bij de gratie van creatie en circulatie van ideeën. Achter woorden en stellingnames gaan impliciete theorieën schuil wat hij vertogen noemt. In mensenrechten onderscheidde dit hoofdstuk drie vertogen: het juridische, historische en culturele vertoog. Het juridische vertoog, hierin nemen academici de verklaringen en internationale wetgeving als uitgangspunt. Het kenmerkt zich door een strikte houding ten aanzien van mensenrechten. Ten tweede het historische vertoog, deze neemt de historische ontwikkeling als uitgangspunt en ziet universele mensenrechten zoals gekristalliseerd in de UVRM en andere verklaringen zoals de EVRM als een resultaat van modernisering. Het derde vertoog is het culturele vertoog. Deze problematiseert universaliteit en ziet mensenrechten als een dynamisch fenomeen waarvan de betekenissen tussen tijd en culturen verschillen.

De theorie van vertogen laat op zichzelf al zien dat achter gebruikte woorden om iets te omschrijven impliciet allerlei aannames schuil gaan. Het culturele vertoog laat daarbij zien hoe belangrijk de culturele context van woorden zijn voor de betekenis omdat universele mensenrechten, ook kunnen veranderen zonder dat men expliciet andere woorden kiest.

⁸⁵ Bijvoorbeeld Herman Paul, *Als het verleden trekt, kernthema's in de geschiedfilosofie* (Amsterdam 2016) 162-180, een ander voorbeeld is Mordechai Gordon, 'In search of a universal human rights metaphor: Moral conversations across differences' *Educational Philosophy and Theory* (2017) <http://dx.doi.org/10.1080/00131857.2017.1336920>.

⁸⁶ Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis*, 135- 145; Ivan Krastev, *After Europe*, passim.

Hoofdstuk 2.

Methode en theorie

‘Words are not innocent in politics’, aldus historicus en politiek filosoof Luuk van Middelaar in zijn uitleg over Europese vertogen.⁸⁷ De manier waarop een politicus spreekt laat zien hoe hij of zij denkt en vormt tegelijkertijd dit denken, het oefent dus macht uit.⁸⁸ Dankzij de theorie van vertogen kan ik veranderingen in de benadering van mensenrechten analyseren. Universaliteit is namelijk niet meer vast, onwrikbaar en los van de vormende werking van het politieke denken.⁸⁹ Daarom is het interessant om te richten op politiek taalgebruik aangaande universele mensenrechten met de vraag hoe dit taalgebruik veranderde en wat dit betekende. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de aanpak van het onderzoek, de bronnen en de vraag waarom dit onderzoek deze aanpak heeft.

2.1 Achtergrond

Verschillende academici richten zich op het analyseren van vertogen in de maatschappij. Hun gemeenschappelijke deler is het belang van context voor de betekenis van woorden. Gesproken en geschreven woorden staan in een bepaalde context en getuigen van bepaalde denkpatronen. Ook onschuldige, objectieve uitspraken bestaan dankzij de betekenis van hun sociale context.⁹⁰ Waarheid bestaat binnen een groep en heeft een normerende werking op iedereen die deze onderschrijft. Dit onderzoek richt zich op een realiteit die macht uitoefent op iedereen die erbij betrokken is, namelijk ‘universele mensenrechten’.

Waarheid bestaat binnen een groep bij de gratie van het beeld dat deze groep heeft en de woorden die zij gebruiken voor het omschrijven.⁹¹ Daarom onderzoekt deze masterscriptie wat de Europese waarheid was aangaande mensenrechten in de jaren 90 en hoe dit verschilt van de Europese waarheid in periode 2015 tot en met mei 2018. Direct hieraan verbonden is natuurlijk de vraag hoe inclusief deze ‘waarheid’ dan was op de momenten in de geschiedenis. Ook wordt gelet

⁸⁷ Luuk van Middelaar, ‘Telling Another Story of Europe. A Reply in Favor of Politics’, *BMGN Low Countries Historical Review* 4 (2010) 82-89, aldaar 82.

⁸⁸ Van Middelaar, ‘Telling Another Story of Europe’, 82.

⁸⁹ Dit betekent niet dat er geen waarheid bestaat binnen een vertoog. Het betekent dat er verschillende waarheden zijn.

⁹⁰ Theoretici die zich bezighouden met het analyseren van vertogen zijn: Norman Fairclough, in: Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (London, 2003) passim; Teun van Dijk, ‘Discourse Analysis as Ideology Analysis’, in: Christina Schäffe en Anita L. Wenden, *Language & Peace* (London 2005) 17-33; Teun van Dijk, ‘Episodes as Units of Discourse Analysis’, in: Deborah Tannen (Ed.) *Analyzing Discourse: Text and Talk* (Georgetown 1981) 177-195.

Een praktisch voorbeeld van een studie die gebruik maakte van het analyseren van het gedachtegoed van de EU is Luuk van Middelaar, *De Passage naar Europa*, passim.

⁹¹ Michel Foucault, ‘The Discourse on Language,’ trans. Rupert Sawyer in *Social Science Information* (April 1971), pp. 7–30, passim.

op de wisselwerking tussen de Unie en haar lidstaten. Uiteindelijk onderzoekt deze scriptie ook de betekenis van deze waarheden voor de Europese identiteit.

Beleidsdocumenten lenen zich uitstekend voor dit doel. Politieke retoriek staat namelijk niet los van een voor politici geldende werkelijkheid, maar laat zien hoe politici tegenover gebeurtenissen staan op een bepaald moment. Ook vormen zij deze werkelijkheid.⁹² Hoewel niet expliciet, is 'macht', dankzij deze vormende werking, verweven in dit onderzoek. Het is daarom belangrijk hier notie van te nemen.

Voor vertoog-analysten zoals Norman Fairclough en Teun van Dijk speelt machtsuitoefening via vertogen een grote rol.⁹³ Uitgaand van vertogen bestaat objectiviteit niet, omdat iedere uitspraak gegrond is op een bepaald gedachtegoed.⁹⁴ Professor Ruth Wodak stelt echter niet voor niets dat vertogen 'relatively stable uses of language' zijn.⁹⁵ Het taalgebruik *lijkt* dus wel vast en objectief. Dankzij deze vermeende vastheid en objectiviteit geeft men via taal de wereld om zich heen vorm. Deze normering van wat eigenlijk niet meer is dan een reeks 'opvattingen van de werkelijkheid', oefent macht uit omdat ze waarheid creëert.⁹⁶

2.2 Bronnen

Het derde hoofdstuk analyseert het Europese mensenrechtenvertoog aan de hand van documenten die de Unie publiceerde tijdens en met betrekking tot de Poolse toetreding tot de Unie. In juli 2003 kreeg de Tweede Kamer een verklaring van het toetredingsproces van de tien kandidaat-lidstaten. In dit document beschreven de betrokken Nederlandse ministers de belangrijkste Europese documenten van het toetredingsproces.⁹⁷ Deze documenten vormen de kerndocumenten voor de eerste onderzoeksperiode november 1989 tot en met mei 2004.

⁹² Middelaar, Luuk van, 'De passage naar Europa: geschiedenis van een begin' UvA-Dare (Digital Academic Repository) (2009) <http://hdl.handle.net/11245/1.319514>, 6.

⁹³ Teun van Dijk, 'Discourse Analysis as Ideology Analysis' (n.d.) <https://pdfs.semanticscholar.org/95c2/6f654ae10dbe77eea525ec0c77e03b478337.pdf>; Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (London 2003) passim; Michel Foucault, Michel Senellard (ed.), Graham Burchell (trans.) *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78* (Londen 2007) passim.

⁹⁴ Wat niet gelijk staat aan onwetenschappelijkheid. Men kan wel wetenschappelijk onderzoek uitvoeren, namelijk gedegen, transparant onderzoek gebaseerd op herleidbare bronnen.

⁹⁵ Ruth Wodak en Michael Meyer, 'Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology', in: Ruth Wodak en Michael Meyer eds. *Methods of Critical Discourse Analysis* (California 2015) 6. Andere voorbeelden worden genoemd in de rest van het boek: Ruth Wodak en Michael Meyer eds. *Methods of Critical Discourse Analysis* (Londen, 2009) passim.

⁹⁶ James Paul Gee en Michael Handford eds. *Routledge Handbook of Discourse Analysis* (New York 2012) 32-40; Wodak en Michael Meyer eds., *Methods of Critical Discourse Analysis*; Foucault, 'The Discourse on Language,' passim.

⁹⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, met Toetredingsakte, Bijlagen en Protocollen (Trb. 2003, 74)' (2003) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28972/kst-28972-3?resultIndex=32&sorttype=1&sortorder=4>.

In aanvulling hierop publiceerde de Unie in de loop van de jaren 90 verschillende losse artikelen, standpunten en documenten. Deze gebruikt dit onderzoek voor zover zij nieuwe inzichten toevoegen aan de eerste bronnen. Een voorbeeld hiervan is de communicatie rond het Phare-project. Dit project startte in 1989 en was de eerste toenadering tussen de toenmalige Europese Gemeenschap (EG) en Polen.⁹⁸

Toen de Unie in december 2017 de Raad adviseerde Artikel 7 van het VEU in werking te laten treden, publiceerde zij een factsheet met betrekking tot de Poolse ontwikkelingen. In dit document haalt de EC de belangrijkste documenten van het proces aan.⁹⁹ De documenten die dit factsheet noemt, analyseert het vierde hoofdstuk. In aanvulling op deze documenten analyseert dit hoofdstuk ook de algemene evaluatie van Polen zoals deze jaarlijks over alle lidstaten verscheen.¹⁰⁰ Kortom, dit onderzoek analyseert het Europese mensenrechtenvertoog aan de hand van wat betrokken partijen de belangrijkste documenten noemen.

Basisdocumenten

Alle documenten met betrekking tot de Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen, zowel uit de jaren 90 als 2015-2018, grijpen terug op de Europese basisdocumenten. Deze documenten zijn meestal vernoemd naar de stad waar ze werden opgesteld. Voorbeelden zijn het 'Verdrag van Maastricht' (1992), Verdrag van Amsterdam (1997), Verdrag van Lissabon (2007) en ook de Kopenhagen Criteria (1993). De documenten liggen niet alleen aan de basis, maar zijn zelf ook een interessante bron omdat ze in de loop van de jaren veranderden, elkaar aanvulden en soms helemaal herschreven werden. De veranderingen getuigen van een ontwikkeling in het mensenrechtenvertoog. Hoofdstuk drie en vier laten zien dat deze ontwikkeling een directe invloed uitoefende op de relatie tussen de Unie en haar lidstaten, in dit geval Polen.

Persoonlijke aanvulling

In aanvulling op de beleidsdocumenten kreeg ik de afgelopen maanden de mogelijkheid de EU en de invloed van de Unie te observeren. Ik liep namelijk een advocacy stage bij een NGO in Brussel. Ook deed ik namens deze organisatie onderzoek voor intern gebruik naar de huidige identiteitspolitieke ontwikkelingen in Polen. Hiervoor maakte ik onder andere gebruik van een door een derde partij opgenomen interviews met verschillende vooraanstaande Polen wiens namen ik vanwege privacyredenen niet kan noemen. Ik kreeg dus de kans mijn casus goed uit te diepen.

⁹⁸ G7 Information Centre, 'Economic Declaration, Paris, Juli 16, 1989' (16-7-1989) <http://www.g8.utoronto.ca/summit/1989paris/communique/index.html>.

⁹⁹ European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers' (20-12-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-5368_en.htm.

¹⁰⁰ European Commission, 'Commission Staff Working Document, Country Report Poland 2018' (7-3-2018) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018SC0219&qid=1522239310036&from=NL>; European Commission, 'Commission Staff Working Document, Country Report Poland 2017' (22-2-2017) <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-poland-en.pdf>;

Relevante en verhelderende anecdotes uit deze periode passeren gedurende deze scriptie via voetnoten de revue.

2.3 Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens

Omdat de Europese zorgen rond Polen zich voornamelijk richtten op het juridische systeem in het land, ligt de nadruk van het onderzoek hier op. Opvallend is dat de Unie de juridische bronnen beschouwde als een vereiste voor het *waarborgen* van universele mensenrechten zoals beschreven in de EVRM. Het juridische systeem zelf was echter ook een onderdeel van de UVRM. Volgens de VN en daarmee de EU is een goed werkend, onafhankelijk rechtssysteem een universeel mensenrecht. Dit blijkt uit artikelen 8, 10, 11 en 28 van de UVRM:

Artikel 8: 'Everyone has the right to an effective remedy by the competent national tribunals for acts violating the fundamental rights granted him by the constitution or by law'.¹⁰¹

Artikel 10: 'Everyone is entitled in full equality to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal, in the determination of his rights and obligations and of any criminal charge against him'.¹⁰²

Artikel 11: '(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence. (2) No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed'.¹⁰³

Artikel 28: 'Everyone is entitled to a social and international order in which the rights and freedoms set forth in this Declaration can be fully realized'.¹⁰⁴

Dus hoewel de Unie in haar officiële documenten steeds wees op het juridische systeem als noodzakelijke voorwaarde voor het waarborgen van universele mensenrechten, laten artikelen 8, 10, 11 en 28 zien dat een onafhankelijk rechtssysteem zelf ook onderdeel was van de UVRM. Daarom behandelt dit onderzoek de onafhankelijkheid van het rechtssysteem als mensenrecht.

¹⁰¹ United Nations, *Universal Declaration of Human Rights* (Brussel 2014) 18.

¹⁰² United Nations, *Universal Declaration*, 22.

¹⁰³ Ibidem, 24.

¹⁰⁴ Ibidem, 58.

2.4 Conclusie

Kortom, aan de hand van een vertooganalyse beantwoordt dit onderzoek de vraag hoe de Unie haar beeld veranderde aangaande universele mensenrechten en wat dit betekende voor haar identiteit. Om tot een antwoord te komen richt het onderzoek zich op: de basisdocumenten van de EU; de documenten die de Unie schreef in de jaren 90 met betrekking tot het Poolse toenaderingsproces tot de Unie; de documenten die de Unie schreef in de periode 2015 tot en met mei 2018 met betrekking tot het in werking zetten van artikel 7 van het VEU.

Hoofdstuk 3.

Universele mensenrechten volgens de Unie in jaren 90

Nadat in 1989 de Berlijnse Muur was gevallen stond voor Midden- en Oost-Europese landen de weg open naar 'het Westen'.¹⁰⁵ Niet alleen stond de weg van kapitalisme en democratie open, ook was het de enige weg.¹⁰⁶ Het Westen waar mensenrechten als universele waarden golden, had namelijk overwonnen. De Unie symboliseerde deze overwinning want zij was een 'project to share our future as a community of values'.¹⁰⁷ Daarom spanden Midden- en Oost-Europese zich in om lid te worden van de Unie en diende Polen in 1994 een officiële aanvraag tot lidmaatschap in bij de Unie. Hiermee beantwoordde zij aan de wil en verwachting van de Unie 'to put an end to centuries of conflict and to transcend former divisions on our continent. This Union represents our will to embark on a new future based on cooperation, respect for diversity and mutual understanding'.¹⁰⁸ Toch rees binnen de Unie, in reactie op de aanvraag van andere Europese landen, de vraag wie nu lid mochten worden van de EU. Daarom stelden de kernlidstaten eisen op, de kandidaten moesten verbeteren voordat zij lid konden worden. Polen was samen met Hongarije succesvol in dit verbeteringsproces.¹⁰⁹

Dit hoofdstuk analyseert hoe de Unie in het Poolse toetredingsproces mensenrechten nu precies zag en wat dit betekende voor haar identiteit. De onderzoeksperiode start in november 1989, de val van de Berlijnse Muur. Het loopt door tot en met mei 2004, toen werd Polen met de ondertekening van het Verdrag van Athene, lid van de Unie.¹¹⁰ Het hoofdstuk geeft allereerst inzicht in het beeld dat de Unie had van mensenrechten in Polen, dit geeft een inkijkje in de visie van de Unie op universele mensenrechten in het algemeen. Daarom laat dit hoofdstuk ten tweede zien welke positie universele mensenrechten in de jaren 90 hadden in de Europese identiteit. Ten derde vormt dit hoofdstuk een nulmeting waartegen het vierde hoofdstuk de veranderingen plaatst.

¹⁰⁵ Kaster Goethals en Coen van de Ven, 'Een eigen weg voor het Oosten' (6-6-2018) https://www.groene.nl/artikel/een-eigen-weg-voor-het-oosten?utm_source=De+Groene+Amsterdammer&utm_campaign=dd5befa782-Dagelijks-18-06-10&utm_medium=email&utm_term=0_853cea572a-dd5befa782-72060701; Rutger van der Hoeven en Mathieu Segers, 'Herwaardering van de jaren 90' (2-5-2018) <https://www.groene.nl/artikel/de-betere-wereld-van-toen>.

¹⁰⁶ Francis Fukuyama, 'End of History?', passim.

¹⁰⁷ Europese Raad, 'Verklaring van Athene', (16-4-2003) <http://www.consilium.europa.eu/media/20884/informal-european-council-athens-declaration-16-april-2003.pdf>, 1.

¹⁰⁸ Europese Raad, 'Verklaring van Athene'.

¹⁰⁹ Johnson, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe', passim; Schimmelfennig en Ulrich Sedelmeier, 'Governance by conditionality', passim; Agh, 'Cultural War and Reinventing the Past in Poland and Hungary', 34; Frentzel-Zagorska, 'Civil Society in Poland and Hungary', 759.

¹¹⁰ Meer informatie over de onderzoeksperiode is te lezen in de inleiding.

3.1 Van Gemeenschap naar Unie

Aan het begin van de jaren 90 was de Unie nog de ‘Europese Gemeenschap’ (EG). Ze veranderde naar *Unie* omdat dit meer eenheid voorstond. In de jaren 90 was er dan ook veel aandacht voor Europese intergratie: alle landen moesten voorbij de natiestaat en deel worden van een groter Europees geheel.¹¹¹ Europese cultuur werd daarom belangrijker dan ooit voor de supranationale organisatie.¹¹² De samenwerking binnen de EU ging dus veel verder dan binnen de EG. Een Europese identiteit, verbonden aan Europese normen en waarden was hiervoor noodzakelijk.¹¹³

Deze interne omslag kwam voort uit veranderingen in de wereldpolitiek. Nadat de Muur gevallen was wilde de Unie een nieuwe stap nemen naar één Europa. De Tweede Wereldoorlog, gedreven door het nationalisme, en de Koude Oorlog, gedreven door het communisme, hadden het continent namelijk verdeeld en dit wilden de Europese leiders in de toekomst voorkomen.¹¹⁴ Daarom was dit nieuwe samenwerkingsverband ‘een nieuw stap in het proces van totstandbrenging van een steeds hechter verbond tussen de volkeren van Europa’.¹¹⁵ Het doel was dus duidelijk: een steeds hechtere samenwerking om oorlog te voorkomen was wat de Europese klok sloeg. Deze samenwerking was grensoverschrijdend en gebaseerd op democratie en kapitalisme. Nationalisme in Europa was onacceptabel.

De Unie wilde dat haar samenwerkingsverband professioneel was. Een belangrijke reden voor deze wens was de aanvraag tot lidmaatschap van Midden- en Oost-Europese landen. De EU zag zich namelijk genoodzaakt zichzelf te hervormen voordat andere landen lid zouden worden.¹¹⁶

¹¹¹ Raad van de Europese Gemeenschappen, ‘Verdrag Betreffende de Europese Unie’ (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf, 4.

¹¹² Zoals naar voren komt in: Raad van de Europese Gemeenschappen, ‘Verdrag Betreffende de Europese Unie’ (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf 48 - 49. Dit wordt duidelijk uitgelegd door professor Chris Shore, *Building Europe* (Londen 2000) 1.

¹¹³ Zoals naar voren komt in: Raad van de Europese Gemeenschappen, ‘Verdrag Betreffende de Europese Unie’ (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf 48 - 49; Shore, *Building Europe*, 206-232.

¹¹⁴ Raad van de Europese Gemeenschappen, ‘Verdrag Betreffende de Europese Unie’ (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf, 3 - 4; Tweede Kamer der Staten-Generaal, ‘Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, met Toetredingsakte, Bijlagen en Protocolen (Trb. 2003, 74)’ (2003) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28972/kst-28972-3?resultIndex=32&sorttype=1&sortorder=4>; European Commission, ‘Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993’ (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_nl.htm.

¹¹⁵ Raad van de Europese Gemeenschappen, ‘Verdrag Betreffende de Europese Unie’, 7.

¹¹⁶ Zoals bijvoorbeeld uitgelegd aan de Tweede Kamer: Tweede Kamer der Staten-Generaal, ‘Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, met Toetredingsakte, Bijlagen en Protocolen (Trb. 2003, 74)’ (2003) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28972/kst-28972-3?resultIndex=32&sorttype=1&sortorder=4> (24-4-2018).

In deze periode ontstonden dan ook verschillende Europese basisdocumenten. Deze omschreven allen de Unie: haar doel, haar legitimiteit, haar bevoegdheden en de grenzen hiervan.

De twee bekendste zijn het VEU en de Kopenhagen Criteria. Het VEU werd opgesteld in Maastricht in 1992. Tijdens de jaren 90 paste de Unie dit verdrag tweemaal aan: in 1997 in Amsterdam en in 2001 in Nice.¹¹⁷ De Kopenhagen Criteria vloeiden voort uit het Verdrag van Kopenhagen. Deze was opgesteld in 1993, en werd nader uitgelegd in het Verdrag van Madrid in 1995.¹¹⁸ De documenten die specifiek betrekking hadden op het Poolse toetreden refereerden aan deze twee basisverdragen. Daarom onderzoekt dit hoofdstuk allereerst het mensenrechtenvertoog in deze algemene documenten om daarna over te stappen naar de documenten die specifiek betrekking hadden op de Poolse toetreding.

3.2 Logische universele mensenrechten

Er was geen twijfel mogelijk over de principes waarop de Unie zich baseerde. Het VEU stelde namelijk al in de preambule: 'Bevestigend hun [de lidstaten red.] gehechtheid aan de beginselen van vrijheid, democratie en eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden en van de rechtsstaat'.¹¹⁹ In hun lidmaatschap van de EU *bevestigden* de lidstaten de basiswaarden die zij als land onderschreven. De Unie veronderstelde dus dat alle lidstaten zich herkenden in de basisprincipes.

Het ging zelfs nog verder. De Unie vond haar basis in universele mensenrechten *omdat* de lidstaten zich op deze rechten baseerden. Universele mensenrechten als basis van de EU was dus een gevolg van universele mensenrechten als basis van EU-lidstaten. Zo stelde het 'VEU':

De Unie eerbiedigt de grondrechten, zoals die worden gewaarborgd door het op 4 november 1950 te Rome ondertekende Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en *zoals zij uit het gemeenschappelijk constitutionele tradities van de Lid-Staten voortvloeien* [italics red.].¹²⁰

¹¹⁷ In 2007 werd het Verdrag nogmaals aangepast. De Europese Commissie kwam toen bijeen in Lissabon. Het volgende hoofdstuk gaat diep in op de veranderingen tussen het verdrag uit 1992 en het verdrag uit 2007. Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL>; Europese Commissie, Verdrag van Nice, Houdende wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot Oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-3-2001) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN>.

¹¹⁸ European Council, 'European Council in Copenhagen 21-22-juni 1993, Conclusions of the Presidency' (1993) <http://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>; European Council, 'Madrid European Council, 15 and 16 december 1995' (16-12-1995) <http://www.consilium.europa.eu/media/21179/madrid-european-council.pdf>.

¹¹⁹ Ibidem, 3.

¹²⁰ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 9.

De Unie vond in universele mensenrechten een logische basis voor de Unie, omdat lidstaten deze traditioneel onderschreven en naleefden. Het beleid van de Unie vloeide dus voort uit haar lidstaten.

Eenheid versus diversiteit

Deze logische mensenrechten kwamen ook naar voren in de verhouding tussen eenheid en diversiteit. De Unie legde veel nadruk op eenheid binnen de Unie vergeleken met diversiteit. Dit was noodzakelijk voor het 'steeds hechter [wordend] verbond tussen de volkeren van Europa'.¹²¹ De reden hiervoor was zoals uitgelegd: Europa focuste op eenheid in haar identiteit omdat het nationalisme binnen staten alleen maar oorlogen had voortgebracht.¹²² Polen gaf blijk van eenzelfde gedachte. Het land wilde haar verleden achter zich laten en richtte zich op de studie. De beste mogelijkheid leek een Europees lidmaatschap.¹²³

Ondanks het streven naar Europese intergratie respecteerde de Unie verschillen tussen de lidstaten.¹²⁴ Zij kon dit doen, zo stelde de Unie, omdat allen zich traditioneel baseerden op 'democratische beginselen' en universele mensenrechten waarborgden.¹²⁵ Hoeveel lidstaten onderling konden verschillen beschreef de Unie niet in haar verklaringen. Zij legde daarentegen de focus op eenheid. Steeds wanneer de Unie verschillen tussen de lidstaten besprak benadrukte zij vervolgens de eenheid en samenwerking.¹²⁶

¹²¹ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 7; Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam houdende wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL> 22-23.

¹²² European Council, 'Madrid European Council, 15 and 16 december 1995' (16-12-1995) <http://www.consilium.europa.eu/media/21179/madrid-european-council.pdf>; European Commission, 'Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_nl.htm; Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 3-4.

¹²³ De Unie citeerde de Poolse president. Voor zover dit onderzoek kan nagaan zijn er geen officiële bronnen vanuit de Poolse politiek die het tegendeel bewijzen. European Commission 'Agenda 2000 - Commission Opinion on Poland's Application for Membership of the European Union' *DOC/97/16* (July 1997) http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hug0Yud51XwJ:europa.eu/rapid/press-release_DOC-97-16_en.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=nl, 8.

¹²⁴ Office for Official Publication of the European Communities, 'Treaty on European Union' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf 9.

¹²⁵ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 3, 9, 124.

¹²⁶ Zie bijvoorbeeld: Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 47 - 48. In economische zin is de Verklaring van Birmingham in 1992 hier ook een voorbeeld van. Europese Raad van Birmingham, 'Conclusies van het Voorzitterschap' (16-10-1992) http://www.consilium.europa.eu/media/20500/1992_oktober_-_birmingham__nl_.pdf, 2-3. Wel benadrukte de Unie het subsidiariteitsbeginsel in de Unie, bijvoorbeeld: Europese Raad van Edinburg, 'Conclusies van het Voorzitterschap, 11-12 december 1992' (12-12-1992) http://www.consilium.europa.eu/media/20491/1992_december_-_edinburgh__nl_.pdf, passim.

Vanzelfsprekende mensenrechten

Het valt op dat de Unie mensenrechten alleen kort aanhaalde in haar verdragen. Verder gaf zij het weinig aandacht of uitleg.¹²⁷ Dit betekende niet per definitie dat de EU universele mensenrechten onbelangrijk vond. Het tegendeel blijkt bijvoorbeeld uit haar externe beleid. De Unie stelde dat zij buiten de EU streefde naar versterking van de democratie en rechtsstaat. Beiden waren onderdeel van universele mensenrechten. Eerbiediging van universele mensenrechten als geheel noemde de Unie ook als doelstelling:

De Unie bepaalt en voert een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid dat alle terreinen van het buitenlands en veiligheidsbeleid bestrijkt en dat de volgende doelstellingen heeft: [...] ontwikkeling en versterking van de democratie en de rechtsstaat, alsmede eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden.¹²⁸

Blijkbaar vond de Unie universele mensenrechten wel belangrijk maar spraken ze voor zich. Daarom hoefden ze niet uitgelegd te worden. Ook werden ze vanzelfsprekend gerespecteerd door de Unie omdat dit zo voortvloeide uit de lidstaten. Ze waren dus vanzelfsprekend op meerdere manieren: De mensenrechten als concept spraken voor zich, dus hoefden ze geen uitleg. Ook was het vanzelfsprekend dat de Unie zich hierop baseerde omdat dit voortvloeide uit het beleid van de lidstaten.

3.3 Kopenhagen Criteria

Het 'steeds hechter wordend verbond tussen de volkeren van Europa' moest ordelijk verlopen.¹²⁹ Daarom stelde de Unie in 1993 een aantal criteria op aan welke een land moest voldoen voordat het lid mocht worden van de Unie. Deze criteria waren de uitkomst van een vergadering van de EC in Kopenhagen en noemde zij daarom de 'Kopenhagen Criteria'.¹³⁰

De criteria waren politiek en economisch want lidmaatschap veronderstelde

¹²⁷ Bijvoorbeeld in het belangrijkste verdrag van de Unie in deze periode: Het verdrag betreffende de Europese Unie: hier haalt de Unie naast de preambule mensenrechten alleen aan in artikelen K1, J.1, F2, F1 in: Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', passim. Ook de andere verdragen gaan niet uitgebreid in op universele mensenrechten.

¹²⁸ Bijvoorbeeld: Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL> 9-10; Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf 123-124; European Council, 'European Council in Copenhagen 21-22-juni 1993, Conclusions of the Presidency' (1993) <http://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

¹²⁹ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf, 7.

¹³⁰ Onlangs nog refereerde de EC aan deze criteria inzake Turks lidmaatschap. De criteria zijn dan ook nog steeds een effectief middel om landen af te houden van lidmaatschap. Bijvoorbeeld Politico, 'Austrian minister tells Erdogan not to interfere in European politics' (20-8-2017) <https://www.politico.eu/article/austria-turkey-sebastian-kurz-erdogan-minister-tells-not-to-interfere-in-european-politics/>.

stabiele instellingen die de democratie, de rechtsorde, de mensenrechten en het respect voor en de bescherming van minderheden garanderen;
het bestaan van een functionerende markteconomie alsook het vermogen om de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie het hoofd te bieden;
Het lidmaatschap veronderstelt dat de kandidaten in staat zijn om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen, wat mede inhoudt dat zij de doelstellingen van een politieke, economische en monetaire unie onderschrijven.¹³¹

Het respecteren van mensenrechten was dus een onderdeel van de criteria.

De Kopenhagen criteria vormden de grenzen van de Europese diversiteit. Alle lidstaten hadden immers een goed werkende economie en stabiele instellingen waardoor de democratie, rechtsorde en ook mensenrechten werden beschermd. Dankzij de criteria handhaafden de nieuwe lidstaten ook de universele mensenrechten. De criteria waarborgden dus een vaste basis binnen de Unie. Want hoewel de landen verschilden was er een basis waaraan alle lidstaten hun keuzes toetsten. Wanneer een land zich hier niet aan hield kon zij geen lid worden van de Unie. Ook voegde de EU in 1997 het latere artikel 7 toe aan het VEU.¹³² Hierdoor werd het mogelijk om 'met gekwalificeerde meerderheid van stemmen besluiten tot schorsing van bepaalde rechten' wanneer een lidstaat de basiswaarden van de Unie schond.¹³³ De Unie kreeg daarmee rechtsgrond om sancties op te leggen ten behoeve van de waarborging van de eenheid. Kortom wanneer een land de opgestelde criteria niet hield kon het ofwel geen lid worden, ofwel bestraft worden. Hierdoor waarborgde de Unie in de basis haar eenheid.

Historische diversiteit

De Kopenhagen criteria lieten zien dat er na de uitbreiding in 2004 een probleem zou komen met de Europese identiteit. Zoals uit de hier voorgaande paragraaf blijkt, schreef de Unie in 1992 in het VEU namelijk dat zij mensenrechten respecteerde *omdat* dit in de traditie lag van de lidstaten. De Kopenhagen criteria maakten echter duidelijk dat de nieuwe lidstaten de rechten nog niet (volledig) onderschreven. Dit betekent dat mensenrechten niet in de constitutionele traditie van nieuwe lidstaten lag.

¹³¹ European Commission, 'Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_nl.htm.

¹³² Bij het herschrijven van het VEU werden artikelen bijgevoegd en weggehaald, daarom veranderden de nummering. Ook wisselde de Unie bij het verdrag van Amsterdam van letters naar cijfers. Dit onderzoek bezigt ten bate van de duidelijkheid en omdat de Unie dit in haar communicatie met Polen ook doet, de meest recente benaming.

¹³³ Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL>, 9.

De Unie anticipeerde hierop en veranderde in het tweede VEU, opgesteld in Amsterdam, een aantal artikelen.¹³⁴ In 1997 schreef de Unie: 'De Unie is gegrondvest op de beginselen van vrijheid, democratie, eerbiediging van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en van de rechtsstaat, welke beginselen de lidstaten gemeen hebben.'¹³⁵ Niet langer was de Unie dus gebaseerd op universele mensenrechten omdat dit voortvloeide uit de tradities van de lidstaten. De Unie baseerde zich in plaats daarvan op universele mensenrechten en dit kwam overeen met het huidige beleid van de lidstaten.

Dus daar waar de Unie voorheen één was in heden, toekomst en verleden, bouwde zij in 1997 de mogelijkheid tot historische diversiteit in. Met het oog op de toetreding van nieuwe lidstaten schreef de Unie dat alle lidstaten eenduidig waren in hun hedendaagse beleid.¹³⁶ Hiermee wilde zij één 'community of values' creëren.¹³⁷ De historische diversiteit, ook aangaande respect voor universele mensenrechten, vormde geen belemmering voor de Europese identiteit. Want, zoals we zullen zien was voor de Unie de Poolse toenadering een logisch en historisch proces. Respect voor mensenrechten was hierin vanzelfsprekend.

3.4 Behandeling Poolse toetredingsvraag en de positie van mensenrechten

Voor Europa was het niet meer dan logisch dat Polen lid wilde worden van de Unie: 'Poland's accession is to be seen as part of an historic process, in which the countries of Central and Eastern Europe overcome the division of the continent which has lasted for more than 40 years, and join the area of peace, stability and prosperity created by the Union.'¹³⁸ De Unie zag de Poolse toenadering in het licht van het einde van de historische verdeeldheid. De EU belichaamde dit einde. Niet alleen Polen zocht toenadering, wel was het land samen met Hongarije heel succesvol in het toenaderingsproces.¹³⁹

¹³⁴ Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL>.

¹³⁵ Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL>, 8.

¹³⁶ De Unie wijzigde haar beleid om zichzelf voor te bereiden op de toetreding van nieuwe lidstaten. Europese Commissie, 'Verdrag van Nice, Houdende wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot Oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-3-2001) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12001C/TXT&from=EN>, 3.

¹³⁷ Europese Raad, Verklaring van Athene, (16-4-2003) <http://www.consilium.europa.eu/media/20884/informal-european-council-athens-declaration-16-april-2003.pdf>, 1.

¹³⁸ European Commission, 'Agenda 2000 - Commission Opinion on Poland's Application for Membership of the European Union' *DOC/97/16* (July 1997).

¹³⁹ European Council, 'Paris Informal Meeting 18 November 1989' (1989) http://aei.pitt.edu/1457/1/Paris_nov_1989.pdf, 56.

Volgens de Poolse regering was aansluiting bij de Unie de beste manier om over het recente verleden te stappen.¹⁴⁰ Dit zou het land namelijk ten eerste de nodige boost geven in economisch opzicht, maar niet in de miste plaats ook in democratisch opzicht.¹⁴¹ Ten tweede zou aansluiting bij de EU, Polen sterker maken en beschermen tegen autoritaire en totalitaire dreigingen zoals degene waar zij zich recent van verlost hadden.¹⁴² Daarom deed Polen in 1994 een officieel verzoek tot lidmaatschap.¹⁴³ Dit verzoek was dus direct verbonden aan het recente verleden. De Unie willigde het Poolse verzoek in mits het land hervormde en aan de eisen van het lidmaatschap voldeed. De hervormingen werden jaarlijks geëvalueerd door de Unie in een rapport.

Vanzelfsprekendheid van mensenrechten

Naast de basisdocumenten legden ook documenten met betrekking tot de Poolse toenaderingsprocedure de inhoud en betekenis van mensenrechten niet uit. Daarbij stelde ook geen van de documenten vragen bij de mensenrechten.¹⁴⁴ De rechten waren simpelweg vaststaande criteria aan welke Polen moest voldoen. Dit betekent dat de EU niet alleen intern stelde dat de universele mensenrechten voor zich spraken, maar dit ook tegenover Polen vasthield. De eerste vanzelfsprekendheid, zoals deze naar voren kwam in de algemene verklaring van de Unie bleef dus staan. Ook de tweede vanzelfsprekendheid bleef, mensenrechten als vanzelfsprekende basis van de Unie.

Voordat Polen een officieel verzoek deed tot lidmaatschap, was er al een associatieverdrag. Een alinea in dit verdrag typeert de positie van mensenrechten tijdens de jaren 1990:

Gelet op de grote inspanningen van het Poolse volk tijdens de snelle overgang naar een nieuwe staatsrechtelijke en economische orde die is gebaseerd op de beginselen van de rechtsstaat en de naleving van de mensenrechten, waaronder ook de juridische en economische randvoorwaarden

¹⁴⁰ Zoals de EU-documenten stelden waarbij bijvoorbeeld de Agenda 2000 de toenmalige Poolse president citeerde: European Commission, 'Agenda 2000 - Commission Opinion', 8. Een ander voorbeeld is: European Parliament, 'Luxembourg European Council 12 and 13 December 1997 Presidency Conclusions' (1997) Online available at: http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm.

¹⁴¹ W. Sadurski, 'Accession's Democracy Dividend: The Impact of the EU Enlargement upon Democracy in the New Member States of Central and Eastern Europe', *Yearbook of Polish European Studies* 7 (2003) 33-72, 33.

¹⁴² Sadurski, 'Accession's Democracy Dividend', 33; Ilya Prizel, *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine* (Cambridge 1998) 137, 139. Niet minder belangrijk hiervoor was ook het NAVO-lidmaatschap. Op dit moment zijn er signalen dat Polen voorbij NAVO-lidmaatschap wil gaan en inzet op samenwerking met alleen de VS: Ministry of National Defence Republic of Poland, 'Proposal for a Permanent Presence in Poland' (2018) <https://bit.ly/2IVCr6O>; Politico, 'Warsaw to Trump: Let's make a military deal (without NATO)' (30-5-2018) <https://politi.co/2K0qMHG>.

¹⁴³ European Commission, 'Agenda 2000 - Commission Opinion'.

¹⁴⁴ Zie literatuurlijst voor een exact overzicht van de geanalyseerde bronnen.

voor een markteconomie alsmede een meerpartijenstelsel met vrije en democratische verkiezingen.¹⁴⁵

De Unie focuste dus op economische verbeteringen welke zich baseerden op universele mensenrechten. Ter illustratie, in het 184 pagina's lange document werd de term 'mensenrechten' één keer gebruikt.¹⁴⁶ De focus op economie betekende niet dat de Unie geen belang zag in de mensenrechten. Net als in haar statuten waren universele mensenrechten voor de Unie in het Poolse toenaderingsproces een vanzelfsprekende basis van een economische unie.

Economische focus

Het valt op welke positie universele mensenrechten hadden in het totale schrijven van de Unie. Structureel gaf zij aandacht naar economische verbeteringen.¹⁴⁷ Een voorbeeld van de economische focus is het grote hulpprogramma Phare.¹⁴⁸ Na de val van de muur initieerde de G7-top dit programma om Hongarije en Polen een boost te geven.¹⁴⁹ Het programma liep gedurende de jaren 90 en was in eerste plaats economisch.¹⁵⁰ Omdat de beiden landen snel hervormde wilde de Unie dit ontwikkelingsproces ondersteunen met 'coordinated economic aid'.¹⁵¹

Natuurlijk was het economische criterium verbonden aan het politieke, want bijvoorbeeld een onafhankelijk rechtssysteem beïnvloedt de economie positief omdat er minder corruptie is.¹⁵² De interconnectie haalde de Unie zelf ook aan toen zij het Phare-programma in 1998 evalueerde.¹⁵³ Tijdens de jaren 90 behandelde de Unie de politieke en economische facetten

¹⁴⁵ Europese Gemeenschappen, 'Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen' (31-12-1993) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1993:348:FULL&from=NL>, 2.

¹⁴⁶ Europese Gemeenschappen, 'Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen', passim.

¹⁴⁷ Alle documenten besteedden meer woorden aan het economische criterium dan aan het politieke. Binnen het politieke criterium was de aandacht voor mensenrechten minimaal: European Commission 'Agenda 2000 - Commission Opinion, passim; European Commission, 'Regular Report from the Commission on Poland's progress towards accession' (1998) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1998/poland_en.pdf, passim; European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession' (13-10-1999) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1999/poland_en.pdf, passim.

¹⁴⁸ European Commission, 'Poland 2000, Regular Report from the Commission on Poland's Progress Towards Accession' (8-11-2000) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2000/pl_en.pdf, 9, 47; European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 12.

¹⁴⁹ Hoewel dit geen EU was, nam de Unie wel deel aan de top (dit doet zij nu nog). Daarbij coördineerde de EC het programma.

¹⁵⁰ Zie bijvoorbeeld: G7 Information Centre, 'Economic Declaration, Paris'; European Council, 'Paris Informal Meeting 18 November 1989' (1989) http://aei.pitt.edu/1457/1/Paris_nov_1989.pdf.

¹⁵¹ European Council, 'Paris Informal Meeting 18 November 1989', 8.

¹⁵² Heel duidelijk blijkt de interconnectie uit de Sustainable Development Goals, SDG's: United Nations, 'Sustainable Development Goals' (n.d.) <https://www.un.org/sustainabledevelopment/page/3/>.

¹⁵³ European Parliament, 'Briefing No 33 The Phare Programme and the Enlargement of the European Union' (4-12-1998) http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/33a1_en.pdf.

echter apart.¹⁵⁴ Phare was in eerste instantie bedoeld om de Poolse en Hongaarse economie te ondersteunen in hun hervormingsprocessen.¹⁵⁵

Poland Fulfills the Copenhagen Criteria

De Europese evaluatie van de Poolse behandeling van universele mensenrechten is interessant. Al in het eerste rapport concludeerde de Unie dat Polen 'Presents the characteristics of a democracy, with stable institutions guaranteeing the rule of law, human rights and respect for and protection of minorities'.¹⁵⁶ Alle daaropvolgende rapporten stelde de Unie dat Polen de Copenhagen Criteria vervulde.¹⁵⁷ Polen was goed op weg om aan de eisen van lidmaatschap te voldoen.¹⁵⁸

Deze steeds terugkomende conclusie betekende niet dat de intergratie vlekkeloos verliep, want er werden in de rapporten wel degelijk zorgen geuit over mensenrechtenschendingen in Polen. Veel aandacht ging hierbij naar de werking van het rechtssysteem. Zo ging het rapport van 1998 in op de positie van ambtenaren en de ineffectieve werking van het juridische systeem.¹⁵⁹ Ook de rapporten uit 1999 en 2000 behandelde onder andere corruptie in het Poolse juridische systeem.¹⁶⁰ Soms grepen rapporten ook terug op de situatie in achterliggende periodes. Een voorbeeld hiervan is het rapport van 2001. Deze schetste de situatie in mensenhandel welke in de jaren 2000 en 2001 sterk verbeterde. Het stelde dat de situatie voor 1999 zelfs erg slecht was: 'In the overwhelming number of cases indictments result in prosecutions: over the period 1995 to 1999, of the 156 people who went to trial only 5 were acquitted. Of the persons sentenced, one

¹⁵⁴ Bijvoorbeeld in: European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 8-9.

Hoewel de Unie dit zelf niet letterlijk zegt is dit vandaag de dag een punt van kritiek door NGO's in EU-context. Steeds meer pleiten zij voor een integrale aanpak omdat de EU die niet heeft. Een voorbeeld is het recent gepubliceerde rapport van de Quacker Council European Affairs, *Building Peace Together, a practical resource* (Brussel 2018) passim. Dit rapport pleit voor een integrale aanpak van economie, vrede en mensenrechten.

¹⁵⁵ European Commission, 'Contractual relations' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-95-122_en.htm;
European Commission, 'Europa-Overeenkomst met Polen en Hongarije' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-94-7_nl.htm.

¹⁵⁶ European Commission 'Agenda 2000 - Commission Opinion', 114.

¹⁵⁷ Zo stelde de Unie ieder voortgangsrapport, bijvoorbeeld European Commission, 'Regular Report from the Commission on Poland's progress towards accession', 5, 46; European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 12, 14.

¹⁵⁸ Bijvoorbeeld in 1999: European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 12.

¹⁵⁹ European Commission, 'Regular Report from the Commission on Poland's progress towards accession', 10-11.

¹⁶⁰ European Commission, 'Poland 2000, Regular Report from the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 15-21; European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 14-15.

third received suspended sentences and there was only one sentence of greater than 5 years.’¹⁶¹ De Unie concludeerde echter in de voorgaande periode 1995 - 1999 steeds weer: ‘Poland fulfills the Copenhagen political criteria.’¹⁶²

Mensenrechten als moderniseringsproces

De Unie trok ieder jaar dezelfde positieve conclusie terwijl Polen nog niet aan de Copenhagen Criteria voldeed. Dit wringt, maar de EU kon dit doen omdat zij respect voor mensenrechten als eindpunt in het moderniseringsproces zag. Dit proces was onomkeerbaar en had een duidelijk uitkomst: een einde aan de scheiding tussen West Europa en Midden- en Oost-Europa via Europees lidmaatschap. Polen werd gelijk aan West-Europa.¹⁶³

De Europese documenten stelden Polen dan ook voor als een land in ontwikkeling.¹⁶⁴ De Unie was positief over mensenrechten in Polen. Dit was omdat Polen mensenrechten *wilde* verbeteren volgens de regels van de Unie. De Unie was dus positief ten aanzien van het proces omdat Polen de juiste motivatie had.¹⁶⁵ Dit blijkt bijvoorbeeld uit het eerder genoemde citaat ‘Poland *presents* [italics red.] the characteristics of a democracy’ welke mensenrechten garandeerde.¹⁶⁶ De woordkeus ‘presents’ is bijzonder omdat dit impliceert dat het beoogde stadium al was behaald. Dit was duidelijk niet het geval, want verder in het rapport stelde de Unie dat Polen nog moest verbeteren voordat het voldeed aan de Copenhagen Criteria.¹⁶⁷ De verwachting was dat dit wel zou lukken ‘within the next few years’.¹⁶⁸ De wil om te hervormen was er namelijk.

Blijkbaar bracht de motivatie van Polen de Unie ertoe om in haar schrijven de tegenwoordige tijd te gebruiken, alsof het land al aan de criteria voldeed. Ze ging er namelijk vanuit dat Polen dit binnen enkele jaren wel zou doen. Dus het eindresultaat stond al vast, hoewel Polen nog midden in het proces zat. Dit kwam doordat de Unie de Poolse toenadering en de hierbij

¹⁶¹ Commission of the European Communities, ‘2001 Regular Report on Poland’s Progress Towards Accession’ (13-11-2001) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2001/pl_en.pdf, 22

¹⁶² In alle conclusies en preambules van de evaluatierapporten 1997 tot en met 1999, bijvoorbeeld: European Commission, ‘1999 Regular Report From the Commission on Poland’s Progress Towards Accession’, 18.

¹⁶³ Tweede Kamer der Staten-Generaal, ‘Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding’, 4; European Parliament, ‘Treaty of Accession’ (16-4-2003) http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm.

¹⁶⁴ Bijvoorbeeld, European Commission, ‘Regular Report from the Commission on Poland’s progress towards accession’, 5, 13, 46; European Commission, ‘1999 Regular Report From the Commission on Poland’s Progress Towards Accession’, 12-16.

¹⁶⁵ European Parliament, ‘Luxembourg European Council 12 and 13 December 1997 Presidency Conclusions’ (n.d.) http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm, 8

¹⁶⁶ European Commission ‘Agenda 2000 - Commission Opinion’, 18.

¹⁶⁷ Ibidem, 64.

¹⁶⁸ Ibidem.

horende mensenrechten zag vanuit een historisch verloop. De Poolse toenadering was immers een logisch, historisch proces met een duidelijk einde.

3.5 Hulp van kernlidstaten

'The vast body of Member States expertise is now being made available' en hielp Polen bij het verbeteringsproces.¹⁶⁹ Zij deelden hun expertise. Dit typeerde de relatie tussen de EU en Polen in de periode voorafgaand aan Europees lidmaatschap. In de Kopenhagen Criteria formuleerde de Unie haar eis dat lidstaten mensenrechten respecteerden.¹⁷⁰ Dit vloeide voort uit de tradities van de 'oude' lidstaten. Daarom boden zij hun hulp aan Polen, een kandidaat.¹⁷¹ Dit onderstreept allereerst de eerder getrokken conclusie: mensenrechten waren binnen de Unie vanzelfsprekend en hoefden de lidstaten alleen naar andere landen te benadrukken. Daarbij creëerde deze hulp de verhouding tussen de Europese kern en de periferie. West-Europese landen waren het voorbeeld welke Polen als land uit de voormalige Sovjetsfeer moest nastreven. Niet voor niets sprak ieder rapport over 'twinning', oftewel: Polen moest gelijk worden aan West-Europa.¹⁷² De oude en nieuwe lidstaten kunnen we daarom ook onderscheiden als kern- en perifere lidstaten.

3.6 In debat

Dit hoofdstuk richtte zich op de Unie van de jaren 90 en de manier waarop zij in deze periode universele mensenrechten zag. In de jaren 90 verbreedde de Europese samenwerking. In voorbereiding hierop verdiepte zij ook. De belangrijkste bevinding uit deze periode is dat mensenrechten in de Unie van de jaren 90 bol stonden van vanzelfsprekendheid. Mensenrechten kwamen in deze periode namelijk naar voren als een vanzelfsprekende basis van een economische unie.¹⁷³ De rechten spraken voor zich, dus hoefden ze geen uitleg. Ook waren ze een vanzelfsprekende basis van de Unie, ze kwamen namelijk voort uit de constitutionele tradities van de kernlidstaten. Het was ook vanzelfsprekend dat nieuwe lidstaten zich zouden gaan houden aan deze rechten, er was namelijk geen alternatief meer na de val van het communisme. Het Poolse moderniseringsproces zou daarom vanzelf bij het Europese eindresultaat komen. De Unie

¹⁶⁹ European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 10.

¹⁷⁰ European Commission, 'Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993'.

¹⁷¹ Commission of the European Communities, '2002 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession', 17; European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 10.

¹⁷² Bijvoorbeeld: European Commission, 'Poland 2000, Regular Report from the Commission on Poland's Progress Towards Accession', 12; Commission of the European Communities, '2001 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession', 13; Commission of the European Communities, '2002 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession' (9-10-2002) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2002/pl_en.pdf 17.

¹⁷³ Hiermee lag de Unie in lijn met wat academici zoals Bo Stråth schrijven over de economische grondslag van de Unie. Stråth, 'A European Identity', passim. Ook Chris Shore stelt dat de Unie in beginsel een handelseenheid was: Shore, *Building Europe*, 2-20.

accepteerde daarom historische diversiteit in haar behandeling van mensenrechten. Ook hoefde zij weinig aandacht te schenken aan de rechten.

Concluderend kunnen we daarom stellen dat de Unie een historisch mensenrechtenvertoog hanteerde. De EU onderschreef namelijk de weg die Polen moest afleggen, maar zag deze in het licht van de geschiedenis. Polen zou mensenrechten vanzelf respecteren en naleven als zij afdoende gemoderniseerd was. Met Fukuyama stelde zij: De Westerse visie was de enig overgeblevene. Daarom zou Polen zich aansluiten bij de Unie. Het land conformeerde zich aan de normen en waarden die golden binnen de Unie omdat deze nu eenmaal superieur waren.¹⁷⁴ Hierbij komt dat universele mensenrechten minimaal besproken werden omdat de Unie ze als vanzelfsprekend zag, aan universele mensenrechten als concept stelde zij geen vragen. De focus van de Unie lag op economische verbeteringen welke zich vanzelfsprekend baseerden op, eveneens vanzelfsprekende, universele mensenrechten. Vanuit dit historische vertoog bepaalde de Unie haar positie.

Deze positie lag niet geheel in lijn met wat academici schrijven over de Unie. De Unie zelf zag, in tegenstelling tot academici zoals Norman Davies, wel degelijk een Europese identiteit.¹⁷⁵ Universele mensenrechten waren hier een belangrijk en vanzelfsprekend onderdeel van. Deze Europese identiteit diende de Unie ook te beschermen. Dit deed zij met de Kopenhagen Criteria. Hierdoor hadden alle lidstaten in beginsel een gelijke basis.

In de jaren 90 vloeide haar standpunt ten aanzien van mensenrechten direct voort uit de kernlidstaten, allen West-Europese landen. De Unie schreef dat zij zelf mensenrechten eerbiedigde omdat dit voortkwam vanuit de kernlidstaten. Met Ivan Krastev stellen we daarom dat de Unie een Westerse Unie was.¹⁷⁶ Hoewel de loop van de geschiedenis belangrijk was voor het beleid, beïnvloedde deze het integratieproces enkel positief. In tegenstelling tot wat academici als Mathieu Segers en David van Ost stellen vond de Unie dat zij geen rekening hoefde te houden met nationale actoren.¹⁷⁷ De Unie zag haar toekomst rooskleurig in en Polen beantwoordde aan de verwachtingen. Het 'steeds hechter wordend verbond' was in werking gezet, eenheid voerde de boventoon, de weg van modernisering was recht en het einddoel in zicht: Eén Europa; nauwe samenwerking in een economische unie, gestoeld op universele mensenrechten.

Hoewel het beleid van de Unie niet in lijn lag met wat academici beschrijven als een beter

¹⁷⁴ Fukuyama, 'End of History?', passim; European Parliament, 'Luxembourg European Council'. Ook academici stelden dat Polen zich snel verbeterde in lijn met Europese normen en waarden. Zie bijvoorbeeld: Agh, 'Cultural War and Reinventing the Past in Poland and Hungary', passim; en Frentzel-Zagorska, 'Civil Society in Poland and Hungary', passim.

¹⁷⁵ Met deze stellingname ging zij in tegen: Davies, *Europe: A History*, 1-46; Sassatelli, 'Imagined Europe', 435-451; Lähdesmäki, 'Rhetoric of Unity and Cultural Diversity', passim; Shore, *Building Europe*, passim.

¹⁷⁶ Ivan Krastev, *After Europe*, 47-48.

¹⁷⁷ Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis*, 136-150; Nuhoglu Soysal, 'Locating Europe' passim; Krastev, *After Europe*, passim; Lucian W. Pye, 'Political Science and the Crisis of Authoritarianism', *American Political Science Review* 1 (1990) 3-19, 13; Ost, 'The politics of interest in post-communist East Europe', passim; Frentzel-Zagorska, 'Civil Society in Poland and Hungary', passim.

en inclusiever beleid, was de Unie wel succesvol in deze periode. Polen conformeerde zich aan de Europese eisen, deed dit vooruitstrevend en uitstekend. Zo werd zij lid van de EU in 2004. Dus ondanks de kritieken vanuit academische hoek werkte het beleid in deze periode.

Hoofdstuk 4.

Europees perspectief op universele mensenrechten, 2015-2018

In 2015 stonden een reeks verkiezingen voor de boeg in Europese lidstaten in dat kader rees binnen de Unie de vraag hoe lang het nog zou duren voordat een anti-Europees sentiment zou overwinnen: Front National in Frankrijk, Vijfsterrenbeweging en Lega in Italië, Fidesz in Hongarije en Sloveense Democratische Partij (SDS) in Slovenië.¹⁷⁸ Hoewel een overweldigende overwinning voor populistische, nationalistische en anti-Europese partijen uitleef in de Europese 'kernlanden', vergaarde Orban na zijn verkiezingen in 2018 meer macht dan voorheen.¹⁷⁹ Ook kwam in Polen in november 2015 wel degelijk een anti-Europees en zeer nationalistische partij aan de macht.¹⁸⁰ Blijkbaar was de Westerse ideologie zoals Fukuyama die voorstelde en waar de Unie een personificatie van was, niet zo vanzelfsprekend voor de Europese 'periferie' als dat in de jaren 90 leek.¹⁸¹

De Russische academici Piotr Dutkiewicz en Vladislav Inozemtsev schrijven met professor politieke economie Jonathan Nitzan 'the greater the belief, the fewer the questions'.¹⁸² Vragen bij Europa waren er te over, zo liet de opmars van anti-Europese partijen zien. Fukuyama's 'End of History' voldeed niet meer en de vraag is hoe de Unie omging met deze nieuwe situatie.

4.1 Europese identiteitscrisis

Ieder land had unieke beweegredenen om te veranderen. Polen, zo stelde de in 2015 gekozen regering, zat nog altijd vast in het Sovjet- en oorlogsverleden. Europees lidmaatschap, met

¹⁷⁸ Krastev, *After Europe*, 2-6, 108; Politico, 'Matteo Salvini, Italy's populist-in-chief. Euroskeptic League leader surges in post-election polls' (8-5-2018) https://www.politico.eu/article/matteo-salvini-italy-populist-in-chief-league-far-right/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=e0cf075b68-EMAIL_CAMPAIGN_2018_05_08&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-e0cf075b68-190323669; NRC, 'Populistisch Kabinet, toch pro euro' (31-5-2018) <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/05/31/populistisch-kabinet-toch-pro-euro-a1605049>; Nu.nl, 'Wat is de succesformule van het Franse Front National?' (14-12-2015) <https://www.nu.nl/dvn/4182688/succesformule-van-franse-front-national.html>; DW, 'Orban ally Janez Jansa expected to top Slovenia's election' (2-6-2018) <http://www.dw.com/en/orban-ally-janez-jansa-expected-to-top-slovenias-election/a-44055791>.

¹⁷⁹ Council of Europe, 'Request for Opinion - PACE - Hungary' (31-5-2018) <http://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2572>; https://www.politico.eu/article/george-soros-open-society-foundation-hungary-gains-slipping-away/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=ac03de50d8-EMAIL_CAMPAIGN_2018_05_21&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-ac03de50d8-190323669.

¹⁸⁰ PiS werd al eerder een belangrijke politieke speler. Daarbij vonden de door de EU geuite zorgen hun oorsprong voor 2015. Een goed overzicht van beiden vindt u in: Jacek Kucharczyk, en Olga Wysocka, 'Poland', in: Grigorij Meseznikov, Olga Gyarfascoca en Daniel Smiov eds. *Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe* (Bratislava 2008) 69-98, passim.

¹⁸¹ Fukuyama, 'End of History?', passim.

¹⁸² Vladislav Inozemtsev en Piotr Dutkiewicz eds. *Democracy versus Modernization: A Dilemma for Russia and for the World* (New York 2013) 1.

democratie, universele mensenrechten met als belangrijk onderdeel de rechtsstaat, waren op zichzelf niet afdoende om voorbij het verleden te bewegen. Polen zocht daarom een radicale verandering en vond deze in hervormingen van het rechtssysteem.¹⁸³ Volgens de Unie maakte dit een einde aan de Europese integratie van Polen.¹⁸⁴ Polen wenste namelijk meer ruimte voor haar eigen identiteit, vanwege haar nationale belangen. De EU daarentegen zocht met name de vereniging in de slogan 'in verscheidenheid verenigd'.

In reactie op deze veranderingen wilde de Unie Polen haar Europese stemrecht ontnemen. Want, zo stelde de Unie, er bestond een 'duidelijk gevaar voor een ernstige schending, door de Republiek Polen, van een in artikel 2 VEU bedoelde waarde'.¹⁸⁵ Daarom onderzoekt dit hoofdstuk hoe de Unie zich in de periode 2015 tot en met mei 2018 verhield tot universele mensenrechten en hoe dit verschilde van de jaren 90 zoals onderzocht in het derde hoofdstuk. Direct hieraan verbonden gaat dit hoofdstuk vervolgens in op de betekenis van deze verandering voor de Europese identiteit, betekenis van universele mensenrechten als concept en de Poolse betrekkingen met de EU. Achtereenvolgens behandelt dit hoofdstuk vier onderdelen van het Europese mensenrechtenvertoog. In eerste instantie valt op dat mensenrechten als concept nog steeds voor zich spraken. Verder onderzoek wijst echter uit dat de Unie *zelf* veranderde. Dit had, als derde onderdeel, het gevolg dat zij een strikte waarden-unie werd die een juridisch mensenrechtenvertoog hanteerde. Doordat Polen zich echter niet identificeerde met de Unie werd de Unie een heel exclusieve EU, het vierde onderdeel. Dit hoofdstuk laat dus zien dat Polen weliswaar ontwikkelde, maar dat het conflict alleen kon uitdraaien op artikel 7 omdat de Unie haar mensenrechtenvertoog veranderde.

4.2 Een vanzelfsprekende basis

Op het eerste gezicht valt op dat de Unie universele mensenrechten op een precies dezelfde manier benaderde als in de jaren 1990.¹⁸⁶ Nadat Polen in 2004 lid was geworden herschreef de Unie in 2007 het VEU. Dit deed zij in Lissabon en werd daarom ook wel het Verdrag van Lissabon

¹⁸³ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary', passim.

¹⁸⁴ Europese Commissie, 'Poland, Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal' 4-7.

¹⁸⁵ European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland', 1, 47.

Deze beslissing ligt gecompliceerd omdat de Unie niet eenduidig is. In juni 2018 pleitten de voorzitter van de EC, Jean-Claude Juncker, en de secretaris generaal van de EC, Martin Selmayr, voor het opheffen van de artikel 7 procedure. Dit ging in tegen de al geschreven conclusie van de EC onder leiding van minister Frans Timmermans. Aldus schreef Politico in: Politico, 'Juncker and Selmayr fight Timmermans on behalf of Poland' (8-6-2018) <https://politi.co/2tqYQ5e>.

¹⁸⁶ Een typerend voorbeeld is een persbericht die de Unie naar buiten bracht in juli 2017. Mensenrechten als concept legde ze niet uit en ze lagen vanzelfsprekend aan de basis van de Unie. European Commission, 'European Commission launches infringement against Poland over measures affecting the judiciary' (29-7-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-2205_en.htm.

genoemd.¹⁸⁷ In zowel haar communicatie met Polen als in het VEU werden de universele mensenrechten niet verder uitgelegd.¹⁸⁸ Voor de Unie voldeed net als in de jaren 90 verwijzingen naar de EVRM en de UVRM.¹⁸⁹ Volgens haar waren mensenrechten vanzelfsprekend en de basis van een economische unie. Dit gold ook voor haar reactie op de Poolse juridische veranderingen, want ‘an efficient and independent judicial system is crucial for the business environment.’¹⁹⁰ In haar zorgen rond de mensenrechtensituatie in Polen betrok de Unie dus nog steeds economische factoren. Dit is interessant omdat het laat zien dat de Unie zichzelf nog altijd als een economisch samenwerkingsverband zag.

Dat zij dezelfde positie in wilde nemen ten aanzien van mensenrechten als in de jaren 90, onderstreepte de Unie door afstand te nemen van de ontwikkelingen in Polen. Deze behandelde zij namelijk als een fenomeen dat zich voordeed *buiten* de Unie. De EU schreef bijvoorbeeld in december 2017: ‘De Commissie kwam [...] tot de bevinding dat de systemische *bedreiging voor de rechtsstaat in Polen* [italics red.] inmiddels sterk is verslechterd.’¹⁹¹ Hiermee stelde de Unie dat de ontwikkelingen in Polen de Unie niet beïnvloedde, maar enkel het Poolse welzijn. Dit is bijzonder omdat Polen wel degelijk deel uitmaakte van de Unie. De ontwikkelingen speelden dus af binnen haar verband. Desalniettemin twijfelde de Unie niet aan mensenrechten als concept. Polen was gewoon afgedwaald en diende ‘naar behoren rekening te houden met’ de Unie.¹⁹² Dat ze de ontwikkelingen in Polen zag als extern fenomeen onderstreepte de Unie door de hulp die zij Polen

¹⁸⁷ Europese Unie, ‘Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap’, *passim*.

¹⁸⁸ Europese Unie, ‘Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992’ (1-7-2013) <http://wetten.overheid.nl/BWBV0001507/2013-07-01>; European Commission, ‘Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers’ (20-12-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-5368_en.htm.

¹⁸⁹ Zie bijvoorbeeld Europese Commissie, ‘Aanbeveling (EU) 2017/146 van de Commissie van 21 december 2016 over de rechtsstaat in Polen ter aanvulling van Aanbeveling (EU) 2016/1374’ (27-1-2017) <https://bit.ly/2yHImMj>, 75; European Commission, ‘Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland’ (12-8-2016) <https://bit.ly/2lplq9L>, 62.

Het belangrijkste is dat de Unie in haar communicatie met Polen steeds terugwees naar het Verdrag Betreffende de Europese Unie. Dit verdrag verwijst herhaaldelijk naar het EVRM. Dit laatste verdrag is weer gebaseerd op de UVRM: Europese Unie, ‘Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992’, artikel 6, 21.

¹⁹⁰ European Commission, ‘Commission Staff Working Document, country Report Poland 2018’, 29.

¹⁹¹ European Commission, ‘Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland’, 12.

Hetzelfde blijkt bijvoorbeeld ook uit: European Commission, ‘Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland’, 53.

¹⁹² European Commission, ‘Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland’, 57.

Hetzelfde blijkt uit European Commission, ‘Commission Staff Working Document, Country Report Poland 2017’, 35.

aanbod. Steeds weer schreef ze: ‘de Commissie [is] nog steeds bereid een constructieve dialoog met de Poolse regering te voeren.’¹⁹³

Mensenrechtenschendingen zag de Unie sowieso als iets dat buiten de Unie afspeelde. Dit blijkt bijvoorbeeld uit haar internationale rapportage rond mensenrechten. In 2016 schreef de Unie haar algemene rapport rond universele mensenrechten wereldwijd. Hierin reflecteerde de Unie niet op universele mensenrechten in de Europese lidstaten. Ze noemde ook Polen niet. Dit terwijl dit rapport iedere andere regio in de wereld besprak.¹⁹⁴ We kunnen daarom stellen dat de Unie deze rechten als een vanzelfsprekende gemeenschappelijke waarde binnen de Unie behandelde. Ook vond ze dat universele mensenrechten als concept voor zich spraken, ze behoeften immers geen verdere uitleg.¹⁹⁵ Kortom, de Unie leek mensenrechten op dezelfde manier te behandelen als in de jaren 90: ze waren een vanzelfsprekende basis van een economische unie.

4.3 Een veranderde Unie

Mensenrechten analyse als een opzichzelfstaand concept binnen de Unie is echter niet genoeg, want wanneer we verder kijken valt op dat er wel degelijk wat was veranderd. Terwijl de EU mensenrechten als basis nam van haar Unie, had zij namelijk een ander uitgangspunt dan in de jaren 90. Zij ging niet meer uit van haar lidstaten maar nam in plaats daarvan zichzelf als uitgangspunt. Deze verandering blijkt het duidelijkst uit de veranderingen in het VEU. Ook in deze periode refereerde de Unie in haar communicatie met Polen vaak aan dit verdrag. De focus lag op artikelen 2, 3, 4 en 6.¹⁹⁶ Want,

[de Unie, red.] gezien de VEU en in het bijzonder de artikelen 2,3,4 en 6 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, [...] is ernstig bezorgd dat de effectieve verlamming van het

¹⁹³ Europese Commissie, ‘Aanbeveling (EU) 2017/1520 van de Commissie van 26 juli 2017 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van de Aanbevelingen (EU) 2016/1374 en (EU) 2017/146’ (2-9-2017) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017H1520&from=EN>. In bijna alle communicatie kan men deze zin letterlijk terugvinden, anders is het een variant. Bijvoorbeeld: ‘De Commissie is bereid om, in nauw overleg met het Europees Parlement en de Raad, het onderhavig met redenen omkleed voorstel te herzien, mochten de Poolse autoriteiten de in de aanbeveling aanbevolen acties binnen de gestelde termijn uitvoeren.’ In: European Commission, ‘Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland’, 43.

¹⁹⁴ European External Access Service, ‘Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2016’ (31-5-2016) https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/annual_report_on_human_rights_and_democracy_in_the_world_2016_0.pdf, passim

¹⁹⁵ Europees Parlement, ‘Resolutie van het Europees Parlement van 13 april 2016 over de situatie in Polen’. Een ander duidelijk voorbeeld is het rapport van de commissie van Venetië. Hoewel deze commissie officieel onafhankelijk was en ook zo werd gepresenteerd citeerde de Unie herhaaldelijk de conclusies vanuit dit rapport. Zij identificeerde zich dus met het rapport. Daarbij publiceerde de Europese Commissie deze uitkomsten. Europese Commissie, ‘Poland, Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal’, 4.

¹⁹⁶ Artikel 2 werd in alle communicatie aangehaald. Zie bijvoorbeeld: European Commission, ‘Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland’, 53 en 67; European Commission, ‘European Commission launches infringement against Poland over measures affecting the judiciary’. European Commission, ‘Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland’.

Constitutioneel Hof in Polen een gevaar vormt voor de democratie, mensenrechten en de rechtsstaat.¹⁹⁷

Al in het derde hoofdstuk kwam naar voren dat het VEU in de jaren 90 veranderde.¹⁹⁸ De Unie impliceerde continuïteit van dit verdrag door niet te zeggen dat dit verdrag veranderde in de loop van de decennia. Nederland publiceerde als Europees lidstaat, bijvoorbeeld het VEU online. De titel luidde: 'Verdrag betreffende de Europese Unie, Maastricht, 07-02-1992'.¹⁹⁹ Deze titel zegt dat dit verdrag decennia lang hetzelfde was gebleven. Dit was niet zo. De tekst onder deze titel was namelijk de nieuwste versie van het verdrag, zoals opgesteld in Lissabon.²⁰⁰ Ook de Unie verwees naar het verdrag in het algemeen, zonder specifieke naamsaanduiding waaruit men kon opmaken wanneer een bepaald artikel was opgesteld - in Maastricht in 1992, Amsterdam in 1997, Nice in 2001 of Lissabon in 2007.²⁰¹ Hierdoor leek dit verdrag al die jaren dezelfde, maar in de periode 2015 tot en met 2018 was het verdrag van kracht zoals deze was herschreven in Lissabon.²⁰² Deze versilde van het VEU in de jaren 90 en daarom was de implicatie van continuïteit onjuist.²⁰³ Dit is belangrijk omdat de veranderingen ver gingen.

Eigen waarden als uitgangspunt

In het derde artikel beschreef de Unie haar doelstelling. Deze veranderde van 'bevordering van een evenwichtig en duurzame economische sociale vooruitgang' in de jaren 90, naar 'de Unie heeft als doel de vrede, *haar waarden* [italics, red.] en het welzijn van haar volkeren te bevorderen.'²⁰⁴ Het primaire doel van de Unie was dus niet meer economisch maar ideologisch.

¹⁹⁷ Europees Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement van 13 april 2016 over de situatie in Polen (2015/3031(RSP))' (13-4-2016) <https://bit.ly/2tqbj9i>.

¹⁹⁸ Zie pagina 39. Een praktisch gevolg van deze veranderingen was dat de nummering van de artikelen ook veranderde. Dit onderzoek houdt de meest recente nummering aan zoals vastgelegd bij het Verdrag van Lissabon: Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', passim.

¹⁹⁹ Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'.

²⁰⁰ Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', passim.

²⁰¹ Zie bijvoorbeeld: European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers'; European Commission, 'College Orientation Debate on recent developments in Poland and the Rule of Law Framework: Questions&Answers' (13-1-2016) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-62_en.htm; European Commission, 'European Commission launches infringement against Poland over measures affecting the judiciary'.

²⁰² Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', passim.

²⁰³ Misschien zelfs misleidend, maar dat zou uitgaan van moedwilligheid. Dit onderzoek kan over de motivatie geen uitspraak doen.

²⁰⁴ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf, 7. Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', 11.

Hoewel ondertussen economische belangen belangrijk bleven zoals eerder dit hoofdstuk bleek. Veranderingen op een nader terrein zijn daarom nóg interessanter: terwijl de Unie in de jaren 90 haar lidstaten als uitgangspunt nam, ging zij in deze periode uit van zichzelf. In artikel 3 wees de Unie erop dat zij *haar waarden* wilde bevorderen. Deze hoefden niet per definitie overeen te komen met de lidstaten. Dit bleek ook uit de discussie met Polen, want het land lag duidelijk niet op één lijn met het officiële beleid van de Unie. Door te verwijzen naar artikel 3 stelde de Unie dat zij met Polen in discussie was omdat zij haar eigen waarden wilde beschermen:

Within the EU, the rule of law is of particular importance. Compliance with the rule of law is not only a prerequisite for the protection of all fundamental values listed in Article 2 TEU. *It is also a prerequisite for [...] the functioning of the whole EU* [italics, red.] as "an area of freedom, security and justice without internal frontiers."²⁰⁵

De Unie was er dus niet voor haar lidstaten, maar de lidstaten waren er ter waarborging en functioneren van de EU.

Artikel 4 onderstreepte deze veranderingen van uitgangspunt. In dit artikel ging de EU in op haar bevoegdheden. Na de jaren 90 werd het in Lissabon herschreven.²⁰⁶ Nieuw aan dit vierde artikel was dat de Unie haar leden sommeerde alle maatregelen te nemen welke nodig waren om hun Europese verplichtingen na te kunnen komen:

De lidstaten treffen alle algemene en bijzondere maatregelen die geschikt zijn om de nakoming van de uit de Verdragen of uit de handelingen van de instellingen van de Unie voortvloeiende verplichtingen te verzekeren. De lidstaten vergemakkelijken de vervulling van de taak van de Unie en onthouden zich van alle maatregelen die de verwezenlijking van de doelstellingen van de Unie in gevaar kunnen brengen.²⁰⁷

Het naleven van universele mensenrechten was een onderdeel van deze verplichtingen. Zoals het citaat laat zien, verbond de Unie de maatregelen die de lidstaten moesten nemen aan haar eigen taak en doelstellingen. Dit betekende dat de verplichtingen niet meer vanzelfsprekend voortvloeide uit de tradities van de lidstaten. In plaats daarvan werden ze verbonden aan wat de Unie wilde zijn.²⁰⁸ De Unie was dus niet meer per definitie een afspiegeling van haar lidstaten. Deze landen moesten zich daarentegen aanpassen en een afspiegeling worden van de Unie, voor zover ze dit nog niet waren.

²⁰⁵ European Commission, 'College Orientation Debate on recent developments in Poland and the Rule of Law Framework: Questions&Answers'.

²⁰⁶ Artikel 3 bis: Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', 12.

²⁰⁷ Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'.

²⁰⁸ Wat eerder wel het geval was zoals beschreven in artikel F: Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 9.

Artikelen 3 en 4 laten beiden zien dat de Unie haar uitgangspunt veranderde. Dit betekende natuurlijk niet dat een lidstaat met betrekking tot haar waarden niet op één lijn kon liggen met de Unie. Het betekende wel dat de Unie haar eigen visie op haar waarden volgde en niet de gemeenschappelijke deler van de lidstaten was zoals zij zich noemde aan het begin van de jaren 90.²⁰⁹ Het betekende ook dat de procedure die de Unie onder artikel 7 wilde inzetten ‘aims at ensuring that all EU Member States respect the common values of the EU.’²¹⁰

4.4 Een strikte waarden-unie

Naast dat de Unie voor het bepalen van haar waarden zichzelf als uitgangspunt nam, gaf zij ook meer aandacht aan deze waarden. Dit deed zij in het algemeen en specifiek voor universele mensenrechten. In haar communicatie met Polen refereerde de Unie het meest aan artikel 2. Want, ‘there is a clear risk of a serious breach by a Member State of the values referred to in Article 2.’²¹¹

In dit artikel beschreef de Unie haar basis:

De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.²¹²

Dit artikel in het bijzonder richtte zich op datgeen wat de lidstaten verbond in een verder diverse Unie. Het specificeerde dus de Europese slogan: ‘in verscheidenheid verenigd’.²¹³

Hoewel dit artikel in het bijzonder de kernwaarden van de Unie omschreef en de Unie Polen steeds wees op het overtreden van artikel 2, bestond dit artikel pas sinds Lissabon.²¹⁴ Dus Polen overtrad een kernwaarde die de Unie pas sinds 2007 zo expliciet benadrukte. Hieruit bleek dat de Unie haar aandacht verschoof naar haar waarden. Dit kwam ook naar voren in het Rule of

²⁰⁹ Zie pagina's 35-36.

²¹⁰ European Commission, ‘Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers’.

²¹¹ European Commission, ‘European Commission launches infringement against Poland over measures affecting the judiciary’.

Een ander voorbeeld is: Europees Parlement, ‘Resolutie van het Europees Parlement van 13 april 2016 over de situatie in Polen (2015/3031(RSP))’.

Ook media refereerden aan dit artikel. Zie bijvoorbeeld Elsevier, ‘EU op ramkoers met Polen: ‘Geldkraan dicht’ (19-7-2017) <https://www.elsevierweekblad.nl/buitenland/achtergrond/2017/07/eu-geen-subsidies-voor-de-poolse-dictatuur-524163/>.

²¹² Europese Unie, ‘Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992’.

²¹³ Europese Unie, ‘Algemene informatie over de Europese Unie’.

²¹⁴ Europese Unie, ‘Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap’, 11,

Law-framework.²¹⁵ Deze bestond sinds 2014 en werd bij Polen voor het eerst ingezet. Het vormde in principe de schematische weergave van de procedure die de Unie volgde bij het in werking stellen van artikel 7. Het doel van het framework was: 'ensuring that all EU Member States respect the common values of the EU.'²¹⁶ Het kader gaf de Unie handvaten om de rechtstaat van haar leden te kunnen beoordelen. Beide voorbeelden laten zien dat de Unie veel meer dan in de jaren 90 haar waarden benadrukte en dit ook concreter aanpakte. De Unie werd dus een waarden-unie en mensenrechten waren hierin belangrijk.

Een juridisch vertoog

De verandering van artikel 6 maakte duidelijk dat de Unie een heel strikte opvatting kreeg van mensenrechten. Niet alleen gaf de Unie universele mensenrechten meer aandacht, zij benaderde ze ook anders: het historische vertoog die de Unie hanteerde bij de Poolse toetredingsprocedure was een juridisch vertoog geworden.

In 1992 stelde de Unie in artikel 6 van het VEU dat zij universele mensenrechten respecteerde *omdat* dit voortvloeide uit de constitutionele tradities van de lidstaten.²¹⁷ Zoals in het vorige hoofdstuk besproken veranderde de EU dit in 1997 naar: 'De Unie is gegrondvest op de beginselen van vrijheid, democratie, eerbiediging van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, en van de rechtsstaat, welke beginselen de lidstaten gemeen hebben.'²¹⁸ De Unie opende dus de weg naar een relatieve, historische, diversiteit waarbij zij de nationale identiteiten eerbiedigde.²¹⁹ De lidstaten kwamen namelijk allemaal uit een andere historisch gewortelde traditie. Na 2004 was er met name een groot verschil tussen de 'kern-' en 'perifere' lidstaten. De Unie bood ruimte aan deze diversiteit omdat zij vanzelfsprekend aannam dat het einddoel, volledige handhaving van mensenrechten, behaald zou worden.²²⁰ Dit was de reden waarom het derde hoofdstuk concludeerde dat de Unie het historische vertoog bezigde.

Bij Lissabon haalde de Unie echter de mogelijkheid tot historische diversiteit weg. Hiervoor voegde zij de zin uit het eerste VEU weer toe:

²¹⁵ Zie Bijlage 1 voor een afbeelding van het framework.

²¹⁶ Europese Commissie, 'Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad Een nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat /* COM/2014/0158 final */' (2014) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0158&from=EN>.

Zoals gebruikt in: European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers'.

²¹⁷ Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 9.

²¹⁸ Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten', 8.

²¹⁹ Artikel F, lid 3: Ibidem.

²²⁰ Hoofdstuk 2 en 3 leggen dit uit aan de hand van Fukuyama's theorie. Zie pagina's 24, 33, 45.

De grondrechten, zoals zij worden gewaarborgd door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden *en zoals zij voortvloeien uit de constitutionele tradities* [italics, red.] die de lidstaten gemeen hebben, maken als algemene beginselen deel uit van het recht van de Unie.²²¹

Dus de Unie wees op de overeenkomst in traditie. Dit is vreemd omdat helemaal niet alle lidstaten uit dezelfde traditie kwamen. Zie bijvoorbeeld Polen die juist haar nationale geschiedenis benadrukte. Waar die traditie op gebaseerd was maakte de Unie niet duidelijk. Echter, omdat zij fundamentele vrijheden, grondrechten en de EVRM inhield, is het redelijk te concluderen dat de traditie zich baseerde op de Europese kernlanden. Juist deze landen baseerden zich traditioneel op deze principes en dit was begin jaren 90 de reden om de Unie te baseren op mensenrechten. Dat de Unie deze zin toevoegde symboliseerde in ieder geval de belangrijke verschuiving in het vertoog. Het betekent dat de Unie niet meer alleen de eenheid in het heden en de toekomst zocht, maar ook in het verleden. Het betekent ook dat deze eenheid een westerse eenheid was, gebaseerd op de Europese kernlanden. Het historische vertoog die de Unie in de jaren 90 bezigde en die een relatieve diversiteit mogelijk maakte, voldeed volgens haar blijkbaar niet meer. Door te wijzen op haar traditionele overeenkomst benadrukte de Unie haar eenheid. In het VEU deed zij dit algemeen, tegenover Polen benadrukte zij deze basis nog eens: 'De Europese Unie is gegrondvest op een reeks gemeenschappelijke waarden'.²²²

Hier komt bij dat de Unie geen directe verwijzingen naar diversiteit gebruikte in artikel 6 van het VEU uit Lissabon. Wel verwees dit VEU artikel 6 voor het eerst naar het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie.²²³ In dit handvest schreef de Unie in de preambule dat zij in acht nam 'de verscheidenheid van cultuur en traditie van de volkeren van Europa'.²²⁴ In haar communicatie met Polen liet zij echter alle verwijzingen naar historische diversiteit los. Niet eenmaal refereerde ze aan de geschiedenis.²²⁵ Dit is interessant om twee redenen. Ten eerste stond de Poolse toetreding in de jaren 90 bij uitstek in het teken van de historische ontwikkelingen. Ten tweede verklaarde Polen dat haar motivatie voor de juridische hervormingen direct verbonden was aan de geschiedenis. De 'failure to account for the communist past' noemde ze als belangrijke

²²¹ Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap', 13.

²²² Nr 3 in: Europese Commissie, 'Aanbeveling (EU) 2017/1520 van de Commissie van 26 juli 2017 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van de Aanbevelingen (EU) 2016/1374 en (EU) 2017/146'. Dezelfde zin kwam ook terug in: European Commission, 'Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland'.

²²³ Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'.

²²⁴ Europese Unie, 'Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie' (26-10-2012) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=NL>, 395.

²²⁵ Voor zover dit onderzoek kan nagaan. In ieder geval niet in haar communicatie met Polen zoals onderzocht in de bronnen. Zie de bibliografie voor een exact overzicht.

reden.²²⁶ Het is daarom in ieder geval opmerkelijk dat de Unie de geschiedenis niet aanhaalt en in plaats daarvan verwees naar haar traditie die in praktijk heel westers was. Door de discussie met Polen los te trekken van de verschillende geschiedenissen en in plaats daarvan de eenheid te benadrukken haalde de Unie mensenrechten weg uit het historische vertoog. Zij ging over op een juridische vertoog. Universele mensenrechten waren gewoonweg daar en Polen moest zich aanpassen. Het juridische vertoog kwam duidelijk naar voren in de legitimatie van de Unie.

4.5 Legitimatie en exclusiviteit

De relatie tussen Polen en de Unie was veranderd en de EU moest haar positie versterken. In de jaren 90 stonden beiden op één lijn en vierden ze de overwinning op de Sovjet Unie. Respect voor mensenrechten was daarom logisch. Ruim twintig jaar later ontstond er afstand tussen Polen en het mensenrechtenbeleid van de Unie. De ontwikkelingen in Polen maakte de Unie duidelijk dat ze er niet langer vanuit kon gaan dat alle lidstaten ook per definitie de Europese visie op universele mensenrechten zouden onderschrijven. Daarom zocht de EU een externe legitimatie voor haar standpunt.²²⁷ Deze vond zij bij verschillende instanties die zichzelf positioneerden als onafhankelijk. Dit waren organisaties zoals de Verenigde Naties, de Commissie van Venetië en NGO's zoals Amnesty International. Zij uitten in deze periode ook hun zorgen met betrekking tot de Poolse ontwikkelingen.²²⁸ Het beroep op derde partijen gaf de Unie weliswaar een breder draagvlak, maar gaven verder geen uitleg over de universele mensenrechten. Deze externe organisaties baseerden zich namelijk allen op dezelfde verdragen als de Unie en hadden dus hetzelfde juridische uitgangspunt als de Unie.²²⁹ Het was daarom niet meer dan logisch dat zij tot dezelfde conclusie kwamen. Door deze externe partijen aan te halen benadrukte de Unie dus dat universele mensenrechten er voor haar gewoonweg waren, inherent verbonden aan het menszijn. Het Europese vertoog stond los van een ontwikkelingsperspectief en was juridisch geworden.

De EU legitimeerde zich ook door in alle teksten iedere genomen stap uit te leggen in haar communicatie met Polen. De Unie volgde stapsgewijs de eerder genoemde 'rule of law

²²⁶ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary', 13.

²²⁷ Europese Commissie, 'Aanbeveling (EU) 2017/1520 van de Commissie van 26 juli 2017 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van de Aanbevelingen (EU) 2016/1374 en (EU) 2017/146'; European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland', 13, 41.

²²⁸ European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland', 13, 41; Europese Commissie, 'Aanbeveling (EU) 2017/1520 van de Commissie van 26 juli 2017 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van de Aanbevelingen (EU) 2016/1374 en (EU) 2017/146', nr 51.

²²⁹ Amnesty International, 'Afdeling Nederland, Jaarverslag 2017' (2018) (<https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/05/JAARVERSLAG2017-2mei.pdf?x56589>), 13; Verenigde Naties, 'Handvest van de Verenigde Naties' (1953) <http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/387332/DUTCH-1953.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 1-5; Venice Commission, 'Statute: Resolution (2002) 3' (n.d.) http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute.

framework'. Steeds weer verklaarde zij hoe, wat en waarom zij dit deed.²³⁰ Met deze woorden probeerde de Unie haar maatregelen inzichtelijk te maken en legde zij dus verantwoording af. In haar redeneren greep de Unie terug op juridische verdragen en verklaringen om Polen aan te spreken op haar beslissingen omtrent juridische hervormingen.²³¹ De EU legitimeerde zich dus door te wijzen op haar juridische gelijk. Ook hier gold: mensenrechten waren een gegeven, inherent verbonden aan het mens-zijn.

De Unie redeneerde dus vanuit het juridische vertoog en legde zich toe op eenheid. Ondertussen was deze eenheid helemaal niet meer zo vanzelfsprekend als in de jaren 90. In reactie op meer diversiteit benadrukte de Unie enkel strikt haar uitgangspunten. Hierdoor sloot zij eigen lidstaten buiten. De Unie representeerde niet meer alle lidstaten, in plaats daarvan representeerde een gedeelte van de lidstaten de Unie. Natuurlijk dreef Polen bij de Unie weg omdat zij haar juridische systeem veranderde, maar niet minder belangrijk waren de veranderingen van de Unie zelf: zij accepteerde ten aanzien van mensenrechten geen diversiteit meer en nam voor het definiëren van haar waarden niet meer haar lidstaten als uitgangspunt, maar zichzelf. Dit was een essentiële verandering voor de Europese identiteit en hierdoor was het conflict tussen Polen en de Unie mogelijk.

4.6 In debat met academici

Dit hoofdstuk analyseerde het mensenrechtenvertoog van de Unie in de officiële Europese documenten met betrekking tot de Poolse juridische hervormingen. Het had als doel het vertoog uit deze periode te vergelijken met de jaren 90 om daarin de gevolgen voor de Europese identiteit te onderzoeken. Deze laatste paragraaf herhaalt tot slot de belangrijkste bevindingen, verbindt hier een conclusie en gaat in debat met andere theoretici.

De belangrijkste bevinding is dat de Unie op het eerste gezicht niet leek te veranderen, maar dat dit onjuist was. Nog steeds behandelde zij mensenrechten in haar communicatie met en over Polen als vanzelfsprekende basis van een economische unie. In deze communicatie refereerde de Unie echter naar artikel 2,3,4 en 6 van het VEU. Zij impliceerde continuïteit van de jaren 90, maar een analyse liet zien dat de artikelen in de loop van de tijd wel degelijk waren veranderd met als gevolg dat de Unie zelf was veranderd. Zo nam de EU zichzelf als uitgangspunt en niet meer haar lidstaten zoals zij deed in de jaren 90. Ook af zij veel meer aandacht aan haar waarden, waaronder mensenrechten, dan in de jaren 90. Met professoren Dmitry Kochenov en Andrew Williams kunnen we daarom stellen dat de Unie een waarden-unie werd.²³² Ook bleek dat de opvatting van mensenrechten veel strikter was dan in de jaren 90. De Unie stapte af van het

²³⁰ European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers'.

²³¹ Zoals al eerder gezegd greep de Unie in haar redeneren terug op verklaringen en verdragen zoals de EVRM en UVRM. Dit deed de Unie in al haar communicatie met Polen. Voor een totaaloverzicht zie de literatuurlijst.

²³² Burca, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit* (Oxford 2015).

historische vertoog en hanteerde een juridisch vertoog. Zij liet namelijk alle historische diversiteit los. Mensenrechten waren zo niet meer het logische gevolg van een moderniseringsproces, maar een gegeven dat er gewoonweg was en strikte navolging vereiste.

Zolang lidstaten op één lijn lagen met het officiële beleid van de EU was dit niet erg. Echter in deze periode was het helemaal niet vanzelfsprekend dat lidstaten hetzelfde dachten als de Unie. De Unie maakte zich niet voor niets al zorgen sinds november 2015 omdat 'er duidelijk gevaar bestaat voor een ernstige schending, door de Republiek Polen, van een in artikel 2 VEU [VEU red.] bedoelde waarde'.²³³ De context werd dus diverser. In reactie hierop veranderde de Unie haar visie niet, maar legitimeerde zij zich aan de hand van derde partijen die hetzelfde dachten als zij en legde zij verantwoording af van haar genomen stappen. Dus de Unie zag mensenrechten als vast, gaf geen ruimte aan andere opvattingen en in reactie op kritiek onderstreepte zij haar eigen opvattingen. Steeds weer benadrukte zij de eenheid die mensenrechten bewerkstelligden.

Concluderend moeten we daarom stellen dat de Unie een heel exclusieve Unie werd omdat de omstandigheden niet aansloten bij haar beleid en zij zich niet aanpaste maar wilde dat de lidstaten zich aanpaste. Dus terwijl haar context diverser werd, werd de Unie strikter. Deze wisselwerking versterkte elkaar: De unie representeerde niet de lidstaten, maar enkele lidstaten van de Unie. Polen die niet meeging in dat wat de Unie wilde, maar hier juist verder vanaf week, wilde de EU dwingen op het Europese pad. De spanningen met Polen kwamen dus niet alleen voort uit Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen, maar ook uit veranderingen van de Unie. Kortom, de Unie werd exclusief. Deze exclusiviteit was een reactie op Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen, maar mogelijk door de veranderingen van de Unie zelf.

Academici stellen herhaaldelijk dat de Unie nationale factoren niet moet onderschatten.²³⁴ In het licht van de onderzoeksuitkomsten lijkt dit een waarschuwing voor de Unie. We kunnen namelijk stellen dat de Unie nationale actoren wel degelijk onderschatte en dat de spanningen tussen Polen en de Unie hier een gevolg van waren. Hierbij valt op dat academici ruimte geven aan het belang historische factoren in hedendaags beleid.²³⁵ De Unie zelf echter stapte in haar communicatie met Polen helemaal over deze factoren heen. Ze benoemde ze simpelweg niet, terwijl Polen hier wel degelijk aan refereerde.²³⁶

²³³ European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland', 1.

²³⁴ Abélés, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions', passim; Albrecht en Mathieu Segers eds., *Rethinking Europe: thoughts on Europe, past, present, future*, passim; Feakings en Luiza Białasiewicz, "'Trouble in the East": The New Entrants and Challenges to the European Ideal', passim; Góra, en Zdzisław Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union', passim; Vermeersch, 'Nationalism and political competition in Central Europe: the case of Poland', passim.

²³⁵ Zie bijvoorbeeld Shore, *Building Europe*, passim.

²³⁶ Bijvoorbeeld in haar uitleg waarom zij juridische hervormingen noodzakelijk vond en waarom hiermee universele mensenrechten niet in het geding waren: The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper en the Reform of the Polish Judiciary', passim.

Ondertussen onderschrijven theoretici niet direct de belangrijkste conclusie. Zij stelden namelijk niet dat de veranderingen van de Unie belangrijk waren voor de discussie met Polen. Ook komt niet naar voren dat zij haar uitgangspunt voor het respecteren van universele mensenrechten veranderde. Zij stellen met Ivan Krastev dat de Unie altijd al een exclusieve Unie was.²³⁷ De Unie was volgens hen altijd al, al dan niet terecht, gericht op eenheid.²³⁸

Een cultureel pleidooi

De uitleg van Marc Abélès geeft wel meer inzicht in de conclusie van dit hoofdstuk Hij ziet de Unie als een proces en men moet haar dan ook onderzoeken als proces, niet als product.²³⁹ Ditzelfde geldt voor universele mensenrechten binnen de Unie, zoals Walter Mignolo laat zien. Zij zijn een proces en geen eindproduct.²⁴⁰ Daarom pleit dit onderzoek met Abélès en Mignolo voor een culturele benadering van de Unie en mensenrechten binnen de Unie.

Omdat de Unie in de periode 2015-2018, in tegenstelling tot de jaren 90, vasthield aan een strikte Unie met een juridisch mensenrechtenvertoog was de Europese identiteitscrisis dichterbij dan ooit.²⁴¹ Deze crisis werd ook gevaarlijker dan ooit: het was namelijk een vasthouden aan kernelementen die maar voor een gedeelte van de lidstaten golden als waarheid. De Unie wilde kortom een einde maken aan de twijfel van universaliteit terwijl juist twijfel de kern is van de Unie en zij in discussie floreert.²⁴² Misschien was dit het begin van de les waarover Matthieu Segers sprak toen hij schreef: 'Niemand weet nog wat dit [Europees lidmaatschap van Midden- en Oost-Europese landen en de discussie die dit meebracht red.] betekende. Maar Europa zal merken dat de Oost-Europese ervaring met tragiek vers is, en het zal daarvan leren'.²⁴³

²³⁷ Krastev, *After Europe*, 47-48; Maria Mälksoo, 'The Memory of Politics of Becoming European: The East European Subalterns and the Collective Memory of Europe', 672; Góra en Zdzislaw Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union', passim.

²³⁸ Anthony Pagden, 'Europe: Conceptualizing a Continent.', passim; Steiner, 'The Idea of Europe'; Mork, 'Constructing the House of European History', passim.

²³⁹ Abélès, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions', 25.

²⁴⁰ Walter Mignolo, 'Delinking - The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality' *Cultural Studies* 21 (2007) 449-514, aldaar 457 en Diana Brydon, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights' (9-1-2012) <https://dianabrydon.com/2012/01/09/postcolonial-and-global-approaches-to-human-rights/>.

²⁴¹ Zie de inleiding van dit hoofdstuk.

²⁴² Mathieu Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis* (Vlaardingen 2016) 137.

²⁴³ Matthieu Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis* (Vlaardingen 2016) 145.

Hoofdstuk 5.

Conclusie

‘In this world and in these difficult times European democracy is our best change [...] In front of authoritarianism which surrounds us everywhere, the answer is not the authoritarian democracy but the authority of democracy.’²⁴⁴ Deze woorden van Emmanuel Macron omvatte in april 2018 het antwoord op de onderzoeksvraag: *hoe veranderde het Europese mensenrechtenvertoog in haar reactie op Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen tussen 1989 en 2018?* Want de Unie vond ‘that democracy is the only political system which can fully realize all human rights.’²⁴⁵ De EU moest het uitgangspunt zijn van de lidstaten, zij was per definitie het antwoord op moeilijkheden die Polen ondervond en zij waarborgde mensenrechten.

Aan de hand van officiële documenten van de Unie, uit de periodes november 1989 tot en met mei 2004 en november 2015 tot en met mei 2018, schreef dit onderzoek een cultuurgeschiedenis van het Europese mensenrechtenvertoog. Hierin was specifieke aandacht voor de betekenis van het gehanteerde vertoog voor de Europese identiteit en de verhouding tussen de Unie en haar lidstaten. De documenten uit de eerste periode hadden betrekking op het Poolse toetredingsproces tot de Unie. In de tweede periode schreef de Unie over haar zorgen om de juridische veranderingen in Polen. De documenten uit beide periodes werden aangevuld met basisdocumenten van de Unie zoals de Kopenhagen criteria en het VEU. De analyse van de documenten maakten een omwenteling van het Europese mensenrechtenvertoog zichtbaar, want de benadering van mensenrechten zoals in 2018 was er niet altijd al.

Aan de hand van een aantal subvragen beantwoordde dit onderzoek achtereenvolgens in de hoofdstukken de verschillende facetten van de hoofdvraag. Het eerste hoofdstuk onderzocht de vraag: *Wat zijn de verschillende benaderingen van universele mensenrechten?* Het hoofdstuk onderscheidde drie benaderingen: juridisch, historisch en cultureel. De verschillende benaderingen zijn volgens Michel Foucault een uiting van de werkelijkheid en vormen deze ook, daarom noemde dit onderzoek de benaderingen ‘vertogen’. Het juridische vertoog gaat uit van universele mensenrechten die vast zijn. Volgens dit vertoog gelden mensenrechten voor iedereen op dezelfde manier omdat ze zijn verbonden aan het mens-zijn. Het historische vertoog daarentegen ziet mensenrechten weliswaar als legitiem en nastrevenswaardig. Ze zijn voor deze benadering echter het logische gevolg van een moderniseringsproces. Hoe moderner een mens of groep is, hoe

²⁴⁴ Macron zoals geciteerd door Politico: Politico, ‘Macron ‘probably the EU’s last chance,’ says Nigel Farage’ (18-4-2018) https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-probably-the-eus-last-chance-says-nigel-farage-antonio-tajani/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=e5c608aa3d-EMAIL_CAMPAIGN_2018_04_18&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-e5c608aa3d-190323669.

²⁴⁵ European Union, ‘Human rights & Democracy’.

meer respect het heeft voor mensenrechten. Er zit volgens dit vertoog dus beweging in de mensenrechten, eerst in de loop van de eeuwen en nu nog tussen culturen. Het derde vertoog, de culturele, problematiseert universaliteit en stelt dat de mensenrechten afhankelijk zijn van de betekenis die een persoon of een groep eraan geeft. De rechten zijn vanuit deze benadering dus niet vast of eenduidig.

Om de verschillende vertogen te onderscheiden in de Europese visie ten aanzien van Poolse ontwikkelingen, gebruikte dit onderzoek een vertooganalyse. De hierboven genoemde documenten analyseerde dit onderzoek, want zoals Luuk van Middelaar stelt: 'Words are not innocent in politics.'²⁴⁶ De gebruikte woorden getuigen van een gedachtegoed en vormen deze ook.²⁴⁷ Daarom kon dit onderzoek de Europese positie meten aan de hand van haar officiële documenten.

5.1 Bevindingen

Het derde hoofdstuk beantwoordde de tweede subvraag: *hoe behandelde de Unie universele mensenrechten in de Poolse toelatingsprocedure tot de Unie?* In deze procedure sprong 'vanzelfsprekendheid' eruit: mensenrechten waren vanzelfsprekend. Ook lagen de rechten vanzelfsprekend aan de basis van de economische unie. Ten derde was het voor de Unie vanzelfsprekend dat Polen de rechten ook zou waarborgen. Zij zag mensenrechten als het eindpunt van het Poolse moderniseringsproces. Dit proces was zij voortvarend ingegaan na de val van de Sovjet Unie. Omdat de Unie de Westerse overwinning belichaamde, was het logisch dat Polen zich vanzelf conformeerde aan de waarden van de Unie. Het Poolse toetredingsproces, wat de Unie zag als een weg naar Europese eenheid, stond dan ook in het licht van historische diversiteit. Dit hoofdstuk concludeerde daarom dat de Unie in de jaren 90 redeneerde vanuit het historische vertoog. Dit had als gevolg dat de Unie binnen haar verband diverse opvattingen aangaande mensenrechten accepteerde. Omdat Polen in een moderniseringsproces zat welke maar één mogelijk uitkomst had: conformeren aan het Westen, kwam het land er vanzelf. Want, zo stelde de Unie met Francis Fukuyama, het Westen was de enig overgebleven optie.²⁴⁸ Respect voor mensenrechten was hier een een logisch onderdeel van. Deze waarden vloeiden namelijk voort uit de overtuigingen van de kernlidstaten. De Unie zelf vloeide ook direct voort uit het beleid van haar kernlidstaten, toen nog haar enige lidstaten. De Unie baseerde zich dan ook *daarom* op mensenrechten. In de jaren 90 was de EU een westerse unie, maar dit vormde geen probleem omdat Polen zich aanpaste.

Het vierde hoofdstuk behandelde de laatste subvraag: *hoe behandelde de Unie universele mensenrechten in haar procedure ten aanzien van Poolse juridische hervormingen in de periode*

²⁴⁶ Van Middelaar, 'Telling Another Story of Europe', 82.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ Fukuyama, 'The End of History?', passim.

van november 2015 tot en met mei 2018? In de periode 2015 - 2018 lag de situatie complexer dan in de jaren 90. Polen lag namelijk niet meer op één lijn met het officiële beleid van de Unie. Het land zag haar verleden als dusdanig invloedrijk dat juridische hervormingen noodzakelijk waren om dit verleden achter te laten. De Unie stelde echter dat Polen hierdoor mensenrechten niet meer kon waarborgen. Dit onderzoek liet daarbij zien dat de hervormingen zelf ook de universele mensenrechten ondermijnde. In haar verklaring schreef Polen dat de hervormingen noodzakelijk waren vanwege haar nationale geschiedenis. De Unie anticipeerde echter niet op de veranderingen in Polen en reageerde ook niet op haar historische verklaring. Hiermee ging de Unie voorbij aan diversiteit. Zij hanteerde daarentegen een strikte opvatting van universele mensenrechten en stond één basis voor, ook in de geschiedenis. Universele mensenrechten waren er, kortweg het gevolg van en inherent aan het mens-zijn. De Unie redeneerde dus vanuit een juridisch vertoog.

Hier kwam bij dat de Unie niet meer een direct resultaat van haar lidstaten, maar boven haar lidstaten stond. Ze had zich door veranderingen in haar basisverdrag losgekoppeld van de lidstaten en haar waarden werden niet meer per definitie beïnvloedt door haar lidstaten. Dit betekende dat waar de Unie in de jaren 90 mensenrechten respecteerde omdat de lidstaten dit deden, zij in de tweede onderzoeksperiode stelde dat lidstaten mensenrechten moesten respecteren omdat de Unie dit wilde.

Op zichzelf hoefde de verandering tussen de twee periodes niets te betekenen, want lidstaten konden wel degelijk dezelfde uitgangspunten en denkwijze hebben als de Unie. Het probleem was echter dat Polen zich niet meer conformeerde aan de kernwaarden van de Unie. Dus de context waarbinnen de Unie opereerde veranderde, naast dat zijzelf veranderde. Dit had grote gevolgen. Hierdoor gaven de veranderingen namelijk wel degelijk problemen tussen Polen en de Unie: de Unie werd strikter en Polen nam meer afstand van wat de EU omschreef als haar kern. Concluderend moeten we daarom stellen dat de EU een zeer exclusieve Unie werd. Dit was mogelijk doordat de Unie zelf veranderde. Natuurlijk waren Poolse ontwikkelingen de directe aanleiding, maar de Europese reactie op deze ontwikkelingen was mogelijk doordat de Unie was veranderd. Doordat de Unie strikt uitging van haar eigen waarden, hiervan geen andere opvattingen dulde, haar opvattingen ook loskoppelde van de lidstaten werd zij sowieso een losstaand instituut die enkel macht uitoefende. Hier komt bij dat Polen als een Europees lidstaat een andere koers voer met betrekking tot mensenrechten. De context waarbinnen de Unie opereerde werd dus veelzijdiger. De Unie sloot echter niet meer aan bij haar context, maar vond dat zij haar identiteit gevonden had in universele mensenrechten vanuit een juridisch vertoog.

5.2 Het academische debat

De conclusie kunnen we verdiepen en verbreden door deze te verbinden aan bevindingen van andere academici. Dit onderzoek sloot aan bij de drie academische debatten: Europese identiteit,

universele mensenrechten en de verhouding tussen de Unie en haar lidstaten. De uitkomst van het onderzoek sluit tot op zekere hoogte aan bij prominente academici in de drie debatten.

We kunnen namelijk met de anthropologist Marc Abeles stellen dat de Unie een project is omdat zij veranderde in de loop van de decennia.²⁴⁹ Deze veranderingen kwamen voort uit de constructie van haar identiteit.²⁵⁰ Ook kunnen we met Dmitry Kochenov en Andrew Williams stellen dat de EU van een economische Unie veranderde naar een Waarde Unie.²⁵¹ Wel met dat verschil dat de algemene consensus onder academici, zoals bijvoorbeeld Cris Shore, is dat de Unie streefde naar eenheid vanwege de historische verdeeldheid in haar discussie met Polen niet opgaat.²⁵² Met betrekking tot Poolse identiteitspolitieke ontwikkelingen liet de Unie alle historische motivatie los. Deze lacune in uitkomsten is wellicht te wijten aan het derde onderdeel van debat: De Europese relatie met Polen. De Unie had een Westers perspectief en ging voorbij aan de impact van het oorlogs- en Sovjetverleden van Polen, hierdoor liet zij de motivatie van de jaren 90 los. Niet langer wilde zij voorbij de historische verdeeldheid bewegen en was respect voor mensenrechten daar een logisch resultaat van, maar was respect voor mensenrechten binnen de Unie een doel in zichzelf. We kunnen ook stellen dat Polen nog steeds een trendsetter was van Midden- en Oost-Europa. Echter was dit voor de Unie een negatieve trend geworden in tegenstelling tot wat academici zoals Debra Johnson stellen.²⁵³ In de Europese reactie kwam duidelijk naar voren hoe de Unie nationale factoren zoals de geschiedenis negeerde en haar Westerse uitgangspunten centraal zette. We kunnen daarom ook met Ivan Krastev stellen dat de Unie een Westerse Unie was.²⁵⁴ De Unie hield geen rekening met en reageerde niet op andere perspectieven dan haar eigen.

Belangrijker dan de overeenkomst en tegenstellingen tussen de uitkomsten van het onderzoek en het academisch debat, is dat de uitkomsten van het onderzoek vooral laten zien dat de Unie zelf precies het tegengestelde deed wat academici zagen als *het beste voor de Unie*. Volgens hen floreerde de Unie in diversiteit.²⁵⁵ Woordelijk onderschreef de Unie wel de diversiteit,

²⁴⁹ Abélès, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions', passim.

²⁵⁰ Shore, *Building Europe*, 18-19.

²⁵¹ Burca, de, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit*, 2.

²⁵² Shore, *Building Europe*, passim; Ole Jensen en Tim Richardson leggen dit uit in hun boek *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*, 25-26. Andere academici zijn bijvoorbeeld: Yoeni Albrecht en Mathieu Segers eds., *Rethinking Europe: thoughts on Europe, past, present, future*, passim.

²⁵³ Johnson, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe', passim; Agh, 'Cultural War and Reinventing the Past in Poland and Hungary: The Politics of Historical Memory in East-Central Europe', 34; Frenzel-Zagorska, 'Civil Society in Poland and Hungary', 759.

²⁵⁴ Krastev, *After Europe*, 47-48; Góra en Zdzislaw Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union', passim.

²⁵⁵ Soysal, 'Locating Europe', passim; Douglas-Scott, 'Human rights as a basis for justice in the European Union', passim; Burca, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit*, passim; Ivan Krastev, *After Europe*, passim.

niet voor niets hanteerde de Unie 'verenigd in diversiteit' maar in haar handelen niet. We zagen namelijk dat ze ontzettend exclusief was geworden. Of de Unie hier bewust van was is niet duidelijk. Wel maakte dit onderzoek duidelijk dat de Unie zich strikt hield aan de eenheid die was gecreëerd en die niet correspondeerde met een diverse realiteit. Echter, 'de Europese schittering komt van de twijfel, en de honger naar kennis en inzicht die daarbij past; [...] De dag dat Europa lui of zelfgenoegzaam wordt in deze zaken, zal de catastrofe opnieuw dichterbij brengen.'²⁵⁶ De Unie was in de periode 2015 tot en met 2018 zelfgenoegzaam. Daarom concludeert dit onderzoek in lijn met Mathieu Segers en in navolging van hoofdstuk 4 dat een Europese identiteitscrisis dichtbij was.

5.3 Slotwoorden

Met deze conclusie stel ik niet en andere academici net zomin, dat Polen mensenrechten mag schenden, of dat ik de Poolse ontwikkelingen toejuich. De conclusie vormt een kritische noot bij de aanpak die de Unie hanteert. Zij stelt dat mensenrechten een norm zijn, vast en onwrikbaar aan de basis van de Unie: 'De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten'.²⁵⁷ Dit onderzoek echter laat zien dat mensenrechten veranderden in de loop van de decennia en dat de Unie zelf ook veranderde. Dit onderschrijft de EU niet. Daarbij sloot haar woede richting Polen het land direct buiten. Door de door Polen genoemde redenen voor juridische hervormingen zelfs niet te noemen, stelde de Unie mijns inziens dat het geen juiste redenen waren. De Unie zette Polen op deze manier weg als, naar de maatstaven van de Unie, *inferieur*. Voor zover ik kan zien heeft dat geen positieve uitwerking voor de relatie tussen de Unie en Polen. Met de conclusie in mijn hoofd wil ik daarom met Ivan Krastev en Mathieu Segers pleiten voor een inclusieve reactie van de Unie op Polen. De vraag die de Unie zich moet stellen is hoeveel ruimte zij nu echt biedt aan andere perspectieven dan de hare. Dit onderzoek wijst uit dat dit, in ieder geval aangaande mensenrechten minimaal is. Daarom is zij niet 'in verscheidenheid verenigd' en ondermijnt zij, juist door aan dit soort slogans vast te klampen, het 'steeds hechter wordend verbond'.²⁵⁸

Dit onderzoek legde zich toe op Polen alleen, andere academici plaatsen Polen in de brede context van Midden- en Oost-Europese landen.²⁵⁹ Dat maakt het probleem groter en een Europese

²⁵⁶ Segers, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis*, 137.

²⁵⁷ Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992'.

²⁵⁸ Europese Unie, 'Algemene informatie over de Europese Unie'; Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie', 7.

²⁵⁹ Bijvoorbeeld: Feakins en Luiza Białasiewicz, "'Trouble in the East": The New Entrants and Challenges to the European Ideal', 647; Vermeersch, 'Nationalism and political competition in Central Europe: the case of Poland', passim; Johnson, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe', 111-131.

identiteitscrisis is hierdoor nog dichterbij. Niet alleen omdat de Europese context veranderde, maar omdat de Unie in reactie op deze veranderingen vaste mensenrechten als een onwrikbaar kernelement van haar identiteit presenteerde. Deze scriptie koos ervoor een diepe kijk te geven in specifiek de Poolse situatie en de Europese visie op universele mensenrechten in deze context. Ik ben van mening dat diepgaand inzicht nodig is, maar dat tegelijk breed, interconnectief inzicht meerwaarde geeft. Ook verwacht ik dat de onderlinge verbanden de situaties lokaal, nationaal en internationaal beïnvloeden. We moeten namelijk niet vergeten dat we Poolse ontwikkelingen en de houding van de Unie niet los kunnen zien van de Brexit, de Nederlandse onvrede over het verhogen van de Europese budgetten, van de invloed van Orban in Hongarije, de groeiende onzekerheid rond de VS sinds het aantreden van president Trump, de oude wrijvingen tussen Rusland en 'het Westen' in een nieuw jasje en de oorlogen en crisissituaties in Syrië, Irak, Israël-Palestina en zoveel andere fricties op wereldniveau.²⁶⁰ In een vervolgonderzoek zou ik daarom graag mijn perspectief verbreden om deze verdiepende casestudy geheel tot zijn recht te laten komen in internationale context.

Ook onderzocht ik de Europese visie. Hier schemerde natuurlijk wel de Poolse visie doorheen, want de Unie reageerde in haar communicatie op Polen. Voor een nog duidelijker beeld van de situatie en de manier waarop de relatie tussen de Unie en haar lidstaten tot stand komt, is het goed om een volgend onderzoek te baseren op Poolse en andere Midden- en Oost-Europese bronnen. Wanneer ik deze bronnen als uitgangspunt neem, geeft dit meer inzicht in de Poolse motivatie voor haar handelen. Een interessant beginpunt zou het White Paper zijn. Dit document haalde het onderzoek een aantal keer aan. De Poolse regering schreef dit in reactie op het advies van de Unie om artikel 7 in werking te zetten.²⁶¹ Een tweede interessant startpunt is een speech van de Hongaarse president Victor Orban die hij hield op 16 juni 2018 ter herinnering aan Helmut Kohl.²⁶² Deze speech getuigt van nationalisme en anti-migratie sentimenten, maar in Europese context. Orban bewijst Polen hierin veel eer en prijst het werk van Helmut Kohl. Dit laatste verbindt hij aan de Hongaarse positie in Europa: 'Today I see European politicians who back then opposed German unification, but who today want to lecture us on how to be good Europeans. And then Hungary became a member of the European Union. We are grateful to Germany for this.'²⁶³ Deze speech en het White Paper klagen de Unie aan. Want, zo stellen zij, de EU is een westerse Unie en, belangrijker nog, in hun aanklacht positioneren zij zichzelf als onderdeel van de Unie. De EU

²⁶⁰ In 2016 onderstreepte zowel Matthieu Segers als Jean Claude Juncker deze interconnecties: Matthieu Segers, 'Europe is not an island' (15-6-2016) <https://www.groene.nl/artikel/europe-is-not-an-island>; European Commission, 'Speech by President Jean-Claude Juncker at the 20th Saint Petersburg International Economic Forum 2016' (16-6-2016) http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-2234_en.htm.

²⁶¹ The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary'.

²⁶² Cabinet Office of the Prime Minister, 'Prime Minister Viktor Orbán's speech at a conferenct held in memory of Helmut Kohl' (16-6-2018) <https://bit.ly/2MNf7ug>.

²⁶³ Cabinet Office of the Prime Minister, 'Prime Minister Viktor Orbán's speech at a conferenct held in memory of Helmut Kohl'.

benadrukte daarentegen dat landen die zich niet houden aan de Europese eisen eigenlijk geen Unie zijn. Deze documenten positioneren Hongarije als Polen binnen de grenzen van de Unie en geven aan dat hun houding de EU wel degelijk diverser maakt. Hierdoor wordt nog duidelijker: de Unie *moet* zichzelf heroverwegen.

Bibliografie

De online bronnen zijn op 22 juni 2018 voor het laatst geraadpleegd.

Primaire bronnen met betrekking tot jaren 90

Commission of the European Communities, '2001 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession' (13-11-2001) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2001/pl_en.pdf.

Commission of the European Communities, '2002 Regular Report on Poland's Progress Towards Accession' (9-10-2002) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2002/pl_en.pdf.

European Commission, 'Agenda 2000 - Commission Opinion on Poland's Application for Membership of the European Union' *DOC/97/16* (July 1997) http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:hug0Yud51XwJ:europa.eu/rapid/press-release_DOC-97-16_en.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=nl.

European Commission, 'Contractual relations' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-95-122_en.htm.

European Commission, 'Europa-Overeenkomst met Polen en Hongarije' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-94-7_nl.htm.

European Commission, 'Press Release, European Council in Copenhagen - 21-22 June 1993' (n.d.) http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-93-3_nl.htm.

European Commission, 'Regular Report from the Commission on Poland's progress towards accession' (1998) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1998/poland_en.pdf.

European Commission, 'Poland 2000, Regular Report from the Commission on Poland's Progress Towards Accession' (8-11-2000) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/2000/pl_en.pdf.

European Commission, '1999 Regular Report From the Commission on Poland's Progress Towards Accession' (13-10-1999) https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1999/poland_en.pdf.

European Council, 'European Council in Copenhagen 21-22-juni 1993, Conclusions of the Presidency' (1993) <http://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>.

European Council, 'Madrid European Council, 15 and 16 december 1995' (16-12-1995) <http://www.consilium.europa.eu/media/21179/madrid-european-council.pdf>.

European Council, 'Paris Informal Meeting 18 November 1989' (1989) http://aei.pitt.edu/1457/1/Paris_nov_1989.pdf.

Europese Gemeenschappen, 'Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen' (31-12-1993) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:1993:348:FULL&from=NL>.

Europese Gemeenschappen, 'Verdrag van Amsterdam Houdende Wijziging van het Verdrag Betreffende de Europese Unie, de Verdragen tot oprichting van de Europese Gemeenschappen en Sommige Bijbehorende Akten' (10-11-1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=NL>.

European Parliament, 'Briefing No 33 The Phare Programme and the Enlargement of the European Union' (4-12-1998) http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/33a1_en.pdf.

European Parliament, 'Luxembourg European Council 12 and 13 December 1997 Presidency Conclusions' (n.d.) http://www.europarl.europa.eu/summits/lux1_en.htm.

European Parliament, 'Treaty of Accession' (16-4-2003) http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm.

G7 Information Centre, 'Economic Declaration, Paris, Juli 16, 1989' (16-7-1989) <http://www.g8.utoronto.ca/summit/1989paris/communique/index.html>.

Office for Official Publication of the European Communities, 'Treaty on European Union' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf.

Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf.

Tweede Kamer der Staten-Generaal, 'Goedkeuring van het op 16 april 2003 te Athene tot stand gekomen Verdrag betreffende de toetreding van de Tsjechische Republiek, de Republiek Estland, de Republiek Cyprus, de Republiek Letland, de Republiek Litouwen, de Republiek Hongarije, de Republiek Malta, de Republiek Polen, de Republiek Slovenië en de Slowaakse Republiek tot de Europese Unie, met Toetredingsakte, Bijlagen en Protocollen (Trb. 2003, 74)' (2003) <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28972/kst-28972-3?resultIndex=32&sorttype=1&sortorder=4>.

United Nations, 'Charter of the United Nations' (1945) <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 'Vienna Declaration and Programme of Action' (1993) <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>.

Europese Raad, Verklaring van Athene, (16-4-2003) <http://www.consilium.europa.eu/media/20884/informal-european-council-athens-declaration-16-april-2003.pdf>.

Primaire bronnen met betrekking tot periode 2015-2018

Council of Europe, 'Request for Opinion - PACE - Hungary' (31-5-2018) <http://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=2572>; https://www.politico.eu/article/george-soros-open-society-foundation-hungary-gains-slipping-away/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=ac03de50d8-EMAIL_CAMPAIGN_2018_05_21&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-ac03de50d8-190323669.

European Commission, 'College Orientation Debate on recent developments in Poland and the Rule of Law Framework: Questions&Answers' (13-1-2016) http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-62_en.htm.

European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers' (20-12-2017) [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-17-5368 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-5368_en.htm).

European Commission, 'Commission Recommendation (EU) 2016/1374 of 27 July 2016 regarding the rule of law in Poland' (12-8-2016) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016H1374>.

European Commission, 'Commission Staff Working Document, Country Report Poland 2017' (22-2-2017) <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-poland-en.pdf>.

European Commission, 'Commission Staff Working Document, Country Report Poland 2018' (7-3-2018) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018SC0219&qid=1522239310036&from=NL>.

European Commission, 'European Commission launches infringement against Poland over measures affecting the judiciary' (29-7-2017) [http://europa.eu/rapid/press-release IP-17-2205 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-2205_en.htm).

European Commission, 'President Juncker's State of the Union Address 2017, Proposals for the Future of Europe that can be Implemented on the Basis of the Lisbon Treaty' (13-9-2017) [https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu-explained en.pdf](https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu-explained_en.pdf).

European Commission, 'Reasoned Proposal in Accordance with Article 7 of the Treaty on European Union Regarding the Rule of Law in Poland' (20-12-2017) <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/NL/COM-2017-835-F1-NL-MAIN-PART-1.PDF>.

European Commission, 'Rule of Law: European Commission acts to defend judicial independence in Poland' (20-12-2017) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5367_en.htm (18-01-2017).

European External Access Service, 'Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2016' (31-5-2016) https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/annual_report_on_human_rights_and_democracy_in_the_world_2016_0.pdf.

European Union, 'Human rights & Democracy' (15-06-2016) https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/414/human-rights-democracy_en.

Europees Parlement, 'Resolutie van het Europees Parlement van 13 april 2016 over de situatie in Polen (2015/3031(RSP))' (13-4-2016) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0123+0+DOC+XML+V0//NL>.

Europese Commissie, 'Aanbeveling (EU) 2017/146 van de Commissie van 21 december 2016 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van Aanbeveling (EU) 2016/1374' (27-1-2017) http://eur-lex.europa.eu/legal-content/IT/ALL/?uri=uriserv%3AOJ.L_2017.022.01.0065.01.ENG.

Europese Commissie, 'Aanbeveling (EU) 2017/1520 van de Commissie van 26 juli 2017 over de rechtstaat in Polen ter aanvulling van de Aanbevelingen (EU) 2016/1374 en (EU) 2017/146' (2-9-2017) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017H1520&from=EN>.

Europese Commissie, 'Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad Een nieuw EU-kader voor het versterken van de rechtsstaat /* COM/2014/0158 final */' (2014) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0158&from=EN>.

Europese Commissie, 'Poland, Opinion on the Act on the Constitutional Tribunal' (14-10-2016) <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282016%29026-e>.

Europese Unie, 'Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie' (26-10-2012) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=NL>,

Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992' (1-7-2013) <http://wetten.overheid.nl/BWBV0001507/2013-07-01>.

Europese Unie, 'Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, ondertekend te Lissabon, 13 december 2007' *Publicatieblad van de Europese Unie* 50 (2007) 1-231.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 'Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens' (2010) *pdf*.

Europese Unie, 'Algemene informatie over de Europese Unie' (n.d.) https://europa.eu/european-union/about-eu_nl (9-1-2018).

Europese Unie, 'Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, Maastricht 7-2-1992' (1-7-2013) <http://wetten.overheid.nl/BWBV0001507/2013-07-01>.

EUR-Lex, 'Verdrag van Lissabon', *Publicatieblad van de Europese Unie* 306 (2007) 1-202.

Raad van de Europese Gemeenschappen, 'Verdrag Betreffende de Europese Unie' (1992) https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_nl.pdf.

United Nations, *Universal Declaration of Human Rights* (Brussel, 2014).

United Nations, 'Universal Declaration of Human Rights' (n.d.) http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf.

Venice Commission, 'Statute: Resolution (2002) 3' (n.d.) http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute.

Primaire bronnen overig

African Commission on Human and Peoples' Rights, 'African Charter on Human and Peoples Rights' (27-6-1981) <http://www.achpr.org/instruments/achpr/>.

Amnesty International, 'Afdeling Nederland, Jaarverslag 2017' (2018) (<https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/05/JAARVERSLAG2017-2mei.pdf?x56589>).

Amnesty International, 'Report 2017/2018, The State of The World's Human Rights' (2018) <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2018/02/annual-report-201718/>.

Cabinet Office of the Prime Minister, 'Prime Minister Viktor Orbán's speech at a conference held in memory of Helmut Kohl' (16-6-2018) <https://bit.ly/2MNf7ug>.

Centre for Polish-Russian dialogue and understanding, *Poland-Russia Social Diagnosis 2015, How Poles see Russia, Russians and Polish-Russian relations. How Russians see Poland, Poles and Russian- Polish relations* (Warsaw 2015).

Raad van Europa, *Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden zoals gewijzigd door Protocollen Nrs. 11 en 14 met de aanvullende Protocollen Nrs. 1,4,6,7,12 en 13* (Straatsburg, 2010).

European Commission, 'Speech by President Jean-Claude Juncker at the 20th Saint Petersburg International Economic Forum 2016' (16-6-2016) http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-2234_en.htm.

International Court of justice, 'Publications' (n.d.) <http://www.icj-cij.org/en/>.

Ministry of National Defence Republic of Poland, 'Proposal for a Permanent Presence in Poland' (2018) <https://g8fip1kplyr33r3krz5b97d1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2018/05/Proposal-for-a-U.S.-Permanent-Presence-in-Poland-2018.pdf>.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Mensenhandel, Tiende rapportage van de nationaal Rapporteur* (Den-Haag 2017).

Pax Netherlands, 'Don't Bank on The Bomb' (2018) <https://www.paxvoorvrede.nl/publicaties/alle-publicaties/dont-bank-on-the-bomb-2018>.

SDG's: United Nations, 'Sustainable Development Goals' (n.d.) <https://www.un.org/sustainabledevelopment/page/3/>.

The Chancellery of the Prime Minister, 'Prime Minister Mateusz Morawiecki: The President Lech Kaczyński Prize is a great obligation for me' (26-3-2018) <https://bit.ly/2MLOrKq>.

The Chancellery of the Prime Minister, 'White Paper on the Reform of the Polish Judiciary' (7-3-2018) https://www.premier.gov.pl/files/files/white_paper_en_full.pdf.

United Nations, 'Charter of the United Nations' (1945) <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>.

United Nations, *Universal Declaration of Human Rights* (Brussel, 2014).

United Nations, 'The Universal Declaration of Human Rights, Preamble' (n.d.) <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 'Vienna Declaration and Programme of Action' (1993) <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>.

Verenigde Naties, 'Handvest van de Verenigde Naties' (1953) <http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/387332/DUTCH-1953.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Secundaire bronnen

Abélès, Marc, 'Identity and Borders: An Anthropological Approach to EU Institutions' *Twinty-First Century Papers: On-Line Working Papers from the Center for 21st Century Studies* 4 (2004) 2-26.

Agh, Attila, 'Cultural War and Reinventing the Past in Poland and Hungary: The Politics of Historical Memory in East-Central Europe' *Polish Political Science Yearbook* 45 (2016) 32-44.

- Albrecht, Yoeri en Mathieu Segers eds., *Rethinking Europe: thoughts on Europe, past, present, future* (Amsterdam 2011).
- Brown, Gordon, 'the Long and influential life of the Universal Declaration of Human Rights' in: *The universal declaration of Human Rights in the 21st Century* (Cambridge 2016) 29-38.
- Brown, Owen, 'Rights from the Other Side of the Line: Postcolonial perspectives on human rights' *Politikon: IAPSS Political Science Journal* 25 (2014) 5-26,
- Brydon, Diana, 'Postcolonial and Global Approaches to Human Rights' (9-1-2012) <https://dianabrydon.com/2012/01/09/postcolonial-and-global-approaches-to-human-rights/>.
- Burca, Grainne de, Dmitry Kochenov and Andrew Williams eds., *Europe's Justice Deficit* (Oxford 2015).
- Davies, Norman, 'Introduction,' in: Norman Davies, *Europe: A History* (Londen 1997).
- Dijk, Teun van, 'Discourse Analysis as Ideology Analysis', in: Christina Schäffe en Anita L. Wenden, *Language & Peace* (London 2005).
- Dijk, Teun van, 'Episodes as Units of Discourse Analysis', in: Deborah Tannen (Ed.) *Analyzing Discourse: Text and Talk* (Georgetown 1981).
- Donnelly, Jack, 'Human rights: a new standard of civilization?' *International Affairs* 74 (1998) 1, 1-24.
- Donnelly, Jack, 'The Relative Universality of Human Rights' *Human Rights Quarterly* 29 (2007) 2, 281-306.
- Douglas-Scott, Sionaidh, 'Human rights as a basis for justice in the European Union' *Transnational Legal Theory* 8, (2017) 1, 59-78.
- Fairclough, Norman, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (London, 2003).
- Feakins, Melanie, en Luiza Białasiewicz, "'Trouble in the East": The New Entrants and Challenges to the European Ideal' *Eurasian Geography and Economics* 6 (2006) 647-661.
- Feyter, Koen de, 'Towards a Framework Convention on the Right to Development' *The Friedrich-Ebert-Stiftung International Policy Analysis Dialogue on Globalization* (2013) 1-18
- Foucault, Michel, 'The Discourse on Language', in: Rupert Sawyer (trans.) *Social Science Information* (April 1971) 7-30.
- Foucault, Michel, 'The Discourse on Language and 'Truth and Power'', in: José Medina en David Wood, *Truth: Engagements Across Philosophical Traditions* (Hoboken, 2008) 315-335.
- Foucault, Michel, *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*, geredigeerd door Michel Senellard, vertaald door Graham Burchell (Londen 2007).
- Foy, Henry, 'Poland's New Majoritarians,' *The American Interest* 12 (7-6-2016) <https://www.the-american-interest.com/2016/06/07/polands-new-majoritarians/>.
- Fuchs, Dieter, en Hans-Dieter Klingemann, 'Eastward Enlargement of the European Union and the Identity of Europe' *West European Politics* 2 (2002) 19-54.
- Fukuyama, Francis, 'The End of History?', *The National Interest* 16 (1998) 3-18.

- Frentzel-Zagorska, Janina, 'Civil Society in Poland and Hungary' *Soviet Studies* 4 (1990) 759-777.
- Gee, James Paul, en Michael Handford eds. *Routledge Handbook of Discourse Analysis* (New York 2012).
- Goethals, Kaster, en Coen van de Ven, 'Een eigen weg voor het Oosten' (6-6-2018) https://www.groene.nl/artikel/een-eigen-weg-voor-het-oosten?utm_source=De+Groene+Amsterdammer&utm_campaign=dd5befa782-Dagelijks-18-06-10&utm_medium=email&utm_term=0_853cea572a-dd5befa782-72060701.
- Góra, Magdalena, en Zdzislaw Mach, 'The Polish Elites' Struggle for Recognition of the Experience of Communism in the European Union' in: Tea Sindbæk Andersen en Barbara Törnquist-Plewa, *The Twentieth Century in European Memory. Transcultural Mediation and Reception* (Leiden 2017) 56-82.
- Gordon, Mordechai, 'In search of a universal human rights metaphor: Moral conversations across differences' *Educational Philosophy and Theory* (2017) <http://dx.doi.org/10.1080/00131857.2017.1336920>.
- Grigorij Meseznikov, Olga Gyarfasoca en Daniel Smiov eds. *Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe* (Bratislava 2008).
- Hall, Gardner, 'The Russian annexation of Crimea: regional and global ramifications' *European Politics and Society*, 17 (2016) 4 490-505.
- Hoeven, Rutger van der, en Mathieu Segers, 'Herwaardering van de jaren 90' (2-5-2018) <https://www.groene.nl/artikel/de-betere-wereld-van-toen>.
- Hunt, Lynn, *Inventing Human Rights: A history* (New York 2008).
- Ibhawoh, Bonny, 'The Right to Development: The Politics and Polemics of Power and Resistance' *Human Rights Quarterly*, 33, (2011) 1 76-104.
- Inozemtsev, Vladislav, en Piotr Dutkiewicz eds. *Democracy versus Modernization: A Dilemma for Russia and for the World* (New York 2013).
- Jensen, Ole en Tim Richardson *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity* (Londen, 2004).
- Jie, Xiong, 'Universalism: Ideality? Hegemonism? Analysis Based on the Golden Rule' *Canadian Social Science* 11 (2015) 5 30-35.
- Johnson, Debra, 'The New Outsiders of Central and Eastern Europe' *Journal of European Integration* 27 (2005) 1, 111-131.
- Krastev, Ivan, *After Europe* (Philadelphia, 2017).
- Lähdesmäki, Tuuli, 'Rhetoric of Unity and Cultural Diversity in the Making of European Cultural Identity', *International Journal of Cultural Policy* 18 (2012) 1, 59-75.
- Leezenberg, Michiel, en Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor Geesteswetenschappen* (Amsterdam, 2012).
- Macdonald, Sharon, *Memorylands, Heritage and identity in Europe today* (Londen 2014).

- Mällksoo, Maria, 'The Memory of Politics of Becoming European: The East European Subalterns and the Collective Memory of Europe' *International Centre for Defence Studies* 15 (2009) 4 653-680.
- Mignolo, Walter, 'Delinking - The rhetoric of modernity, the logic of coloniality and the grammar of de-coloniality' *Cultural Studies* 21 (2007) 449-514.
- Mignolo, Walter, 'Who speaks for the human in human rights?' *Human Rights in Latin American and Iberian Cultures, Hispanic Issues On Line* 5 (2009) 1, 7-24.
- Middelhaar, Luuk van, *De passage naar Europa: geschiedenis van een begin* (Amsterdam, 2009).
- Middelhaar, Luuk van, 'Telling Another Story of Europe. A Reply in Favor of Politics', *BMGN Low Countries Historical Review* 4 (2010) 82-89.
- Mowell, Barry, 'Pluralism and proportionality in the representation of European international civil society within the UN framework: a sub-regional comparison' *European Politics and Society* 19 (2018) 2, 230-245.
- Norris, Pippa, *Radical Right, Voters and Parties in the Electoral Market* (Cambridge 2005).
- O'Neal, Molly, 'The European 'Other' in Poland's Conservative Identity Project' *The International Spectator* 1 (2017) 28-45.
- Ost, David, 'Stuck in the past and the Future: Class Analysis in Postcommunist Poland' *East European Politics and Societies and Cultures* 29 (2015) 3, 610-624.
- Pagden, Anthony, (ed.) *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union* (Washington 2006).
- Paul, Herman, *Als het verleden trekt, kernthema's in de geschiedfilosofie* (Amsterdam 2016).
- Prizel, Ilya, *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine* (Cambridge 1998).
- Pye Lucian W., 'Political Science and the Crisis of Authoritarianism', *American Political Science Review* 1 (1990) 3-19.
- Quacker Council European Affairs, *Building Peace Together, a practical resource* (Brussel 2018) passim.
- Rorty, Richard, *Objectivity, Relativism, and Truth: Philosophical Papers* (Cambridge 1991).
- Rovny, Jan, 'Party Competition Structure in Eastern Europe: Aggregate Uniformity versus Idiosyncratic Diversity?' *East European Politics and Societies and Cultures* 10 (2015) 1-21, passim.
- Sadurski, W., 'Accession's Democracy Dividend: The Impact of the EU Enlargement upon Democracy in the New Member States of Central and Eastern Europe', *Yearbook of Polish European Studies* 7 (2003).
- Sassatelli, Monica, 'Imagined Europe: The Shaping of a European Cultural Identity Through EU Cultural Policy', *European Journal of Social Theory* 4 (2002).

Schimmelfennig, Frank en Ulrich Sedelmeier, 'Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe' *Journal of European Public Policy* 4 (2004) 661-679.

Segers, Mathieu, *Europa en de terugkeer van de geschiedenis* (Vlaardingen 2016).

Mathieu Segers, 'Europe is not an island' (15-6-2016) <https://www.groene.nl/artikel/europe-is-not-an-island>.

Segers, Mathieu, en Yoeri Albrecht eds. *Re:thinking Europe: thoughts on Europe: past, present and future* (Amsterdam 2016).

Segers, Mathieu, en Rutger van der Hoeven, 'Herwaardering van de jaren 90' (2-5-2018) <https://www.groene.nl/artikel/de-betere-wereld-van-toen>.

Shore, Cris, *Building Europe* (New York, 2000).

Siddi, Marco, 'The Ukraine crisis and European memory politics of the Second World War' *European Politics and Society* 18 (2017) 4, 465-479.

Soysal, Yasemin Nuhoglu, 'Locating Europe' *European Societies* 3 (2002) 265-284.

Spivak, Gayatri Chakravorty, 'Use and Abuse human rights', in: *Addressing Human Rights*, *Duke University Press* 2 (2005).

Steiner, George, 'The Idea of Europe,' (2003) <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/george-steiner-benjamin-ramm/idea-of-europe>.

Stråth, Bo, 'A European Identity: To the Historical Limits of a Concept'. *European Journal of Social Theory* 4 (2002) 387-401.

Szczerbiak, Aleks, 'Dealing with the Communist Past or the Politics of the Present? Lustration in Post-Communist Poland' *Europe-Asia Studies* 4 (2002) 553-572.

Vermeersch, Peter, 'Nationalism and political competition in Central Europe: the case of Poland', *Nationalities papers* 41 (2013) 1, 128-145.

Williams, Andrew, 'Promoting Justice after Lisbon: Groundwork for a New Philosophy of EU Law' *Oxford Journal of Legal Studies* 30 (2010) 4, 663-693.

Wodak, Ruth, en Michael Meyer eds., *Methods of Critical Discourse Analysis* (California 2015).

Wolfrum, Edgar, eds., *European commemoration. Locating World War I* (Stuttgart, 2016).

Nieuwsitems

DW, 'Orban ally Janez Jansa expected to top Slovenia's election' (2-6-2018) <http://www.dw.com/en/orban-ally-janez-jansa-expected-to-top-slovenias-election/a-44055791>.

Elsevier, 'EU op ramkoers met Polen: 'Geldkraan dicht'' (19-7-2017) <https://www.elsevierweekblad.nl/buitenland/achtergrond/2017/07/eu-geen-subsidies-voor-de-poolse-dictatuur-524163/>.

NRC, 'Populistisch Kabinet, toch pro euro' (31-5-2018) <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/05/31/populistisch-kabinet-toch-pro-euro-a1605049>.

[nu.nl](https://www.nu.nl/dvn/4182688/succesformule-van-franse-front-national.html), 'Wat is de succesformule van het Franse Front National?' (14-12-2015) <https://www.nu.nl/dvn/4182688/succesformule-van-franse-front-national.html>.

Politico, 'EU to Poland Make progress on rule of law or we up the ante' (14-5-2018) <https://politi.co/2MOahwM>.

Politico, 'Juncker and Selmayr fight Timmermans on behalf of Poland' (8-6-2018) <https://politi.co/2tqYQ5e>.

Politico, 'Macron 'probably the EU's last chance,' says Nigel Farage' (18-4-2018) <https://politi.co/2yA4gAJ>.

Politico, 'Matteo Salvini, Italy's populist-in-chief. Euroskeptic League leader surges in post-election polls' (8-5-2018) <https://politi.co/2trqArB>.

Politico, 'Polish senate approves Holocaust law' (2-1-2018) <https://www.politico.eu/article/polish-senate-approves-holocaust-law/>.

Politico, 'POLITICO Brussels Playbook, presented by EPP Group: It's (trade) war- Will Italy Quitaly? - Rajoy there, matey' (1-6-2018) <https://politi.co/2tsBKLG>.

Polska, 'Justice Min: Anti- defamation law to protect Poland from false charges of complicity in German crimes' (24-2-2018) <https://www.polska.pl/politics/opinions/justice-min-anti-defamation-law-protect-poland-false-charges-com/>.

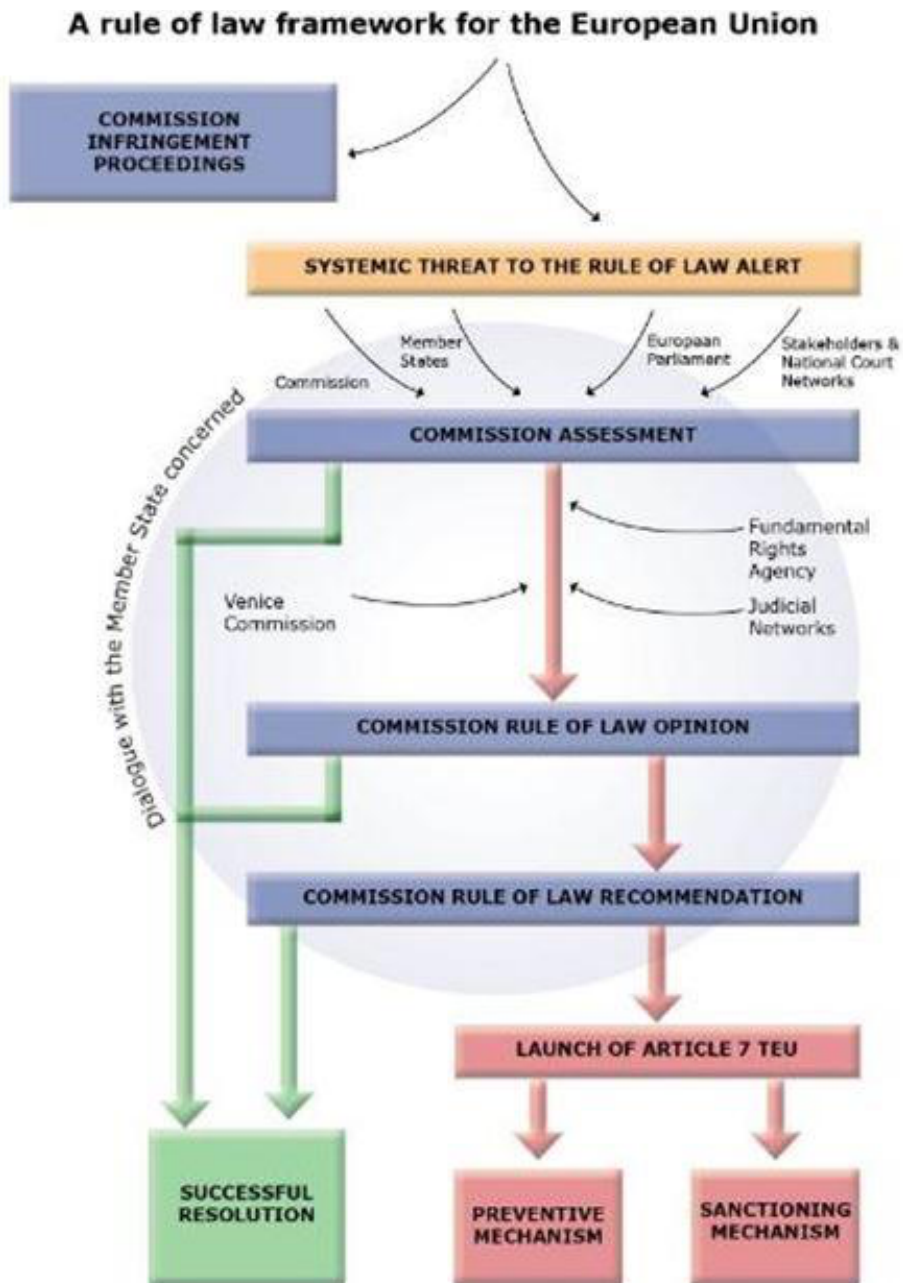
Polska, 'New law defends Poland's honor during World War' (22-2-2018) <https://www.polska.pl/politics/opinions/new-law-defends-polands-honor-during-world-war/>.

Politico, 'Warsaw to Trump: Let's make a military deal (without NATO)' (30-5-2018) <https://www.politico.eu/article/warsaw-poland-andrzej-duda-to-donald-trump-lets-make-a-military-deal-without-nato/>.

The New York Times, 'Trump, in Poland, Asks if the West Has the 'Will to Survive' (6-7-2017) <https://www.nytimes.com/2017/07/06/world/europe/donald-trump-poland-speech.html>.

Bijlage

Rule of Law Framework

Bron: European Commission, 'Commission action on the Rule of Law in Poland: Questions & Answers' (20-12-2017) [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-17-5368 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-5368_en.htm).